

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ
ΠΕΡΙΟΧΩΝ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΥ ΠΥΛΗΣ

ΤΗΣ ΣΟΥΡΛΑ Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ

ΒΟΛΟΣ, 2019

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ • ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΥΛΗΣ.**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΣΟΥΡΛΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: ΓΟΥΣΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΝΤΥΚΕΝ ΜΑΡΙ - ΝΟΕΛ

ΒΟΛΟΣ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2019

Δήλωση

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λ.π., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία: 14 / 02 / 2019

Όνοματεπώνυμο: Σούρα Κωνσταντινιά

Υπογραφή:

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την παρούσα διπλωματική εργασία, ολοκληρώνεται ο προπτυχιακός κύκλος σπουδών μου στο τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Πρώτη από όλους θα ήθελα να ευχαριστήσω, την καθηγήτρια μου κα. Χριστοπούλου Όλγα για την βοήθεια στην επιλογή του θέματος, τον χρόνο που αφιέρωσε καθώς και τις συμβουλές που μου παρείχε κατά τη διάρκεια συγγραφής της συγκεκριμένης εργασίας.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω την κα Μπέκου Κωνσταντίνα, υπάλληλο στο Γραφείο Προγραμματισμού, Ανάπτυξης και Οργάνωσης του Δημαρχείου Πύλης, για την προθυμία της και την άμεση βοήθεια στην παροχή στοιχείων και πληροφοριών, καθώς και τους Γούσιο Σωτήρη (Πυρριώτη) και Τσιγαρίδα Νικόλαο (Μεσοχωρίτη) για τις αφηγήσεις σχετικά με την περιοχή, πληροφορίες που με βοήθησαν στην καλύτερη κατανόηση της φυσιογνωμίας του τόπου.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου, για την στήριξή της προς εμένα όλα αυτά τα χρόνια.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αντικείμενο μελέτης στην παρούσα διπλωματική αποτελούν οι ορεινές περιοχές και η προσπάθεια εύρεσης του τρόπου ολοκληρωμένης ανάπτυξης αυτών. Η ολιστική προσέγγιση της έννοιας ανάπτυξη έχει ως στόχο το τρίπτυχο άνθρωπος, οικονομία, περιβάλλον. Η σημαντικότητα του ορεινού χώρου και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει, καθιστά τις ορεινές περιοχές αντικείμενο μελέτης παγκοσμίως, διεγείροντας την ανάπτυξη πολιτικής και αναζήτηση στρατηγικής για μια βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη. Σε αυτές τις προσπάθειες εξέχει και η θεωρία της ενδογενούς οικονομικής ανάπτυξης, στηριζόμενη στο εσωτερικό και τη δυναμική του κάθε τόπου. Οι ορεινές Κοινοότητες του Δήμου Πύλης, της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, αποτελούν την περίπτωση μελέτης. Αναλύοντας και συμπεραίνοντας την δυναμική του χώρου και την φυσιογνωμία των περιοχών, δίνονται προτάσεις για μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη αυτών.

Λέξεις κλειδιά: Ορεινές περιοχές, Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη, Τοπική Ανάπτυξη, Δήμος Πύλης.

ABSTRACT

The subject of study in this thesis is mountainous areas and an effort to research and suggest ways of their intergraded development. The concept of development through a holistic approach targets the triptych people, economy and environment. The importance of mountainous areas and the difficulties encountered, make these areas subject of study worldwide, stimulating the development of policies and the search for strategies to achieve sustainable and intergraded development. In these efforts, the theory of Local Economic Development stands out, based on each territory's specific features and dynamics. The mountain communities of the Municipality of Pyli of the Regional Unity of Trikala are the subject examined in this case study. By analyzing and concluding on each territory's area potential and community profile, suggestions are given for their intergraded development.

Keywords: Mountainous areas, Integrated Development, Local Development, Municipality of Pyli.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	5
ABSTRACT	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	14
ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	15
1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.	16
1.1 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ.....	16
1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	19
1.3. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	23
1.4. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.....	25
1.5. ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	27
2. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	31
3. ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗ, ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.	38
3.1 ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	38
3.2 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	40
3.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	40
4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΕ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.	42
4.1 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ALPFOODWAY: ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΠΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ.	42
4.2 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ «PYRENEES CREATION», ΣΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑ. ...	43
4.3 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΟΔΗΛΑΣΙΑΣ “ESPUBIKE” ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ SIERRA ESPUÑA ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ.....	43
4.4 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ	44
ΜΕΡΟΣ Β: ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ...	45
5. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΥΛΗΣ, ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ.	46
5.1 ΓΕΝΙΚΑ.....	46
5.2. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	48
5.3 ΚΑΛΥΨΕΙΣ ΓΗΣ.....	50
5.4. ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	52
5.5 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ	54
5.5.1 ΧΑΡΤΗΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑΣ.....	57
5.5.2 ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ....	58
5.5.3 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑ	60

5.5.4 ΔΕΙΚΤΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ	61
5.5.5 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	62
5.6 ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	63
5.6.1 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ (Α, Β, Γ ΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ).....	63
5.6.2 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	66
5.6.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	72
5.6.4 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	72
5.7 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	76
5.8 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	77
5.9 ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ.....	81
5.9.1 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ	81
5.9.2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ	84
5.10 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	85
6. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΥΠΕΡΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.	86
6.1. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	86
6.1.1. ΤΑ ΕΠΧΣΣΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΠΕ, ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.....	86
6.1.2. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (2018).....	86
6.2. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ.....	91
6.2.1. ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΕ ΠΥΛΗΣ, Δ ΠΥΛΗΣ	91
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	92
7.1. SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ.....	95
ΜΕΡΟΣ Γ: ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ	97
8.1. ΑΞΟΝΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	98
8.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΠΥΛΗΣ.	106
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	110
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	128

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1.: Παγκόσμια τυπολογία για τις ορεινές κλάσεις.

Πίνακας 1.2.: Εκτιμώμενη έκταση σε τετ. χλμ. Ορεινών Περιοχών ανά Ήπειρο (βασισμένη σε τοπογραφικά κριτήρια).

Πίνακας 1.3.: Τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον ορισμό των ευρωπαϊκών βουνών

Πίνακας 4.6.1: Διαχρονική εξέλιξη της Πληθυσμιακής πυκνότητας (2001-2011) σε επίπεδο ΤΚ.

Πίνακας 5.1.1. Διοικητική διαίρεση του Δήμου Πύλης, μέχρι το επίπεδο NUTS 7 (Δημοτικές-Τοπικές Κοινότητες).

Πίνακας 5.1.2.: Κατάταξη των Καλλικράτειων Δήμων, της Περιφέρειας Θεσσαλίας, σύμφωνα με την έκτασή τους (τ. χλμ..)

Πίνακας 5.1.3: Κατάταξη των Δημοτικών Ενοτήτων, του Δήμου Πύλης, σύμφωνα με την έκτασή τους (τ. χλμ.)

Πίνακας 5.1.4.: Χαρακτηρισμός Δημοτικών Ενοτήτων και Τοπικών Ενοτήτων Δήμου Πύλης, ως προς την ορεινότητα.

Πίνακας 5.3.1.: Έκταση καλύψεων γης (σε τ. χλμ.)

Πίνακας 5.5.1. Διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού για τα έτη 1991-2001-2011 σε επίπεδο Δ.Ε.

Πίνακας 5.5.2.: Διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού για τα έτη 1991-2001-2011 (Τ.Κ. & οικισμοί)

Πίνακας 5.5.2.1.: Ηλικιακή σύνθεση κατά φύλο, μόνιμου πληθυσμού σε επίπεδο ΔΕ και Δήμου, 2001

Πίνακας 5.5.2.2.: Ηλικιακή σύνθεση κατά φύλο, μόνιμου πληθυσμού σε επίπεδο Δήμου, 2011

Πίνακας 5.5.3: Νόμιμος Πληθυσμός 2011, ανά Δημοτική Ενότητα (Δήμος Πύλης)

Πίνακας 5.5.3.1: Η κατά φύλο σύνθεση του μόνιμου πληθυσμού Δήμου Πύλης, 2001 και 2011.

Πίνακας 5.6.1.: Διάρθρωση της απασχόλησης, ανά παραγωγικούς τομείς, μόνιμου πληθυσμού (2011) σε επίπεδο Δήμου και Δ. Ενοτήτων.

Πίνακας 5.6.2.1: Ζωικό κεφάλαιο σε επίπεδο Δημοτικών ενοτήτων, για το έτος 2016.

Πίνακας 5.6.2.2: Κτηνοτροφικά Παραγόμενα Προϊόντα (σε κιλά), σε επίπεδο ΔΕ, έτος 2016.

Πίνακας 5.6.2.3: Καλλιεργούμενες εκτάσεις (στρέμματα) και παραγόμενες ποσότητες (κιλά) σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας, για το έτος 2016.

Πίνακας 5.6.2.4: Παραγωγή (σε κιλά) που συγκομίσθηκε από δενδρώδεις καλλιέργειες σε επίπεδο ΔΕ, έτος 2016

Πίνακας 5.6.2.5: Έκταση (στρέμματα) γεωργικών εκμεταλλεύσεων στο Δήμο Πύλης (για το έτος 2016) ανά ΔΕ.

Πίνακας 5.6.4: Κατανομή ξενοδοχείων- ενοικιαζόμενων δωμάτων, ανά οικισμό.

Πίνακας 5.6.5: Αφίξεις- Διανυκτερεύσεις (2010 -2017) σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στην περιοχή μελέτης (διαχωρισμός ημεδαπών – αλλοδαπών τουριστών)

Πίνακας 5.8.1: Κατάλογος κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων στην περιοχή μελέτης.

Πίνακας 5.8.2: Πολιτιστικές εκδηλώσεις στις ορεινές Κοινότητες.

Πίνακα 5.9.1.1. Ιεράρχηση οδικού δικτύου εντός του Δήμου Πύλης και της ευρύτερης περιοχής

Πίνακας 5.9.1.2.: Χιλιομετρικές αποστάσεις οικισμών από τον οικισμό Πύλη.

Πίνακας 5.10.1.: Κατανομή σχολικών μονάδων στην περιοχή μελέτης

Πίνακας 8.1.1: Θεματικοί Στόχοι Τοπικού Προγράμματος ΠΕ Τρικάλων, CLLD/LEADER ΠΑΑ2014- 2020.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1.1.: Πολυκριτήρια – Μονοκριτήρια Μέθοδος ορισμού των ορεινών περιοχών.

Γράφημα 5.5.1.: Πληθυσμιακή εξέλιξη σε επίπεδο ΔΕ για τα έτη 1991, 2001, 2011.

Γράφημα 5.5.3.1: Πληθυσμιακή Πυραμίδα για το Ορεινό τμήμα Δήμου Πύλης (περιοχή μελέτης), μόνιμος πληθυσμός, 2001.

Γράφημα 5.5.3.2: Πληθυσμιακή Πυραμίδα για το Πεδινό τμήμα Δήμου Πύλης (εκτός περιοχής μελέτης), μόνιμος πληθυσμός, 2001.

Γράφημα 5.5.3.3: Πληθυσμιακή Πυραμίδα για το σύνολο της έκτασης του Δήμου Πύλης, μόνιμος πληθυσμός, 2001.

Γράφημα 5.5.3.4: Πληθυσμιακή Πυραμίδα για το Δήμο Πύλης, μόνιμος πληθυσμός, 2011.

Γράφημα 5.5.4.1.: Δείκτης Γήρανσης (65+/0-14), για το έτος 2001

Γράφημα 5.5.4.2.: Δείκτης Γήρανσης (65+/0-14), για το έτος 2011

Γράφημα 5.5.5.1: Επίπεδα Εκπαίδευσης στο Δήμο Πύλης, 2011.

Γράφημα 5.6.1.1: Αφίξεις σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (2010-2017), στην Περιοχή Μελέτης & στο σύνολο της ΠΕ Τρικάλων.

Γράφημα 5.6.1.2: Διανυκτερεύσεις σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (2010-2017), στην Περιοχή Μελέτης & στο σύνολο της ΠΕ Τρικάλων.

Γράφημα 5.6.2.1: Έκταση Γεωργικής γης ανά Δημοτική Ενότητα, στο Δήμο Πύλης (2016)

Γράφημα 5.6.3.1: Τομέας δραστηριότητας ενεργών επιχειρήσεων στο Δήμος, Πύλης (2019)

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Σχήμα 1.2.1.: Κάτοικοι στις ορεινές περιοχές της Ευρώπης και σε περιοχές κοντά σε αυτές.

Σχήμα 1.5.1.: Μειονεκτικές Γεωργικές περιοχές σύμφωνα με την Οδηγία 75/268/ΕΟΚ.

Σχήμα 1.5.2.: Χαρακτηριστικά των Μειονεκτικών Γεωργικών περιοχών, Οδηγία 81/645/ΕΟΚ.

Σχήμα 1.5.3.: Πεδινός, Ημιορεινός, Ορεινός Πληθυσμός σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 2.1. Κλίμακες άσκησης ορεινής πολιτικής.

Εικόνα 4.1.1.: Ιστοσελίδα του προγράμματος AlpFoodWay στις Άλπεις.

Εικόνα 4.3.1.: Ιστοσελίδα του προγράμματος ορεινής ποδηλασίας Esrubike στη νότια Ισπανία.

Εικόνα 5.1.1: Η γεωγραφική θέση του Δήμου Πύλης στην χώρα.

Εικόνα 5.1.2: Οι Δημοτικές Ενότητες του Δήμου Πύλης, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης.

Εικόνα 5.4.1: Ορεινοί Οικισμοί ΔΕ Πύλης

Εικόνα 5.4.2: Οικισμοί ΔΕ Αιθήκων

Εικόνα 5.4.3: Οικισμοί ΔΕ Νεράιδας

Εικόνα 5.4.4: Οικισμοί ΔΕ Πινδέων

Εικόνα 5.4.5: Οικισμοί ΔΕ Μυρόφυλλου

Εικόνα 5.4.6: Ορεινοί Οικισμοί ΔΕ Πιαλείας

Εικόνα 5.5.1.: Απεικόνιση της πληθυσμιακής τάξης μεγέθους των ορεινών οικισμών (απογραφή του 2011).

Εικόνα 5.5.1.1.: Διαχρονική εξέλιξη πληθυσμιακής πυκνότητας (κάτ./τ. χλμ.) σε επίπεδο ΤΚ

Εικόνα 5.6.1.1: Χιονοδρομικό Κέντρο Περτουλίου

Εικόνα 5.6.2.1: Κουβάλημα κορμών δένδρων από άλογα, δάσος στην περιοχή Μαρόσα, Ιούλιος 2000

Εικόνα 5.8.1: Αντάμωμα Σαρακατσαναίων στα Περτουλιώτικα Λιβάδια (Μάιος 1991)

Εικόνα 5.9.2.1.: Το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4

Εικόνα 6.1.2.1.: Ευρύτερες χωρικές ζώνες που εντάσσεται η περιοχή μελέτης, σύμφωνα με το ΠΧΠ Θεσσαλίας, 2018

Εικόνα 6.1.2.2.: Ζώνες Τοπίου, σύμφωνα με το ΠΧΠ Θεσσαλίας, 2018

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

Χάρτης 1.1.: Τα βουνά της Ευρώπης, σύμφωνα με την παγκόσμιο ορισμό UNEP-WCMC 2000.

Χάρτης 1.2.: Οι ορεινοί δήμοι της Ευρώπης.

Χάρτης 1.5.1.: Οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας σύμφωνα με την Οδηγία 81/645/ΕΟΚ.

Χάρτης 1.5.2.: Οι ορεινές Κοινότητες της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, σύμφωνα με την Οδηγία 85/148/ΕΟΚ

Χάρτης 5.1.1: Η Περιοχή Μελέτης.

Χάρτης 5.2.1.: Γεωμορφολογία περιοχής μελέτης

Χάρτης 5.2.2.: Τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής μελέτης, με χρήση του προγράμματος QGIS.

Χάρτης 5.3.1.: Καλύψεις γης, σύμφωνα με το πρόγραμμα Corine, 2000

Χάρτης 5.6.1.1.: Τομεακή απασχόληση μόνιμου πληθυσμού (2011), ανά ΔΕ, ορεινού Δήμου Πύλης.

Χάρτης 5.9.1.1: Χιλιομετρικές αποστάσεις μεταξύ των οικισμών του Δήμου Πύλης.

Χάρτης 7.1.: Οικιστικό δίκτυο και εξαρτήσεις μεταξύ των οικισμών.

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

FAO	Food and Agriculture Organization
ICIMOD	International Centre for Integrated Mountain Development
IYM	International Year of Mountains
ISCC	Interim Secretariat of the Carpathian Convention
LEADER	Liaisons Entre Actions de Développement de l' Economie Rurale
LER	Local Elevation Range
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics
UNEP	United Nations Environment Programme
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
UNGA	United Nations General Assembly
WCED	World Commission on Environment and Development
WCMC	World Conservation Monitoring Centre
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΓΕΛ	Γενικό Ενιαίο Λύκειο
ΓΕΧΑ	Γονέων Ένωση Χριστιανική Αγωγή
ΓΠΣ	Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο
ΔΕ	Δημοτική Ενότητα
ΕΓΤΑΑ	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΠΑΛ	Επαγγελματικό Λύκειο
ΕΠΧΣΑΑ	Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης
ΖΕΠ	Ζώνη Ειδικής Προστασίας
ΚΑΖ	Καταφύγιο Άγριας Ζωής

ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΚΑΠΗ	Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων
ΚΕΠ	Κέντρο Εξυπηρέτησης Πελατών
ΜΥΗΕ	Μικρά Ύδρο Ηλεκτρικά Έργα
ΠΑΑ	Πρόγραμμα Αγροτική Ανάπτυξης
ΠΑΚ	Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας
ΠΕ	Περιφερειακή Ενότητα
ΠΕΧΠ	Περιοχές Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων
ΠΟΑΠΔ	Περιοχές Οργανωμένης Ανάπτυξης Παραγωγικών Δραστηριοτήτων
ΠΟΠ	Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
ΠΧΠ	Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο
ΣΤΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΤΙΦΚ	Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους
ΤΚ	Τοπική Κοινότητα
ΤΚΣ	Τόπος Κοινοτικής Σημασίας
ΤΥΔ	Τοπική Υψομετρική Διαφορά
ΤΧΣ	Τοπικό Χωρικό Σχέδιο
ΥΑ	Υπουργική Απόφαση
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας Κυβερνήσεως
ΨΜΕ	Ψηφιακό Μοντέλο Εδάφους

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν ιδιαίτερες περιοχές με μοναδικό τοπίο και βιολογική ποικιλομορφία και οικονομικές δυνατότητες. Αποτελούν ένα σημαντικό οικολογικό, οικονομικό, πολιτιστικό περιβάλλον, ψυχαγωγίας και διαβίωσης, το οποίο μοιράζονται πολλοί άνθρωποι και χώρες. (Zhelezon, 2016). Όντας, ωστόσο περιοχές που αντιμετωπίζουν φυσικούς περιορισμούς και δυσκολίες, όπως η ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων, κ.α. έχουν γίνει το επίκεντρο έρευνας, στοχεύοντας σε μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη διαφυλάττοντας τα οικοσυστήματα, αυτών. (Kroumova, 2016).

Τα κεφάλαια που ακολουθούν, δομούνται ως εξής:

Το πρώτο κεφάλαιο αφορά τη διαδικασία ορισμού των ορεινών περιοχών σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο, καταγράφοντας παράλληλα τα συγκριτικά πλεονεκτήματά τους έναντι των υπολοίπων περιοχών καθώς και τις προοπτικές ανάπτυξης αυτών. Επιπλέον, επισημαίνονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές καθώς και οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για το φυσικό περιβάλλον και την ανθρώπινη ζωή στις περιοχές αυτές. Τέλος καταγράφονται και τα κριτήρια ορισμού των ορεινών περιοχών της Ελλάδας. Στο κεφάλαιο δυο, καταγράφονται οι πολιτικές που στοχεύουν στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, υπογραμμίζοντας τους στόχους της κάθε πολιτικής αλλά και τα μέσα επίτευξης αυτών των στόχων.

Το τρίτο κεφάλαιο, αναλύει τις έννοιες Βιώσιμη, Ολοκληρωμένη και Τοπική Ανάπτυξη, έννοιες που επικρατούν στην διεθνή βιβλιογραφία και συνδέονται άμεσα με τον τρόπο προσέγγισης των ορεινών περιοχών.

Στο κεφάλαιο τέσσερα, αναφέρονται παραδείγματα αναπτυξιακών παρεμβάσεων που θεωρήθηκαν αποτελεσματικά, στο πλαίσιο επίτευξης μια ολοκληρωμένης βιώσιμης ανάπτυξης των ορεινών περιοχών, σε διάφορες χώρες της Ευρώπης.

Τα υπόλοιπα κεφάλαια πέντε, έξι, επτά και οχτώ αφορούν την περιοχή μελέτης. Συγκεκριμένα, στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται η φυσιογνωμία της περιοχής (φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, ανθρώπινο δυναμικό, οικιστικό δίκτυο, υποδομές), στο κεφάλαιο έξι καταγράφονται οι κατευθύνσεις κανονιστικών πλαισίων, ενώ τέλος τα κεφάλαια επτά και οχτώ συγκροτούν τα συμπεράσματα και προτάσεις, αντίστοιχα.

ΜΕΡΟΣ Α: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

1. ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.

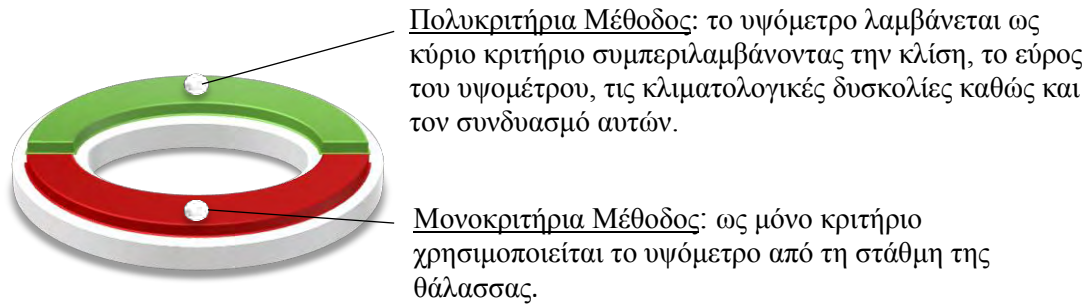
1.1 ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΣ ΟΡΙΣΜΟΣ.

Αναμφίβολα, η ικανότητα ορισμού μιας έννοιας αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας κατανόησης και χειρισμού αυτής. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, καταγράφεται η προσπάθεια ορισμού, σε παγκόσμιο επίπεδο, της έννοιας «ορεινές περιοχές (mountain areas)» και αποσαφήνισης αυτής από την έννοια «βουνό (mountain)». Σύμφωνα με τον Pantic (2015) η διαφορά μεταξύ των δυο αυτών εννοιών, έγκειται στο ότι η έννοια όρος αντιπροσωπεύει μια γεωγραφικά καθορισμένη περιοχή, ενώ η ορεινή περιοχή αποτελεί άθροισμα μικρότερων διοικητικών ενοτήτων, οι αποκαλούμενοι «ορεινοί δήμοι (mountain municipalities)», που περιλαμβάνουν βουνά. Ο ορισμός λοιπόν, της έννοιας βουνό αποτελεί προϋπόθεση για τον ορισμό και της έννοιας ορεινή περιοχή.

Στην εκτεταμένη βιβλιογραφία για τα βουνά που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια υπήρξε μια ξεκάθαρη απροθυμία να παραχθεί ένας συνοπτικός ορισμός των εννοιών βουνό καθώς και ορεινή περιοχή. (Kapos et al, 2000). Σύμφωνα με τους Messerli και Ives (1997), μέχρι τα τέλη του εικοστού αιώνα δεν υπήρχε κάποια παγκόσμια αποδοχή για το πώς περιγράφεται η έννοια βουνό. Οι Kapos et al. (2000), στην μελέτη τους, παρουσιάζουν την προσπάθεια του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών-Παγκόσμιο Κέντρο Παρακολούθησης και Διατήρησης (UNEP-WCMC) να ορίσει και χαρτογραφήσει τη κατανομή των παγκόσμιων ορεινών δασών. Ειδικότερα, επιλέγονται τα κριτήρια για τον καθορισμό των κλάσεων ορεινότητας. Στην διαδικασία ορισμού/περιγραφής της έννοιας βουνό μπορεί σύμφωνα με τον Pantic (2015) να χρησιμοποιηθεί είτε η μόνο-κριτήρια είτε η πολύ-κριτήρια μέθοδος, υπογραμμίζοντας ότι το πιο σύνηθες κριτήριο, που χρησιμοποιείται για τον ορισμό ενός βουνού είναι το υψόμετρο από τη στάθμη της θάλασσας.

Η παγκόσμια τυπολογία για τα βουνά (Kapos et al., 2000) στηρίχτηκε στο παγκόσμιο Ψηφιακό Μοντέλο Εδάφους GTOPO30 του 1996 καθώς και σε δασικά δεδομένα του WCMC. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκε πέραν της μονο-κριτήριας μεθόδου, με κύριο κριτήριο το «υψόμετρο (altitude)» για πάνω από τα 2.500 μ. όπου «η ανθρώπινη φυσιολογία επηρεάζεται από την έλλειψη οξυγόνου» και η πολυκριτήρια μέθοδος για τις κλάσεις 300 μ. έως 2.499 μ. Ειδικότερα για τις προαναφερθείσες κλάσεις χρησιμοποιήθηκαν πέραν του υψομέτρου ως εναλλακτικά κριτήρια η «κλίση (slope)» και

Γράφημα 1.1. Πολυκριτήρια – Μονοκριτήρια Μέθοδος ορισμού των ορεινών περιοχών.

Πηγή: Pantic, 2015 **Επεξεργασία:** Ιδία.

η «τραχύτητα του εδάφους (terrain roughness)». Ο συνδυασμός αυτών συνιστά την «τοπική υψομετρική διαφορά (Local Elevation Range–LER)». (Price, Lysenko, Gloersen, 2004). Συνοπτικά, για την περιγραφή της έννοιας βουνό δημιουργούνται οι έξι, παρακάτω, κλάσεις (Πίνακας 1.1.) με υψομετρικά και εναλλακτικά κριτήρια, σύμφωνα με τις οποίες 35,8 εκατομμύρια τετ. χλμ. έκτασης χαρακτηρίζονται ως ορεινά. Αριθμός που αντιστοιχεί στο 24% της παγκόσμιας έκτασης σε γη (Kapos et al., 2000) με το 20% του παγκόσμιου ανθρώπινου οργανισμού να ζει σε ορεινές περιοχές ή στα όρια αυτών (European Commission, 2004).

Πίνακας 1.1.: Παγκόσμια τυπολογία για τις ορεινές κλάσεις.

Κλάσεις (υψόμετρο σε μ.)	Εναλλακτικά κριτήρια	Παγκόσμια έκταση γης (10 ⁶ τετ. χλμ.)	Παγκόσμια έκταση ορεινών περιοχών (10 ⁶ τετ. χλμ.)	% της έκτασης γης των <u>παγκόσμια ορεινών</u> <u>περιοχών</u>
> 4.500		1,8	1,8	1,2
3.500 - 4.499		2,7	2,7	1,8
2.500 - 3.499		6,9	6,9	4,7
1.500 - 2.499	>2° κλίση σε ακτίνα 3 χλμ.	11,9	5,3	3,6
1.000 - 1.499	> 5° κλίση σε ακτίνα 3χλμ. ή ΤΥΔ>300 μ σε ακτίνα 7 χλμ.	15,1	6,2	4,2
300 - 999	ΤΥΔ >300 μ. σε ακτίνα 7 χλμ.	53,5	13	8,8
0 - 299		55,7	0	0
	Σύνολο	147,6	35,9	24,3

Πηγή: Kapos et. al, 2000 **Επεξεργασία:** Ιδία.

Πίνακας 1.2.: Εκτιμώμενη έκταση σε τετ. χλμ. Ορεινών Περιοχών ανά Ήπειρο (βασισμένη σε τοπογραφικά κριτήρια).

Περιοχή	Τοπογραφικά κριτήρια						Σύνολο Ορεινών Περιοχών
	> 4.500 μ.	3.500-4.500 μ.	2.500-3.500 μ.	1.500-2.500 μ. & Κλίση ≥ 2°	1.000-1.500 μ. & Κλίση ≥ 5° ή Τοπική Υψομετρική Διαφορά >300 μ.	300-1.000 μ. & Τοπική Υψομετρική Διαφορά >300 μ.	
Νότια Αμερική	197	11.417	200.830	1.092.881	1.104.529	1.840.140	4.249.994
Κεντρική Αμερική	38	968	67.127	353.586	259.367	412.215	1.093.301
Καραϊβική			32	2.809	5.528	38.322	46.691
Βόρεια Αμερική	154.542	583.848	374.380	454.417	465.061	970.707	3.002.955
Ευρώπη		225	497.886	145.838	345.255	1.222.104	2.211.308
Αφρική	73	4.859	101.058	559.559	947.066	1.348.382	2.960.997
Μέση Ανατολή	40.363	128.790	339.954	906.461	721.135	733.836	2.870.539
Ρωσική Ομοσπονδία	31	1.122	31.360	360.503	947.368	2.961.976	4.302.360
Άπω Ανατολή	1.409.259	741.876	627.342	895.837	683.221	1.329.942	5.687.477
Ηπειρωτική Νοτιοανατολική Ασία	170.445	107.974	97.754	211.425	330.574	931.217	1.849.389
Νησιωτική Νοτιοανατολική Ασία	22	4.366	34.376	120.405	157.970	599.756	916.895
Αυστραλία				385	18.718	158.645	177.748
Ωκεανία			41	7.745	29.842	118.010	155.638
Ανταρκτική	17	1.119.112	4.530.978	165.674	144.524	327.840	6.288.145
Σύνολο	1.774.987	2.704.557	6.903.118	5.277.525	6.160.158	12.993.092	35.813.437

Πηγή: Korner et al. 2005 **Επεξεργασία:** Ιδία.

1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.

Στην προσπάθεια περιγραφής των ευρωπαϊκών ορεινών περιοχών, η Ευρώπη σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (European Commission, 2004), υιοθέτησε την αντίστοιχη παγκόσμια προσέγγιση, προσαρμόζοντας σε αυτή ορισμένες αλλαγές. Ειδικότερα, έρχεται να προστεθεί ο παράγοντας θερμοκρασιακή αντίθεση ώστε «να επιτρέψει την ενσωμάτωση των πεδινών και παράκτιων περιοχών όπου οι κλιματικές συνθήκες είναι παρόμοιες με το ορεινό κλίμα π.χ. Βρετανικά Νησιά, Ιβηρική Χερσόνησος και Σκανδιναβία» (Pantic, 2015).

Στον πίνακα που ακολουθεί αποτυπώνονται οι υψομετρικές κλάσεις και τα εναλλακτικά κριτήρια, προκειμένου να οριστούν τα ευρωπαϊκά βουνά.

Πίνακας 1.3.: Τα κριτήρια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον ορισμό των ευρωπαϊκών βουνών.

Κύρια κριτήρια (υψόμετρο σε μ.)	Εναλλακτικά κριτήρια
> 2.500	-
1.500 – 2.499	> 2° κλίση σε ακτίνα 3 χλμ.
1.000 – 1.499	> 5° κλίση σε ακτίνα 3 χλμ. και/ή Τοπική Υψομετρική Διαφορά > 300 μ. σε ακτίνα 7 χλμ.
300 - 999	Τοπική Υψομετρική Διαφορά >300 μ. σε ακτίνα 7 χλμ.
0 - 299	Για κάθε σημείο του Ψηφιακού Μοντέλου Εδάφους η τυπική απόκλιση υψομέτρου προς 8 κατευθύνσεις > 50 μ. και ο δείκτης θερμοκρασιακή αντίθεση “Κ” < 0.25

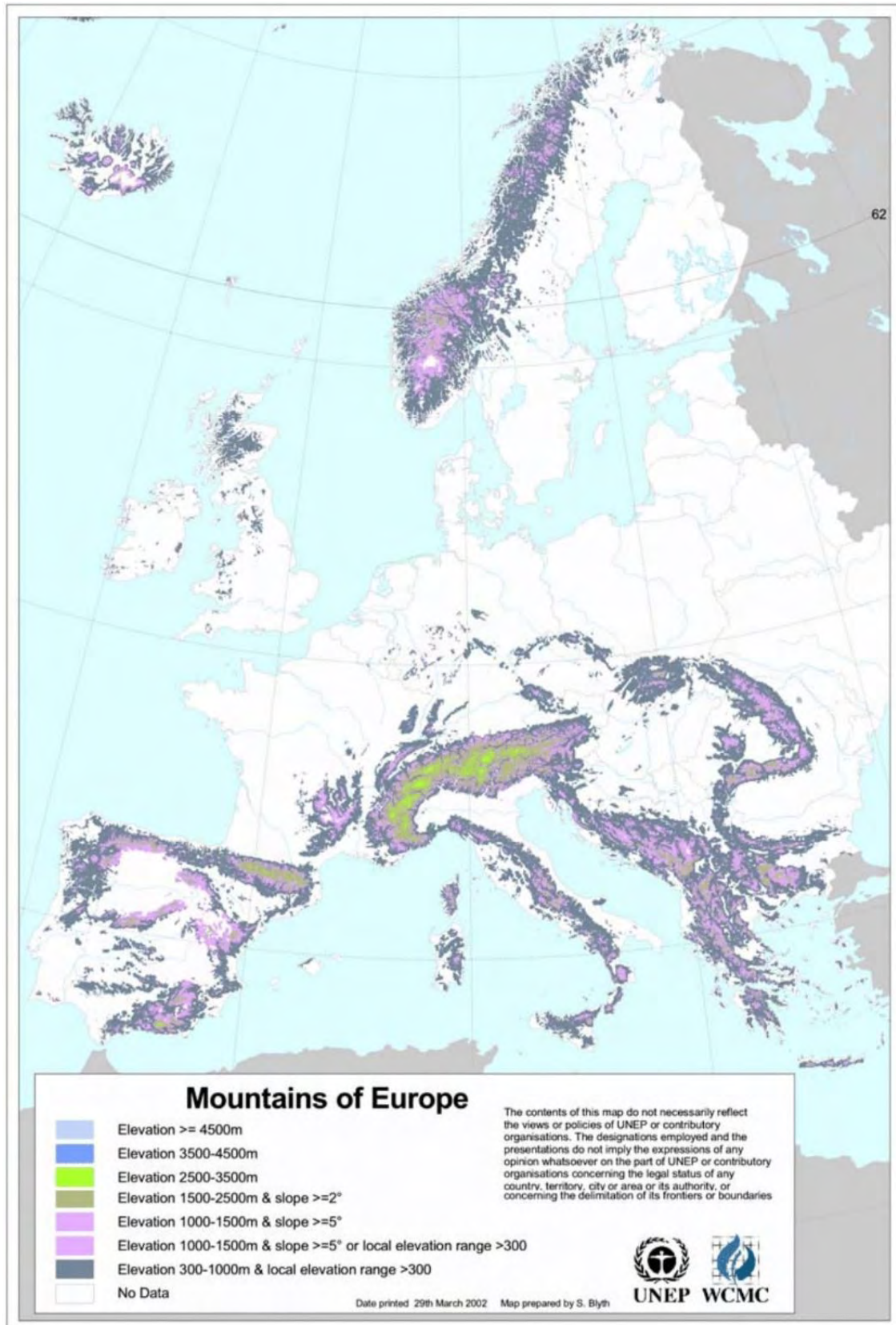
Πηγή: European Commission, 2004, Pantic, 2015 **Επεξεργασία:** Ιδία.

Συγκεκριμένα, η έκταση των ευρωπαϊκών βουνών ισούται με 1,7 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα, χωρίς ωστόσο να συμπεριλαμβάνονται τα όρη της Τουρκίας, της Ρωσίας και της Καυκάσου (Karos et al, 2000). Ειδικότερα, για την Ευρώπη των δεκαπέντε χωρών¹ ισχύει ότι 1,3 εκατομμύρια τετ. χλμ. (δηλαδή το 41% της ευρωπαϊκής έκτασης), αντιστοιχεί σε βουνά. Από το σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών, σύμφωνα με τους Price, Lysenko και Gloersen (2004), η Ελλάδα χαρακτηρίζεται ως η πιο ορεινή με

¹ Η Ευρώπη των δεκαπέντε χωρών, σύμφωνα με τη μελέτη του NORDEGIO το 2004, απαρτίζεται από τις εξής χώρες: Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φιλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ελλάδα, Ιρλανδία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο.

ποσοστό 78% της έκτασης της να καλύπτεται από βουνά και δεύτερη χώρα την Αυστρία με ποσοστό 73%, αντίστοιχα.

Χάρτης 1.1.: Τα βουνά της Ευρώπης, σύμφωνα με την παγκόσμιο ορισμό UNEP-WCMC 2000.

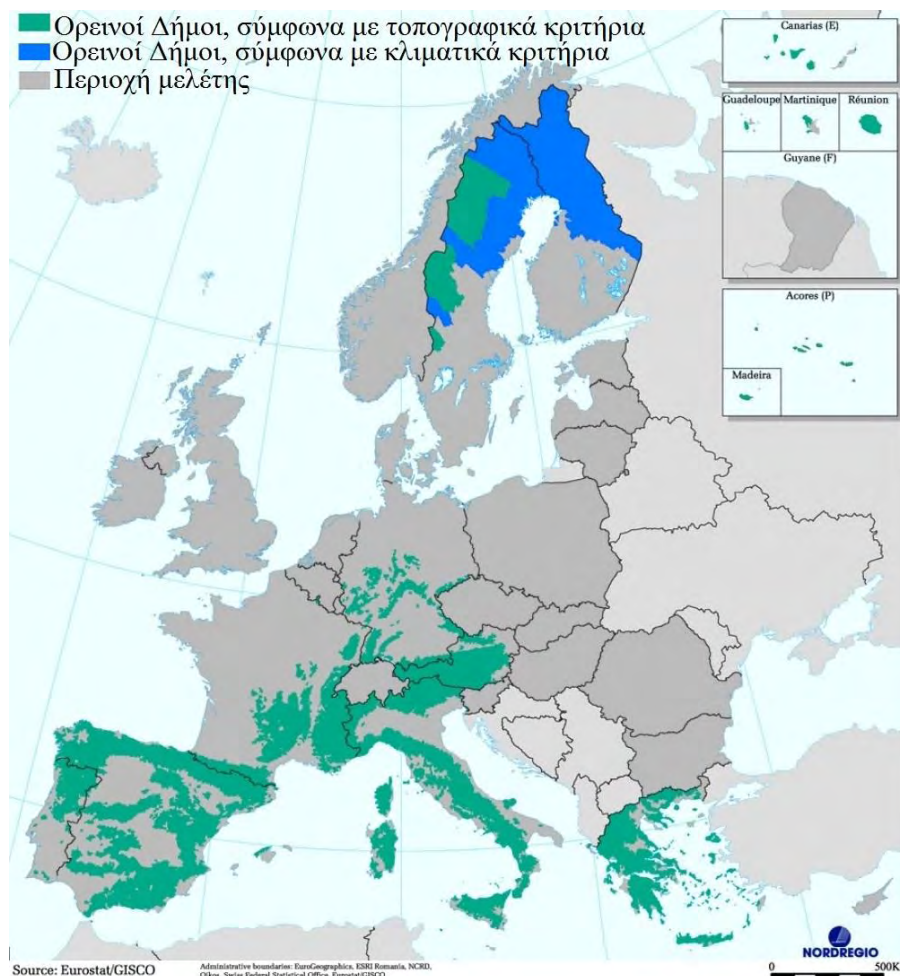

Πηγή: European Commission, 2004

Το 1999 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τον κανονισμό 1257/99, σύμφωνα με τον οποίο στο άρθρο 18 περιγράφονται οι Ορεινές περιοχές, οι οποίες και ανήκουν στις μειονεκτικές περιοχές του άρθρου 17 του ίδιου κανονισμού. Συγκεκριμένα, ως ορεινές περιοχές «ορίζει:

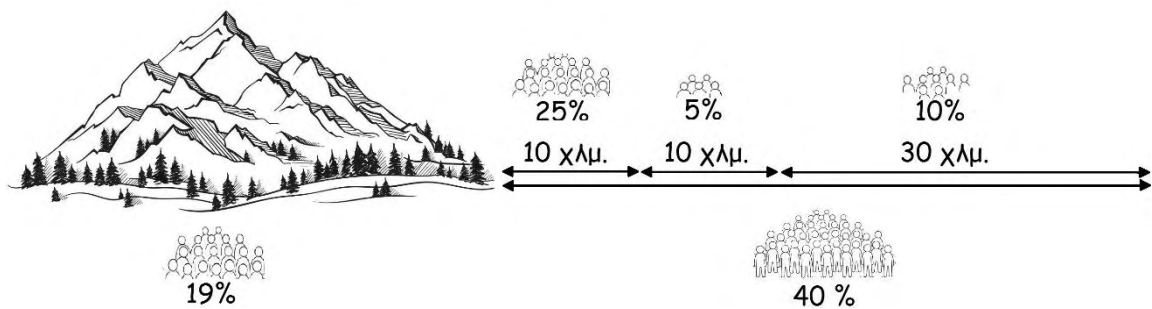
- ⇒ τις περιοχές στις οποίες υπάρχουν πολύ δυσχερείς κλιματικές συνθήκες λόγω του υψόμετρου, με αποτέλεσμα να επιβραδύνεται σημαντικά η καλλιεργητική περίοδος (το ελάχιστο υψόμετρο κυμαίνεται μεταξύ 600 και 1.000 μ., ανάλογα με τα κράτη μέλη και τον αριθμό ημερών χωρίς παγετό),
- ⇒ τις περιοχές με χαμηλότερο υψόμετρο, με απότομη κλίση (συνήθως ανώτερη από 20%) που καθιστά αδύνατη τη χρήση μηχανημάτων ή απαιτεί τη χρήση πολύ δαπανηρού ειδικού εξοπλισμού,
- ⇒ τις περιοχές που χαρακτηρίζονται τόσο από το υψόμετρο όσο και από την κλίση και στις οποίες ο συνδυασμός των δύο μειονεκτημάτων οδηγεί σε μειονέκτημα ισοδύναμο με καθένα από τα προηγούμενα λαμβανόμενο χωριστά,
- ⇒ τις περιοχές που βρίσκονται βορείως του 62ου παραλλήλου (Φινλανδία, Σουηδία) και ορισμένες παρακείμενες περιοχές οι οποίες εξομοιώνονται με τις ορεινές περιοχές» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000).

Χάρτης 1.2.: Οι ορεινοί δήμοι της Ευρώπης.
Πηγή: European Commission, 2004.

Σύμφωνα με την μελέτη του NORDREGIO το 2004, τα αποτελέσματα της οποίας εξήχθησαν σε επίπεδο δήμων, το 40,6% (1.934,65 τετ. χλμ.) της έκτασης σε γη της Ευρώπης καλύπτεται από ορεινούς δήμους στους οποίους κατοικούν 94 εκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή το 19,1% του συνολικού πληθυσμού της. Αναλυτικότερα, λαμβάνοντας υπόψιν τις λειτουργικές εξαρτήσεις που υπάρχουν μεταξύ των ορεινών περιοχών και των γύρω περιοχών, σε ζώνες των δέκα, είκοσι και πενήντα χιλιομέτρων, «τις λεγόμενες μεταβατικές περιοχές, (transition areas)» υπολογίστηκε ο αριθμός των ατόμων που κατοικεί σε αυτές. (European Commission, 2004).

Σχήμα 1.2.1.: Κάτοικοι στις ορεινές περιοχές της Ευρώπης και σε περιοχές κοντά σε αυτές.

Πηγή: European Commission, 2004 **Επεξεργασία:** Ιδία.

Σύμφωνα με το παραπάνω σχήμα, το 40% των ανθρώπων που είναι Ευρωπαίοι κατοικούν σε μια ζώνη πενήντα χιλιομέτρων από τις ορεινές περιοχές.

1.3. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οι ορεινές περιοχές της Ευρώπης διαθέτουν ορισμένα πλεονεκτήματα που τις καθιστούν αρκετά σημαντικές. Διαθέτουν ένα μεγάλο απόθεμα φυσικών πόρων και σε σύγκριση με τις πεδινές περιοχές διαθέτουν τη δυναμική για υψηλής ποιότητας βιώσιμη γεωργία και ποιότητας ζωή, ανάπτυξης του τουρισμού ενώ είναι πλούσιες σε πηγές βιώσιμης ενέργειας. Επιπλέον, τα ευρωπαϊκά όρη είναι η κυριότερη πηγή του πόσιμου νερού, ενός από τα σημαντικότερα αγαθά για την ύπαρξη ζωής στον πλανήτη Γη. (Lotova, 2017).

Στη βιβλιογραφία ο Goussios (2002: 54) υπογραμμίζει ότι οι ορεινές περιοχές, σύμφωνα με τον J. de Coz, θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψιν για τέσσερις λόγους. Διότι:

- ⇒ Συνιστούν τη φυσική συνέχεια της πεδιάδας καθώς μεταφέρουν διαθέσιμα αποθέματα νερού, το γρασίδι μεγαλώνει για την εκτροφή των βοοειδών, ενώ φιλοξενούν δένδρα και δασικούς πόρους. Με άλλα λόγια τα βουνά συνιστούν την συμπύκνωση των οικολογικών στοιχείων για την αποκατάσταση των ανεπαρκειών της πεδιάδας.
- ⇒ Συνιστούν μια πολλαπλότητα από μικρό-χερσαίες ενότητες για γεωργική χρήση, διακοπτόμενες αλλά κατάλληλες για μικρό-διευθετήσεις.
- ⇒ Συνιστούν ιστορικά το καταφύγιο των πληθυσμών, ένα κύτταρο για την διατήρηση της εθνικής ταυτότητας.
- ⇒ Συνιστούν την ανθρωπογεωγραφική συνέχεια της χωρικής ανάπτυξης.

Στην Στρατηγική Ερευνητική Ατζέντα που αφορούσε τα βουνά της Ευρώπης με χρονικό ορίζοντα το έτος 2020, αναφέρθηκαν οι λόγοι που τα βουνά είναι σημαντικά και απαρτίζουν ένα από τους βασικότερους παράγοντες για το μέλλον της Ευρώπης. Σύμφωνα με τους Drexler et al. (2016, pp. 9-13), οι οχτώ λόγοι για τους οποίους τα βουνά είναι σημαντικά σε ευρωπαϊκό επίπεδο, είναι:

- ⇒ «Οι οροσειρές ξεπερνούν τα πολιτικά σύνορα.
- ⇒ Τα βουνά είναι μέρος της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς.
- ⇒ Τα βουνά είναι οι δεξαμενές του νερού.
- ⇒ Τα βουνά είναι τα «hotspots» της βιοποικιλότητας.
- ⇒ Οι άνθρωποι χρειάζονται τα βουνά και τα βουνά τους ανθρώπους.
- ⇒ Τα βουνά λειτουργούν ως δείκτες στην αλλαγή.

- ⇒ Οι οικονομίες των ορεινών περιοχών ποικίλουν και παρέχουν πόρους για τις οικονομίες ευρύτερων περιοχών.
- ⇒ Οι ορεινές περιοχές έχουν τη δυνατότητα να είναι βιώσιμα, ζωντανά μέρη για κατοικία και εργασία».

Οι προοπτικές για οικονομική ανάπτυξη, στις ορεινές περιοχές δεν είναι ελάχιστες ή μηδαμινές, όπως φαντάζει σε πολλούς. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, υπάρχουν αρκετές οικονομικές ευκαιρίες που δύνανται να δώσουν πνοή στις απομονωμένες περιοχές, διατηρώντας παράλληλα την ισορροπία των οικοσυστημάτων, το πολιτιστικό τοπίο και τις δομές στην τοπική κοινωνία. Σύμφωνα με τον FAO (2011), η οικονομική ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές θα πρέπει να βασιστεί στα κοινωνικοοικονομικά ανθεκτικά συστήματα (resilient socio-economic systems), που οι άνθρωποι των βουνών εδώ και εκατοντάδες χρόνια έχουν αναπτύξει για να προσαρμοστούν στις περιβαλλοντικές και παγκόσμιες αλλαγές. Μια επιπλέον ευκαιρία αποτελεί η παραγωγή εξειδικευμένων υψηλής ποιότητας προϊόντων (high-quality niche products) που μπορούν να προσφέρουν συγκριτικό πλεονέκτημα στην τοπική οικονομία και γενικότερα, στην ανάπτυξη των ορεινών απομονωμένων περιοχών. Τρίτον, ο τουρισμός και ειδικότερα οι βιώσιμες μορφές του τουρισμού (sustainable forms of tourism) προσφέρουν μια εξαιρετική προοπτική ενίσχυσης της τοπικής οικονομίας έχοντας στον πυρήνα της ανάπτυξης την τοπική επιχειρηματικότητα, ώστε η τοπική κοινωνία να καρπώνεται τις ωφέλειες των πολλαπλασιαστικών επιπτώσεων. Επιπρόσθετα, μια προοπτική ανάπτυξης των ορεινών περιοχών είναι η κοστολόγηση της αξίας των περιβαλλοντικών υπηρεσιών (environmental services) που προσφέρουν αυτές οι περιοχές, όπως το πόσιμο νερό, η υδροηλεκτρική ενέργεια κ.ά. (FAO, 2011 pp. 37-39).

Επιπλέον, υφίσταται η προοπτική των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (renewable sources of energy) καθώς και νέες ευκαιρίες για δημόσιες-ιδιωτικές εταιρικές σχέσεις και επενδύσεις στα αγαθά και τις υπηρεσίες των ορεινών οικοσυστημάτων (public-private partnerships and investments), η βιώσιμη διαχείριση των δασών (sustainable forest management) και η δυνατότητα για την ανάπτυξη κλιματικά-έξυπνης γεωργίας (climate-smart agriculture). (Regional Report, 2012, p. 5)

1.4. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.

Οι ορεινές περιοχές πέραν των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτουν και των προοπτικών εξέλιξης αυτών, αντιμετωπίζουν και αρκετά εμπόδια. Αρχικά είναι η δυσκολία της πρόσβασης σε αυτές, λόγω του περιοριστικού παράγοντα, ανάγλυφο, το οποίο δυσχεραίνει την κατασκευή μεταφορικών υποδομών. Για τον εξής λόγω πολλές από τις επιχειρήσεις επιλέγουν να εγκατασταθούν σε πεδινές περιοχές, κοντά σε οδικούς άξονες. Επιπλέον, οι ακραίες κλιματολογικές συνθήκες και ο χαρακτήρας της γεωργικής γης, μικρός σε έκταση κλήρος, δυσχεραίνουν την κερδοφόρα μαζική παραγωγή και τη χρήση γεωργικού εξοπλισμού λόγω των μεγάλων κλίσεων στο ανάγλυφο. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ωστόσο που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές είναι το δημογραφικό. (Lotova, 2017). Η εγκατάλειψη των ορεινών οικισμών και ο εναπομείναντας γερασμένος πληθυσμός σε συνδυασμό με την δυσκολία πρόσβασης σε υπηρεσίες και παροχές κοινωνικής πρόσβασης, δυσχεραίνουν την διαβίωση των ντόπιων και μειώνουν την ελκυστικότητα στα μάτια των υπολοίπων. Όσον αφορά την οργάνωση και τη δυναμική του χώρου, ο Goussios (2002) επισημαίνει την απουσία σημαντικών οικιστικών κέντρων.

Σχετικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές, αυτοί μπορεί να διαχωριστούν στους αναπόφευκτους και στους αποτρέψιμους. Οι φυσικές καταστροφές, όπως σεισμοί, εκρήξεις ηφαιστείων, πλημμύρες, χιονοστιβάδες, κατολισθήσεις κ.ά. αποτελούν τους αναπόφευκτούς κινδύνους. Με αυτούς τους κινδύνους, οι ντόπιοι άνθρωποι των ορεινών περιοχών έχουν μάθει να επιβιώνουν χιλιάδες χρόνια, αναπτύσσοντας καλά προσαρμοσμένα και ανθεκτικά στον κίνδυνο συστήματα χρήσης της γης και επιβίωσης. (FAO, 2011, p 13-16). Οι ανθρώπινες παρεμβάσεις αποτελούν κινδύνους που μπορούν να επιφέρουν εξίσου καταστροφικά αποτελέσματα με αυτά των φυσικών καταστροφών, αλλά αποτελούν τους αποτρέψιμους κινδύνους. Η υπερβόσκηση, η αποψίλωση δέντρων, η εντατική- εμπορευματοποιημένη γεωργία, η κακή κατασκευή υποδομών όπως δρόμων, φραγμάτων κ.ά., η εξόρυξη μεταλλευμάτων και ορυκτού πλούτου, η ρύπανση και η αλόγιστη εκμετάλλευση φυσικών πόρων, οι μαζικές μορφές τουρισμού, οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, οι αυξανόμενες απαιτήσεις σε ενέργεια συν άλλες πολλές καταστροφικές παρεμβάσεις μπορούν να επιφέρουν διαταραχή στην ισορροπία των ορεινών οικοσυστημάτων, υποβάθμιση του περιβάλλοντος, αλλαγή των χρήσεων γης και να αλλοιώσουν το τοπίο. (FAO, 2011, p 13-16 & Regional Report, 2012 p. 3).

Οι κίνδυνοι που απειλούν (ή δύνανται να απειλήσουν) τα όρη των Βαλκανίων, συμπεριλαμβανομένων και των ελληνικών βουνών «είναι:

- ⇒ *Η μη αειφορική χρήση των φυσικών πόρων.*
- ⇒ *Η μη αειφορική διαχείριση των δασών και παράνομη υλοτομία.*
- ⇒ *Ανεπαρκής διαχείριση των λεκανών απορροής των ποταμών.*
- ⇒ *Η αποστράγγιση των υγροτόπων και η καταστροφή των ποτάμιων οικοσυστημάτων.*
- ⇒ *Η απώλεια, η υποβάθμιση και ο κατακερματισμός των οικοτόπων εξαιτίας της αστικοποίησης και της ανάπτυξης της γης.*
- ⇒ *Η απώλεια των ντόπιων ειδών, φυτών και ζώων, καθώς και άγριων ειδών αλλά και παραδοσιακών φυλών.*
- ⇒ *Η εισαγωγή ξένων ειδών πανίδας και χλωρίδας, εισβολείς.*
- ⇒ *Η πίεση του τουρισμού σε όλα τα οικοσυστήματα.*
- ⇒ *Οι βιομηχανικοί και γεωργικοί ρύποι και τα αστικά απόβλητα.*
- ⇒ *Η ανεπαρκής νομική επιβολή στον φυσικό σχεδιασμό και στην αποτροπή δραστηριοτήτων που επηρεάζουν αρνητικά το περιβάλλον». (UNEP ISCC, 2006 όπως αναφ. στο Regional Report, 2012, p. 13)*

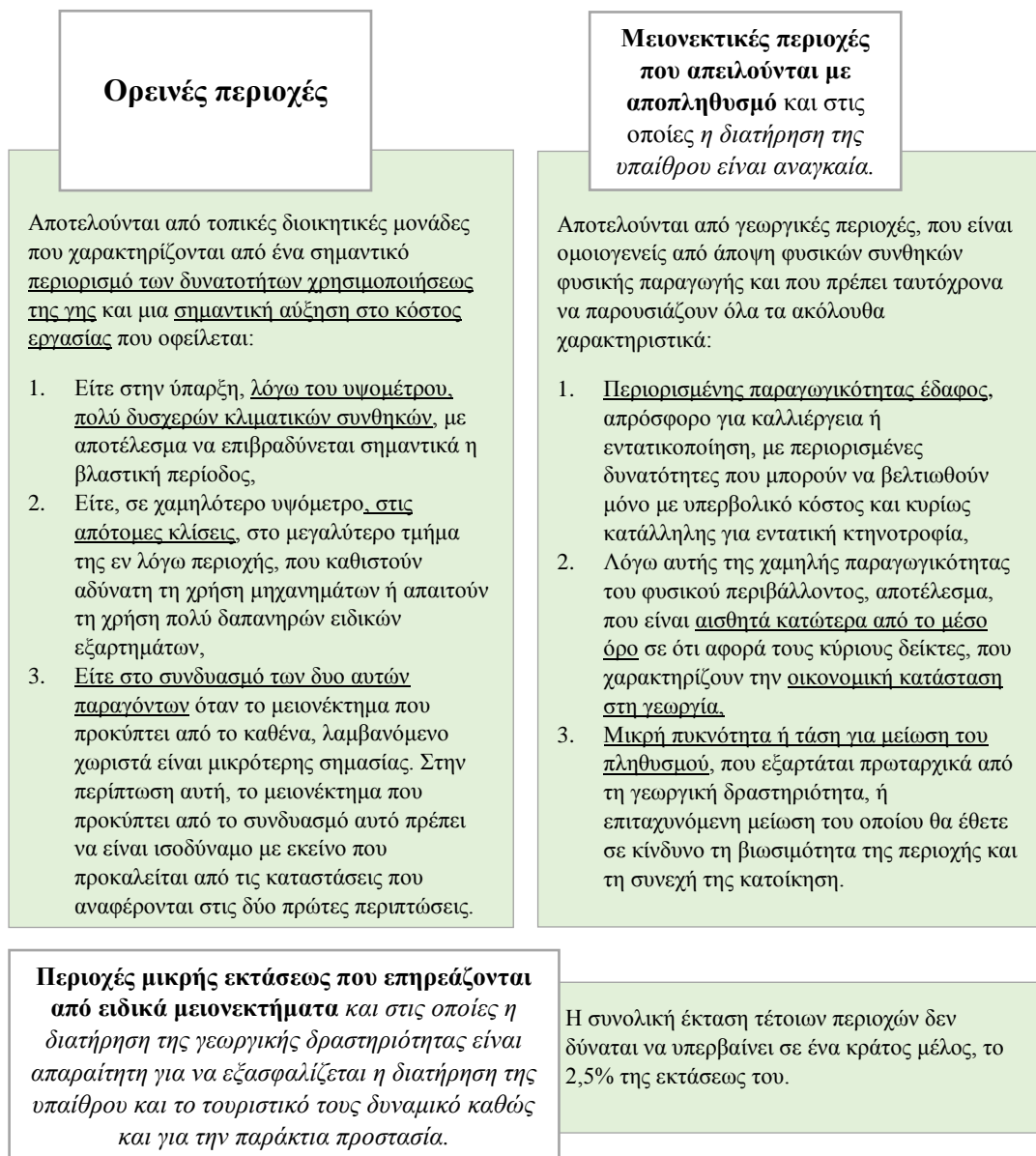
Σύμφωνα με τον Τσίπηρα (2001) ο μεγαλύτερος κίνδυνος για τον ελληνικό ορεινό χώρο «δεν είναι μόνο η τραγική μείωση του πληθυσμού του, που έχει οδηγήσει στην δημιουργία ενός εξαιρετικά εύθραυστου κοινωνικο-οικονομικού ιστού, αλλά πρώτα και κύρια, η άμεση και έμμεση κατασπατάληση των φυσικών του πόρων και του τοπίου του μέσα από **κοντόφθαλμες και αποσπασματικές πολιτικές, που ανταποκρίνονται, συν τοις άλλοις, στην λογική της χωρίς όρια ανάπτυξης.**»

1.5. ΟΙ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.

Ο ορισμός και προσδιορισμός των Ορεινών και Μειονεκτικών περιοχών της Ελλάδας, από την ελληνική κυβέρνηση ακολουθεί ιστορικά μια διαδρομή από το 1975.

Σύμφωνα με την Οδηγία του Συμβουλίου της 28^{ης} Απριλίου 1975 «περί της ορεινής γεωργίας και της γεωργίας σε ορισμένες μειονεκτικές περιοχές» (75/268/ΕΟΚ) δόθηκαν οι ορισμοί για τις Μειονεκτικές Γεωργικές Περιοχές καθώς και τα ειδικά μέτρα ενισχύσεων προς αυτές. Αναλυτικότερα, στο Άρθρο 3, παρ. 3, 4 και 5 καθορίζονται οι περιοχές που αποτελούν τις μειονεκτικές γεωργικές περιοχές της Ελλάδας.

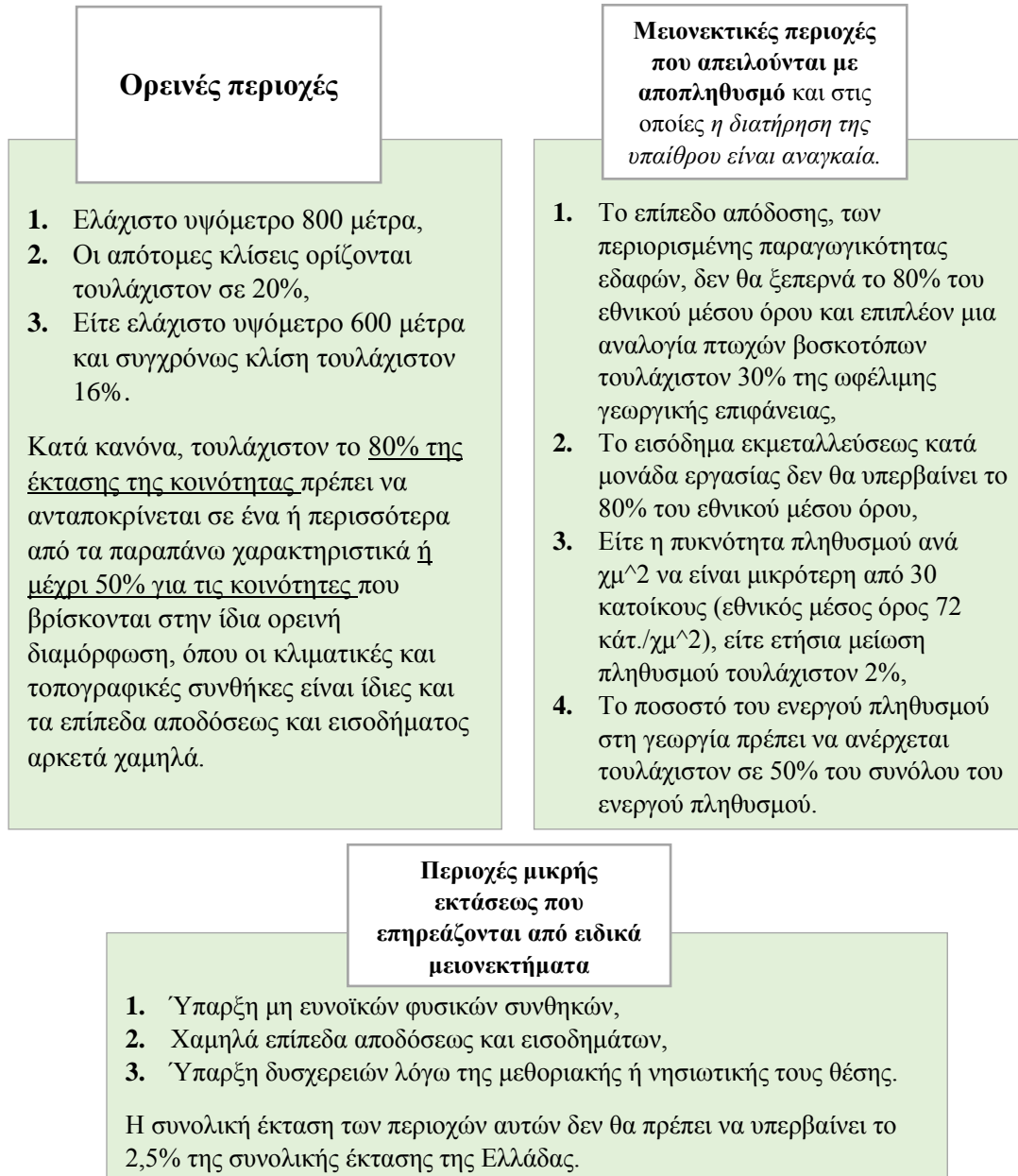
Σχήμα 1.5.1.: Μειονεκτικές Γεωργικές περιοχές σύμφωνα με την Οδηγία 75/268/ΕΟΚ.

Πηγή: Οδηγία 75/268/ΕΟΚ. **Επεξεργασία:** Ιδία.

Το 1981, ακολούθησε η Οδηγία του Συμβουλίου της 20^{ης} Ιουλίου 1981 «περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Ελλάς)» (81/645/ΕΟΚ). Σε αυτή δίνονται οδηγίες για τα χαρακτηριστικά των τριών κατηγοριών που ανήκουν στις μειονεκτικές γεωργικές περιοχές της Οδηγίας 75/268/ΕΟΚ και παράλληλα καταγράφονται, συνολικά, εκατόν δύο περιοχές στον πίνακα Ορεινών Δήμων και Κοινοτήτων και πίνακα Μειονεκτικών Περιοχών.

Σχήμα 1.5.2.: Χαρακτηριστικά των Μειονεκτικών Γεωργικών περιοχών, Οδηγία 81/645/ΕΟΚ.

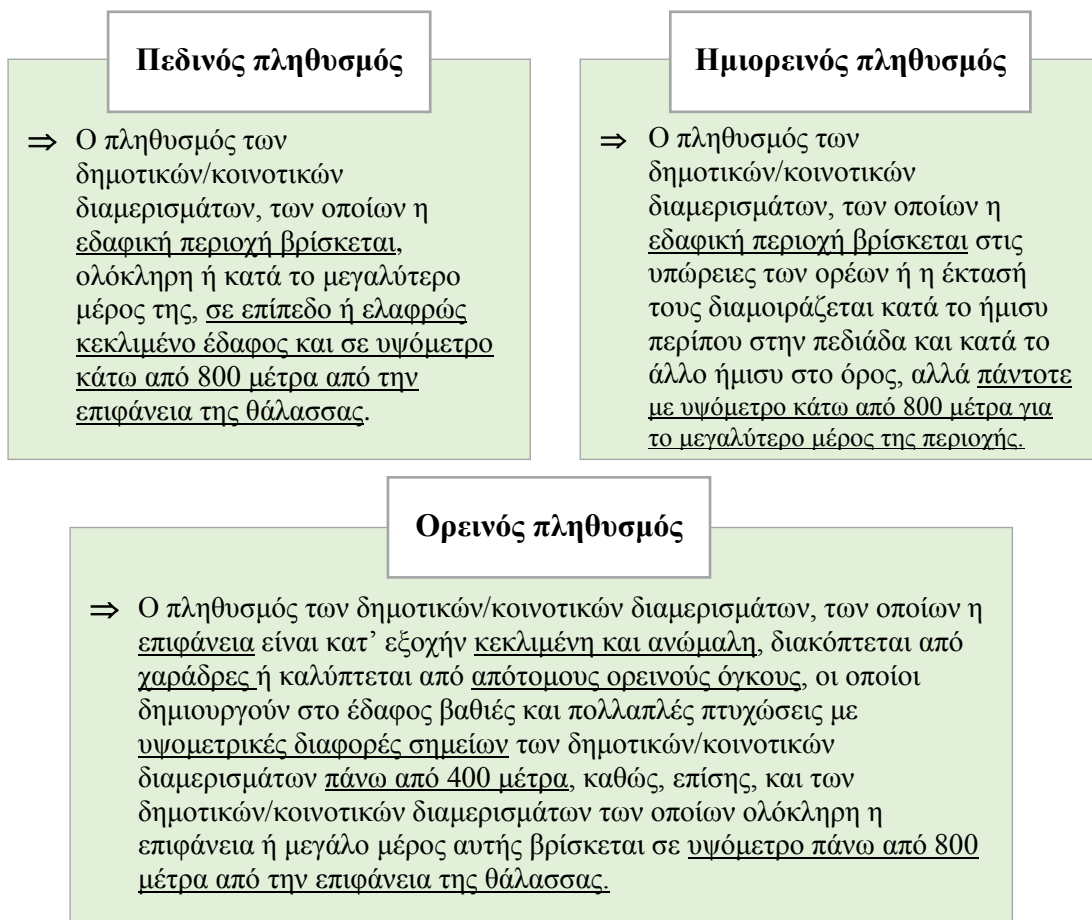

Πηγή: Οδηγία 81/645/ΕΟΚ. **Επεξεργασία:** Ιδία.

Στη συνέχεια έπεται το 1983 η Οδηγία 83/339/ΕΟΚ «για τροποποίηση των ορίων των μειονεκτικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ του Συμβουλίου στην

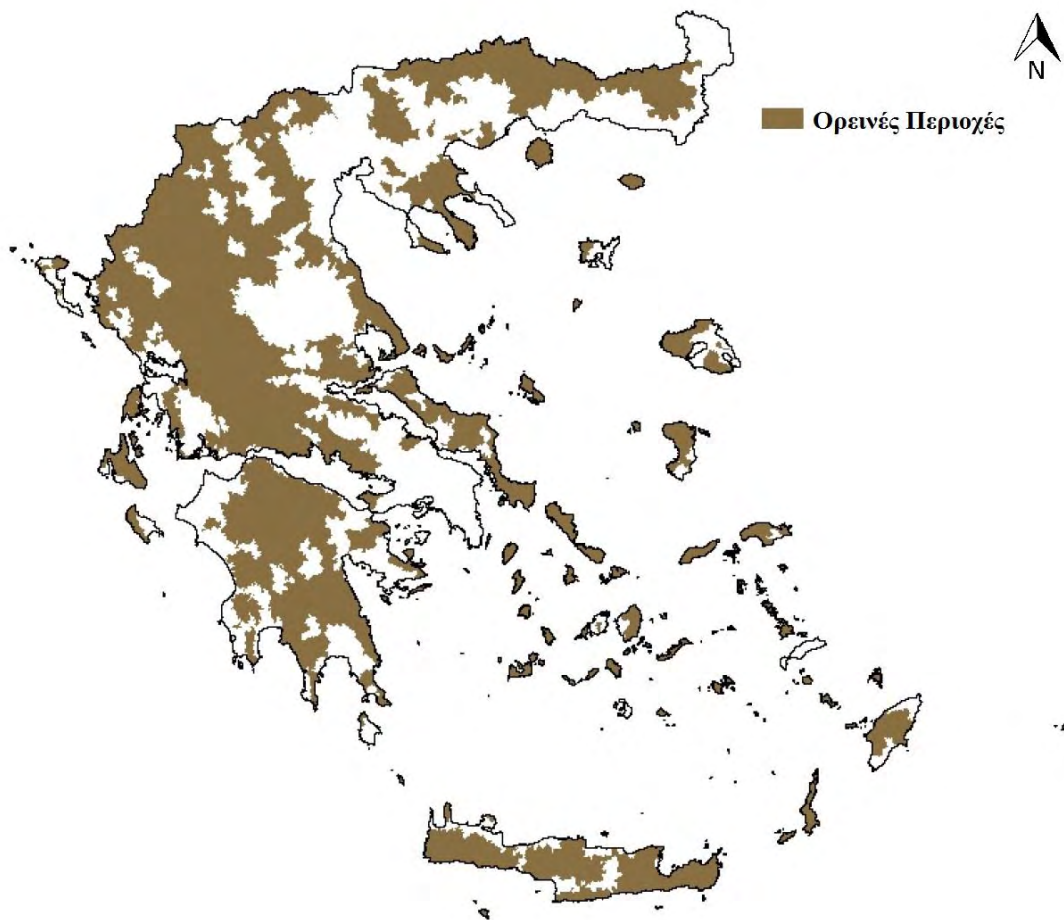
Ελλάδα», σύμφωνα με την οποία προστίθενται στους καταλόγους επιπλέον οικισμοί. Τέλος, το 1985 με την Οδηγία 85/148/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 29^{ης} Ιανουαρίου «περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Ελλάδα)» οι μειονεκτικές γεωργικές περιοχές αυξήθηκαν, αριθμώντας συνολικά τις 125 από τις 102. Υπήρξε τροποποίηση του κριτηρίου της πυκνότητας (κάτ./χμ²), της Οδηγίας 81/645/ΕΟΚ, από 30 κάτ./χμ² σε 45 κάτ./χμ². Οι ορεινές περιοχές, εν κατακλείδι, σύμφωνα με την Οδηγία του Συμβουλίου 81/645/ΕΟΚ, όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει, καταλαμβάνουν το 61% της συνολικής έκτασης της χώρας (Ελλάδα) και το 64% της έκτασης των αγροτικών περιοχών, ενώ οι περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα, εκτός των ορεινών, καταλαμβάνουν σήμερα το 19% της συνολικής έκτασης της χώρας και το 21% της έκτασης των αγροτικών περιοχών. (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΑΑ, 2017). Όσον αφορά τη σχέση ορεινότητας και πληθυσμού, η ΕΛΣΤΑΤ (2011) ορίζει τις τρεις κατηγορίες πληθυσμών, πεδινός, ημιορεινός και ορεινός.

Σχήμα 1.5.3.: Πεδινός, Ημιορεινός, Ορεινός Πληθυσμός σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2011. **Επεξεργασία:** Ιδία.

Χάρτης 1.5.1.: Οι ορεινές περιοχές της Ελλάδας σύμφωνα με την Οδηγία 81/645/ΕΟΚ.

Πηγή: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΑΑ, 2017 **Επεξεργασία:** Ιδία.

2. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο αναλύονται οι πολιτικές που στοχεύουν στην ανάπτυξη των ορεινών περιοχών σε παγκόσμιο, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο.

Η παγκόσμια αναγνώριση της σημασίας των βουνών, επιτυγχάνεται με το κεφάλαιο 13 της «Ατζέντας 21» του Συνεδρίου των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (UNCED), χαρακτηρίζοντάς τα ως **ευαίσθητα οικοσυστήματα**, διεγείροντας ταυτόχρονα την ανάπτυξη περαιτέρω πολιτικών για την προστασία και ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αναπτύσσονται δυο κατευθυντήριες γραμμές για την βιώσιμη ανάπτυξη των βουνών. Η πρώτη αφορά την δημιουργία και ενίσχυση της γνώσης σε σχέση με την οικολογία και αειφόρο ανάπτυξη των ορεινών οικοσυστημάτων και η δεύτερη με την προώθηση της ολοκληρωμένης ανάπτυξης των λεκανών απορροής και τις εναλλακτικές δυνατότητες διαβίωσης. Ως μέσα εφαρμογής, σε ότι αφορά την δεύτερη κατευθυντήρια γραμμή και ειδικότερα το ανθρώπινο κεφάλαιο αναφέρονται:

- ⇒ Η εκπαίδευση των ντόπιων κατοίκων για ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και
- ⇒ Η ευκολότερη πρόσβαση των ανθρώπων σε παροχές όπως η εκπαίδευση, η υγεία, η ενέργεια και οι υποδομές. (UNCED, 1992)

Στη συνέχεια, η παγκόσμια διαβούλευση εκατόν είκοσι Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, σχετικά με την «Ατζέντα για το Βουνό» (Mountain Agenda), που έλαβε χώρα στο Περού το 1995, χαρακτηρίζεται από τον Ives (1995) ως ίσως το σημαντικότερο επίτευγμα. **Ως προτεραιότητες πολιτικής για την βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών** και στρατηγικές που μπορούν να ακολουθηθούν, αναδεικνύονται από την συγκεκριμένη διαβούλευση οι εξής:

- ⇒ Αποκέντρωση σε ότι αφορά τη λήψη αποφάσεων και ελέγχου των πόρων
- ⇒ Προσπάθεια σφαιρικής κατανόησης της φυσιογνωμίας- χαρακτήρα του τόπου.
- ⇒ Η ενίσχυση των τοπικών συλλόγων
- ⇒ Η ενθάρρυνση συμμετοχής των ντόπιων στη λήψη αποφάσεων
- ⇒ Η εξασφάλιση της πρόσβασης σε παροχές- πόρους.
- ⇒ Η επικέντρωση σε μικρής κλίμακας παραγωγικά συστήματα. (Byers, 1995)

Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής ένωσης που στοχεύουν σε μια ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη των περιοχών της ΕΕ, έχουν ως θεμελιώδης στόχους του εξής τρεις:

- ⇒ οικονομική και κοινωνική συνοχή
  - ⇒ διατήρηση και συντήρηση των φυσικών πόρων και της πολιτιστική κληρονομιάς
  - ⇒ περισσότερο ισορροπημένο ανταγωνισμό στην ευρωπαϊκή επικράτεια.
- (European Commission, 1999)

Σύμφωνα με τους Gløersen et al (2016), τα βασικότερα ζητήματα για την άσκηση μιας **ολοκληρωμένης ορεινής πολιτικής**, περιστρέφονται γύρω από θέματα όπως η ορθή αξιολόγηση του αντίκτυπου της, η διευθέτηση συγκεκριμένων τρόπων διαχείρισης της ορεινής γεωργίας, η αντιμετώπιση της παροχής κοινών αγαθών/ υπηρεσιών, η ιδιαίτερη ευαισθησία των ορεινών οικοσυστημάτων, η γεωγραφική ιδιαιτερότητα που συνδέεται με την τοποθεσία των βουνών καθώς και θέματα που αφορούν την κυβέρνηση.

Η **Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ)** της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ξεκίνησε από το 1962 και αποτέλεσε έναν από τους πιο σημαντικούς τομείς πολιτικής «καθορίζοντας το σύνολο των κανόνων και μηχανισμών, που ρυθμίζουν την παραγωγή, το εμπόριο και την επεξεργασία των γεωργικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Γενικότερα, βασίστηκε πάνω στις αρχές της ενιαίας αγοράς των γεωργικών προϊόντων, της κοινοτικής προτίμησης και της χρηματοδοτικής αλληλεγγύης. Η ΚΑΠ στη πορεία της υπέστη αρκετές μεταρρυθμίσεις και εξελίχθηκε ώστε να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της κοινωνίας» (Πολύζου, 2011: 1).

Η ΚΑΠ στοχεύει:

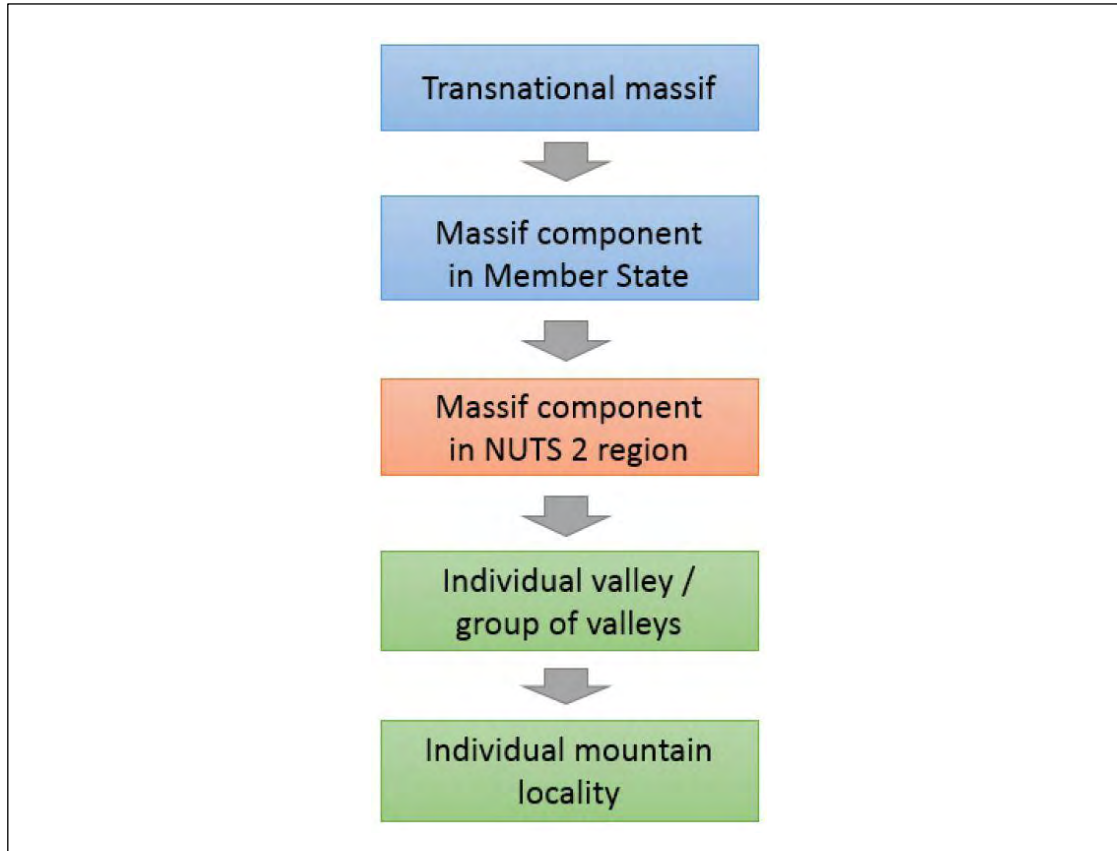
- ⇒ στην υποστήριξη των αγροτών και την βελτίωση της γεωργικής παραγωγικότητας
- ⇒ εξασφάλιση μιας ικανοποιητικής διαβίωσης, των αγροτών
- ⇒ αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και την βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων.
- ⇒ διατήρηση των αγροτικών περιοχών και τοπίων, σε όλη την Ευρώπη
- ⇒ διατήρηση της αγροτικής οικονομίας ζωντανή, προσφέροντας εργασίας στη γεωργία, τις αγρό-διατροφικές βιομηχανίες και σε συναφείς τομείς. (European Commission, 2018)

Το αντίκτυπο της ΚΑΠ στην ανάπτυξη πολλών αγροτικών περιοχών, όπως και στις ορεινές περιοχές σε ότι αφορά τον πρωτογενή τομέα, «ποικίλλει σε μεγάλο βαθμό από περιοχή σε περιοχή ανάλογα με τις συγκεκριμένες περιβαλλοντικές, πολιτιστικές και κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και εν μέρει τους τύπους παραγωγής και οργάνωσης της αγοράς» (European Commission, 1999)

Όσον αφορά την Πολιτική Συνοχής της ΕΕ, στο άρθρο 174 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Official Journal C 326, 2012) αναφέρεται ότι η πολιτική αποσκοπεί στη μείωση των διαφορών μεταξύ των επιπέδων ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών και στη μείωση της καθυστέρησης των πλέον μειονεκτικών περιοχών, παροτρύνοντας **να δοθεί έμφαση στις ορεινές περιοχές**. Πέραν αυτών που έχουν γραφεί για την Πολιτική Συνοχής, κατά τον Gutierrez (2017) θα πρέπει να υπάρξουν ενεργές, φιλόδοξες και στοχευμένες πολιτικές για τις ορεινές περιοχές, με την ανάπτυξη **ειδικών μακρό-περιφερειακών στρατηγικών και διασυνοριακών λειτουργικών προγραμμάτων για τους ορεινούς όγκους**, ώστε υπάρξει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τις ορεινές περιοχές.

Σύμφωνα με την έρευνα της ΕΕ για την συνοχή στις ορεινές περιοχές της εδαφικής της επικράτειάς, αναφέρεται ότι οι ορεινές περιοχές διαφέρουν σε όρους προϋποθέσεων, επιπέδων ανάπτυξης, δυνατοτήτων και ευκαιριών. Για τον εξής λόγο, κρίνεται σκόπιμος ο χαρακτηρισμός των ορεινών περιοχών και η άσκηση πολιτικής σε διάφορα επίπεδα, από διακρατικούς ορεινούς όγκους μέχρι την ξεχωριστή τοπική ορεινή κοινότητα (αν χρειαστεί). (Gløersen et al, 2016).

Εικόνα 2.1. Κλίμακες άσκησης ορεινής πολιτικής.

Πηγή: Gløersen et al, 2016

Η ΣΥΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ

Η Σύμβαση των Άλπεων «Alpine Convention» αποτελεί ένα επιτυχημένο παράδειγμα ολοκληρωμένης βιώσιμης ανάπτυξης των αλπικών περιοχών . Η σύμβαση υπογράφηκε το 1991 στο Σάλτσμπουργκ της Αυστρίας, μεταξύ των χωρών Αυστρία, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Λιχτενστάιν, Ελβετία και της ΕΕ². Η Αλπική Σύμβαση είναι η πρώτη Σύμβαση για την προστασία μιας ορεινής περιοχής, παγκοσμίως, η **οποία θεωρεί μια διακρατική ορεινή περιοχή**, με την γεωγραφική της συνέχεια, **ως ενιαία περιοχή με κοινές προκλήσεις**. (Alpine Convention, 2018)

Τα μέτρα που ακολουθούνται για την επίτευξη μιας βιώσιμης ανάπτυξης και επικυρώνονται σε Πρωτόκολλα , αφορούν τους τομείς:

⇒ Χωρικός Σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη

² Η Σλοβενία υπέγραψε τη Σύμβαση το 1993, ενώ το Μόναχο έγινε μέλος με ξεχωριστό πρωτόκολλο. Η Αλπική Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 6 Μαρτίου, το 1995.

- ⇒ Προστασία της φύσης και διατήρηση του τοπίου
- ⇒ Ορεινή γεωργία

Αναγνωρίζεται ο ουσιώδης ρόλος των αγροτών στην διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της υπαίθρου, κρίνοντας απαραίτητη την συμμετοχή αυτών, στην λήψη αποφάσεων που αφορούν τις ορεινές περιοχές τους. Στην προσπάθεια ενίσχυσης της ορεινής γεωργίας, αναφέρεται η διαφοροποίηση των μέτρων της αγροτικής πολιτικής προσαρμόζοντάς τα κάθε φορά, στις διαφορετικές τοπικές συνθήκες. Επιπλέον, ο σχεδιασμός, η ζωνοποίηση, η αναδιοργάνωση και η βελτίωση των χρήσεων γης θα πρέπει να γίνονται με σεβασμό στη φύση. Προωθούνται **φιλικές προς το περιβάλλον μεθόδους γεωργίας και κτηνοτροφίας**, προσαρμοσμένες στις τοπικές συνθήκες και τις **παραδοσιακές τεχνικές, διατηρώντας τις ντόπιες ποικιλίες καλλιεργούμενων φυτών και αυτόχθονες φυλές ζώων**. Εντός του συγκεκριμένου πρωτόκολλου, τονίζεται η ανάγκη **δημιουργίας ευνοϊκών συνθηκών για τα παραγόμενα επώνυμα τοπικά προϊόντα, με σκοπό τη δημιουργία ανταγωνιστικότερων αγορών μέσω της προώθησης και του μάρκετινγκ**. Παράλληλα, αναγνωρίζεται η ανάγκη βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων, η αναζήτηση εναλλακτικών πηγών εισοδήματος που μπορούν να συνδέονται με την δασοπονία, τον τουρισμό και τις κατασκευές. Τέλος, το τρίτο κεφάλαιο αφιερώνεται στις έννοιες έρευνα, εκπαίδευση και ενημέρωση. (Official Journal of the European Union L 271/63, 2006)

- ⇒ Ορεινά δάση
- ⇒ Τουρισμός
- ⇒ Ενέργεια,
- ⇒ Συγκράτηση του εδάφους
- ⇒ Μεταφορά

Επίσης συμπεριλαμβάνεται ένα πρωτόκολλο για τη λύση των διαφορών μεταξύ των εταίρων.

Παράλληλα, Άξονες Πολιτικής που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν και να επιφέρουν κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, συζητήθηκαν στο εντέκατο Ευρωπαϊκό Συνέδριο για το Βουνό, που έλαβε χώρα στη Ρουμανία το Σεπτέμβριο του 2018. Οι άξονες αυτοί, αφορούσαν:

- ⇒ «Την διαχείριση της γης και των πολιτιστικών τοπίων.
- ⇒ Την ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ αγροτικών και αστικών περιοχών.
- ⇒ Την αξιοποίηση του πολιτισμού.
- ⇒ Την προβολή της αξίας της σχέσης Αυθεντικότητα και Ποιότητα.
- ⇒ Τον διάλογο μεταξύ γενεών: η μεταβίβαση της πολιτιστικής κληρονομιάς για μελλοντικές ευκαιρίες.
- ⇒ Τον τουρισμό: το ξεκλείδωμα των συνεργειών μεταξύ τουριστικών φορέων και της πολιτιστικής κληρονομιάς» (XI European Mountain Convention, 2018).

ΕΘΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η πολιτική της Ελλάδας για τον ορεινό χώρο, εναρμονίζεται με πολιτικές της ΕΕ και αξιοποιεί κυρίως πόρους από κοινοτικά ταμεία για την ανάπτυξη της υπαίθρου/ των αγροτικών περιοχών.

Στο Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (2008), καταγράφονται οι στόχοι για την ανάπτυξη και χωρική οργάνωση του ελλαδικού ορεινού χώρου (Άρθρο 9, παρ. 3). Συγκεκριμένα επιδιώκεται η **«ανασυγκρότηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων, η συγκράτηση του πληθυσμού και η ισόρροπη σχέση μεταξύ πόλης και υπαίθρου με τη στήριξη, μεταξύ άλλων, των δυναμικότερων μικρών οικισμών»**. Οι στόχοι και τα μέτρα επίτευξης αυτών, που αφορούν τον ορεινό χώρο, έχουν ως εξής:

- ⇒ «αντιμετώπιση της δημογραφικής αποψίλωσης με την ενίσχυση των υποδομών/υπηρεσιών και των δυνατοτήτων απασχόλησης,
- ⇒ ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε παραγωγικού πόρου,
- ⇒ στήριξη των δραστηριοτήτων της τοπικής ενδοχώρας και προώθηση νέων που αντικαθιστούν τις φθίνουσες και ενισχύουν την κοινωνική και οικονομική ανασυγκρότηση,

- ⇒ διαφύλαξη των τοπίων, των δασών, των περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών, καθώς και προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων ως αναπτυξιακών πόρων, με εξειδίκευση των πολιτικών και των μέτρων ανάλογα με τα κύρια χαρακτηριστικά των επί μέρους περιοχών,
- ⇒ διευκόλυνση της πρόσβασης σε υποδομές, επικοινωνία και γνώση,
- ⇒ ενίσχυση των δυναμικών ορεινών οικισμών που λειτουργούν ως κόμβοι διοίκησης, υπηρεσιών και μεταφορών, με τη διατήρηση και βελτίωση των κοινωνικών και τεχνικών υποδομών τους και την ανάδειξή τους σε κέντρα στήριξης των οικισμών της ευρύτερης περιοχής τους». (ΓΠΧΣΑΑ: 39, 2008)

Ωστόσο, μια ολοκληρωμένη και στοχευμένη πολιτική για τον ορεινό χώρο, εκλείπει από την Ελλάδα. Ουσιαστικά, η Ελλάδα, είναι η μοναδική ορεινή χώρα, κατά τον Τσίπηρα (2001: 4), που «δεν διαθέτει πολιτική βουνού, μια ενιαία και ολοκληρωμένη (γεωγραφικά και πολιτισμικά) εθνική πολιτική, που θα αντιμετωπίζει τον ορεινό χώρο ως όλον, οδηγώντας ταυτόχρονα στην αποκέντρωση της διαχείρισης του».

3. ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΒΙΩΣΙΜΗ, ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

3.1 ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο ορισμός της έννοιας Βιώσιμη Ανάπτυξη «Sustainable Development», αποδόθηκε το 1987 από την Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED), στην έκθεση Brundtland, ως εξής:

«Η Βιώσιμη ανάπτυξη ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενναίων να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες» (Brundtland, 1987, p.43) επίσης,

«Στο τέλος, η βιώσιμη ανάπτυξη δεν αποτελεί μια σταθερή κατάσταση αρμονίας, αλλά μάλλον είναι μια διαδικασία αλλαγής στην οποία η εκμετάλλευση των πόρων, η κατεύθυνση των επενδύσεων, ο προσανατολισμός της τεχνολογικής ανάπτυξης, και η θεσμική αλλαγή είναι σύμφωνα με τις μελλοντικές καθώς και τις τωρινές ανάγκες» (Brundtland, 1987, p.43).

Σε συμφωνία με το παραπάνω ορισμό, η έννοια **Βιώσιμη Ανάπτυξη των Βουνών** (Sustainable Mountain Development) απαιτεί *«τα ορεινά οικοσυστήματα να διαχειρίζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να τους επιτρέπεται να προσφέρουν αγαθά και υπηρεσίες για την τοπική διαβίωση και τους ανθρώπους της πεδιάδας, τώρα και στο μέλλον».*(FAO, 2011 p.5)

Επίσης, *«...είναι πιθανώς καλύτερο να μην προτείνουμε ένα ακριβή ορισμό της βιώσιμης ανάπτυξης των βουνών, αλλά να αναγνωρίσουμε ότι είναι μια περιφερειακά-εξειδικευμένη διαδικασία της αειφόρου ανάπτυξης, η οποία αφορά αμφότερα και τις ορεινές περιοχές και τους πληθυσμούς που ζουν κατάντη, ή σε κάποια άλλη περιοχή, εξαρτώμενοι από αυτές τις περιοχές με ποικίλους τρόπους» (Price and Kim, 1999 όπως αναφ. στο Regional Report, 2012)*

Η βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών, αναμφισβήτητα, θα πρέπει να αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα συζήτησης, παγκοσμίως. Σύμφωνα με την FAO (2011) ο κόσμος δεν θα ήταν ικανός να δώσει λύση στο παγκόσμιο πρόβλημα της αυξανόμενης έλλειψης σε νερό, δίχως αυτήν. Ειδικότερα, η αειφόρος ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές **απαιτεί ένα μακροπρόθεσμο όραμα και ολιστικές προσεγγίσεις που ενσωματώνουν πολιτικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές πτυχές, σε συνεργασία με πολλούς εμπλεκόμενους (stakeholders) και προοδευτικούς φορείς (FAO, 2011:73).** Σύμφωνα με

την Ευρωπαϊκή πολιτική που αφορά τις ορεινές περιοχές και στοχεύει στην αειφορία, η Νικολονα (2016) υπογραμμίζει ότι η βιωσιμότητα προσεγγίζεται μέσω της εφαρμογής πολιτικών συνοχής και πολύ-τομεακών και περιφερειακών προσεγγίσεων.

Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης των βουνών εισάγεται το 1992 με το κεφάλαιο 13, του Προγράμματος Δράσης 21 (Agenda 21), το οποίο τονίζει *«την ανάγκη για καλύτερη κατανόηση της οικολογίας των ορεινών οικοσυστημάτων, ενώ καθιστά σαφή την σημαντικότητα των βουνών στην ανθρωπότητα»*. Στη συνέχεια το 1998, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών (UNGA) κηρύττει το έτος 2002 ως το Διεθνές Έτος των Βουνών (IYM) και την εντεκάτη Δεκεμβρίου ως Διεθνή Ημέρα Βουνού. Από το 2005, δημιουργήθηκε μια διετής έκθεση για την κατάσταση της αειφόρου ανάπτυξης στις ορεινές περιοχές. Τα ζητήματα που αφορούν τις ορεινές περιοχές, σε σχέση με το παρελθόν, έχουν αναμφίβολα κερδίσει μια σημαντική θέση στην παγκόσμια ατζέντα σήμερα, ενώ χρειάζεται όλα αυτά που έχουν υποθεί και γραφτεί να εφαρμόζονται μέσω περιφερειακών και διεθνών προγραμμάτων, τοπικών πρωτοβουλιών και συνεργασιών μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων. (FAO, 2011, p. 61)

Το περιβάλλον, η κοινωνία και η οικονομία που συνιστούν του τρεις «πυλώνες» της βιωσιμότητας (sustainability) δεν γίνεται να αντιμετωπίζονται ισοδύναμα, κατά την Νικολονα (2016) καθώς η οικονομία αντιδρά διαφορετικά από ότι η κοινωνία σε διαφορετικό περιβάλλον και επειδή το περιβάλλον εμπεριέχει την κοινωνία και την οικονομία. Η βιωσιμότητα της ανάπτυξης είναι μια ευρεία έννοια που περιλαμβάνει πολλαπλά κριτήρια. Σύμφωνα με τους Quaddusa και Siddique (2001) η βιωσιμότητα περιλαμβάνει ένα μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης που είναι συμβατό με ένα ασφαλές περιβάλλον (προστασία της βιοποικιλότητας, οικολογική ισορροπία), την ισότητα μεταξύ των γενεών καθώς και με την διεθνή ισότητα.

Η ενσωμάτωση της βιωσιμότητας στον αναπτυξιακό σχεδιασμό αποτελεί προϋπόθεση για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης (Quaddusa και Siddique, 2001). Μέχρι σήμερα, έχουν αναπτυχθεί αρκετοί δείκτες και μοντέλα για την βιώσιμη ανάπτυξη καθώς και το σχεδιασμό που στοχεύει σε αυτή.

3.2 ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η επίτευξη μιας Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης (Integrated Development) σε κάθε περίπτωση μελέτης μιας ορεινά γεωγραφικά περιοχής, οφείλει να είναι ο κύριος στόχος των πολιτικών που αναπτύσσονται για την συγκεκριμένη περιοχή.

Σύμφωνα με τους Μιχαηλίδου και Ρόκο (2004:22) η ολοκληρωμένη ανάπτυξη συνιστά μια *«ταυτόχρονα οικονομική, κοινωνική, τεχνική/τεχνολογική, πολιτική και πολιτισμική, σε διαλεκτική αρμονία και με σεβασμό στο συγκεκριμένο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, του οποίου μέρος είναι ο άνθρωπος»*. Ο τρόπος που μπορεί να επιτευχθεί **απαιτεί την σφαιρική αντίληψη των πραγματικών δυνάμεων και δυνατοτήτων του κάθε τόπου** μέσω της ανάλυσης της φυσικής και κοινωνικοοικονομικής πραγματικότητας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην τοπική κοινωνία (Μιχαηλίδου & Ρόκος, 2004).

Ενισχύοντας την παραπάνω άποψη, ο Birkhölzer (2005) υπογραμμίζει ότι η ολιστική προσέγγιση για την ανάπτυξη μια περιοχής, οφείλει να ενσωματώνει στην οικονομία τους περιβαλλοντικούς, φυσικούς, κοινωνικούς και πολιτιστικούς πόρους.

3.3 ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η τοπική ανάπτυξη είναι *«μια μορφή περιφερειακής ανάπτυξης, στην οποία οι τοπικοί παράγοντες (τοπικοί φορείς, οργανισμοί, τοπικές επιχειρήσεις κ.ά.) αποτελούν τους μοχλούς για την αναπτυξιακή διαδικασία»* (Δεληθέου, 2005 οπ. αναφ. στην Παναγιώτου, 2007: 13). Αφορά *«όλες εκείνες τις δραστηριότητες που εξελίσσονται σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο και έχουν την οποιαδήποτε επιρροή στις περιοχές»* (Birkhölzer, 2005). Συνδεδεμένη με την εδαφική προσέγγιση (area-based approach) μπορεί να συμβάλλει στη δημιουργία νέων ευκαιριών αντιμετωπίζοντας προκλήσεις, όπως η παγκοσμιοποίηση, η κλιματική αλλαγή, μια γερασμένη κοινωνία καθώς και τα προβλήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι άνθρωποι αποκλεισμένοι στις πιο απόμακρες περιοχές (Jouled et al. 2010). Αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα για την επίτευξη μιας συνολικής, ομοιογενούς και ευρείας ανάπτυξης, στο σύνολο των περιοχών μιας χώρας. (Kisman & Tasar, 2014). Ο βασικότερος ισχυρισμός στον οποίο βασίζεται η θεωρία της Τοπικής Ανάπτυξης είναι **ότι η ανάπτυξη διαφορετικών περιοχών ακολουθεί διαφορετικά μονοπάτια** και οι παράγοντες που εξηγούν την ανάπτυξη είναι κυρίως «ενδογενείς» (Jouled et al. 2010: 74).

Σύμφωνα με την Sekula (2002) τα στοιχεία στα οποία δύνανται η Τοπική Ανάπτυξη να στηριχθεί και να επιφέρει πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις, είναι τα εξής:

- ⇒ *προϊόντα, αγαθά και υπηρεσίες*
- ⇒ *η απασχόληση*
- ⇒ *μη υλικές αξίες (γνώση, εμπειρία, υψηλές τεχνικές ικανότητες)*
- ⇒ *ελκυστικά στοιχεία, όπως κτίσματα, υποδομές αλλά και ένα ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον.*

Οι παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο, σύμφωνα με την Wong (1998), κατηγοριοποιούνται στους «παραδοσιακούς οικονομικούς παράγοντες ανάπτυξης» και στους «άυλους παράγοντες».

A. «Παραδοσιακούς οικονομικούς παράγοντες ανάπτυξης»:

τοποθεσία, φυσικοί παράγοντες, υποδομές, ανθρώπινο κεφάλαιο, κεφάλαια και χρηματοδότηση, γνώση και τεχνολογία, βιομηχανική διάρθρωση

B. «Άυλοι παράγοντες»:

ποιότητα ζωής, θεσμοί και νομικά ζητήματα, επιχειρηματική κουλτούρα, εικόνα και ταυτότητα των κοινοτήτων.

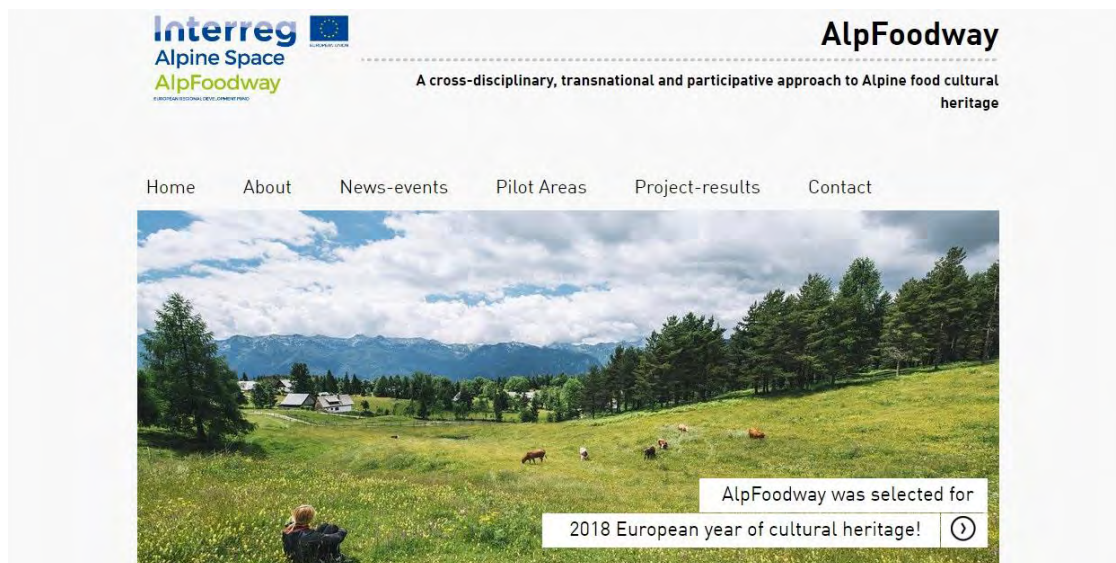
Σε ότι αφορά το μοντέλο τοπικής (ή ενδογενούς) ανάπτυξης οι Σιαπλαούρα κ.ά. (2004) αναφέρουν ότι στοχεύει στο να αναπτύξει τα χωρικά πλεονεκτήματα της περιοχής καθώς και κάθε δραστηριότητα που γίνεται με την πρωτοβουλία και την συμμετοχή των ντόπιων. Στοχεύει κυρίως στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού της υπαίθρου. Κατά τον Birkhölzer (2005) η έννοια της Τοπικής Ανάπτυξης περικλείεται στην «**ανάπτυξη από το εσωτερικό**» (**Development from within**), εκεί όπου «οι τοπικοί παράγοντες διαδραματίζουν τον κυρίαρχο ρόλο».

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΣΕ ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ.

4.1 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ALPFOODWAY: ΜΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΠΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ.

Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που ως στόχο έχει να αναπτύξει καινοτόμες προσεγγίσεις πάνω στις παραδοσιακές τεχνικές που αφορούν την πολιτιστική κληρονομιά των αλπικών τροφίμων (XI European Mountain Convention, 2018). Ουσιαστικά, στοχεύει στο να διατηρήσει και να **προωθήσει μια πολυετή παράδοση γύρω από τα τρόφιμα που παράγονται στις ευρύτερες ορεινές περιοχές**. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του προγράμματος «*οι διατροφικές συνήθειες, ο τρόπος μαγειρέματος ενός λαού («Foodways») και η παράδοση γύρω από τα παραγόμενα τρόφιμα αποτελούν μια ισχυρή πηγή ταυτότητας για τους κατοίκους των Άλπεων*». Στο πρόγραμμα λαμβάνονται σοβαρά υπόψη το τοπίο, η πολυετής γνώση στην διαδικασία παραγωγής, τα καταναλωτικά έθιμα και η μεταβίβαση της αρχαίας σοφίας. Αναμφίβολα, το έργο έρχεται να βοηθήσει την τοπική οικονομία και να συνδέει την παράδοση των παραγόμενων τροφίμων με την εμπορική και καταναλωτική κουλτούρα, μη θεωρώντας τους ντόπιους ως παθητικούς αποδέκτες παρεμβάσεων "top to down", αλλά υποστηρίζοντας το συμμετοχικό σχεδιασμό "bottom to up"». (AlpFoodWay, 2016)

Εικόνα 4.1.1.: Ιστοσελίδα του προγράμματος AlpFoodWay στις Άλπεις.

Πηγή: <http://www.alpine-space.eu/projects/alpfoodway/en/home> **Επεξεργασία:** Ιδία.

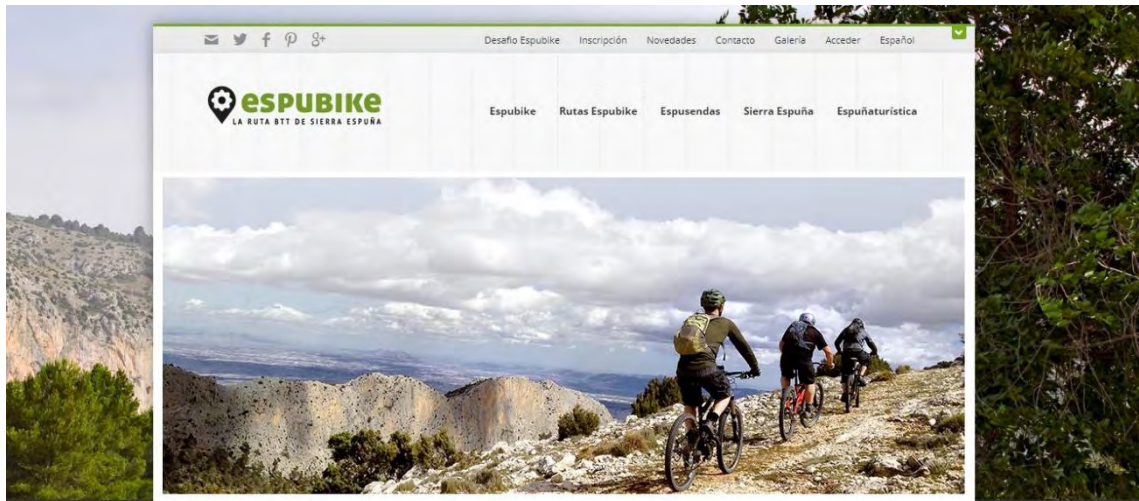
4.2 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ «PYRENEES CREATION», ΣΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑ.

Η εταιρία «Pyrénees Création», χρησιμοποιεί ως πρώτη ύλη μαλλί ντόπιων προβάτων για την δημιουργία αυθεντικών εκσυγχρονισμένων προϊόντων. Τελικά προϊόντα αυτής της επιχείρησης είναι παντόφλες, τσάντες, πλεκτά και χαλιά. Πρόκειται για μια ποιοτική προσέγγιση που αξιοποιεί τις γνώσεις των ντόπιων κτηνοτρόφων, με σκοπό να συλλέξει ποιοτικό πρόβειο μαλλί. Συνεργάζεται με κτηνοτρόφους που σέβονται την παράδοση του μαλλιού ενώ η επεξεργασία των μαλλιών γίνεται επίσης σε κλωστοϋφαντουργίες της περιοχής. «Η εταιρία εκμεταλλεύτηκε την αυθεντικότητα και ποιότητα ενός ξεχασμένου προϊόντος και το μετέτρεψε σε ένα σύγχρονο και ανταγωνιστικό προϊόν. Μεγάλη έμφαση δόθηκε στην μεταβίβαση των γνώσεων, συμπεριλαμβάνοντας και τις νεότερες γενιές, με σκοπό να δημιουργηθεί ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την αναζωογόνηση του μαλλιού» (Portail & Thoby, 2018).

4.3 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ ΟΡΕΙΝΗΣ ΠΟΔΗΛΑΣΙΑΣ “ESPUBIKE” ΣΤΟ BOYNO SIERRA ESPUÑA ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ.

Οι διάδρομοι ποδηλασίας («cycling trail») στο Εθνικό Πάρκο του ορεινού όγκου Sierra Espuña, συνιστά ένα πρόγραμμα που σχεδιάστηκε το 2015 στην περιφέρεια Murcia στη νότια Ισπανία και ενισχύθηκε από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ). Σκοπός του προγράμματος είναι να αυξήσει την τουριστική δραστηριότητα στην ορεινή περιοχή, χωρίς να επιβαρύνει το φυσικό περιβάλλον, στοχεύοντας στην βιώσιμη ανάπτυξη. Σημαντικότερο όλων, είναι ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα λαμβάνει υπόψιν, τους stakeholders δίνοντας τους την ευκαιρία να έχουν ενεργό ρόλο. (Euromontana, 2017) Συγκεκριμένα περισσότερες από 20 τοπικές επιχειρήσεις έχουν αναπτύξει τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους για να στοχεύσουν τους χρήστες της ποδηλατικής διαδρομής «Espubike», ενώ με τη βοήθεια του διαδικτύου παρέχονται πληροφορίες για τη διαμονή και άλλες υπηρεσίες που παρέχονται από τοπικές επιχειρήσεις σε όλη τη διαδρομή. Το αποτέλεσμα του προγράμματος, σύμφωνα με την Euromontana (2017), αποδείχτηκε άκρως αποτελεσματικό για την τοπική οικονομία καθώς οι τοπικές επιχειρήσεις αύξησαν κατά 10% τις πωλήσεις του, από την στιγμή έναρξης του προγράμματος, ενώ η περιοχή έχει καθοριστεί ως κέντρο οικοτουρισμού («ecotourism center») της νότιας Ισπανίας.

Εικόνα 4.3.1.: Ιστοσελίδα του προγράμματος ορεινής ποδηλασίας Epubike στη νότια Ισπανία.

Πηγή: <http://espubike.com/> Επεξεργασία: Ιδία

4.4 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΡΩΜΑΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ

Στην επαρχία Τρέντο της Ιταλίας, σε επτά ζώνες του ορεινού όγκου των Άλπεων, αποφασίστηκε η καλλιέργεια φαρμακευτικών και αρωματικών φυτών. Σκοπός του εγχειρήματος ήταν η αειφόρος ανάπτυξη των ορεινών περιοχών της επαρχίας μέσω της προώθησης της πολιτιστικής παράδοσης που συνδεόταν με τα αυτοφυή φυτά και της εμπλοκής των ντόπιων. (Bigaran et. al., 2012) Το πρόγραμμα κατάφερε να αναζωογονήσει την τοπική οικονομία, στηριζόμενο στους τοπικούς πόρους, τις γνώσεις και την πείρα των ανθρώπων. Παράλληλα, δημιούργησε τουριστικά θεματικά πακέτα ενισχύοντας και την δυναμικότητα του τουρισμού (τριτογενή τομέα) στην περιοχή.

ΜΕΡΟΣ Β: ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ
ΜΕΛΕΤΗΣ

5. ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ: Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΥΛΗΣ, ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΟΥΣΑΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ.

5.1 ΓΕΝΙΚΑ

Ο Δήμος Πύλης ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων, της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα βρίσκεται δυτικά, στο ορεινό τμήμα της Περιφέρειας και συνορεύει με τον Δήμο Καλαμπάκας, Τρικκαίων, Μουζακίου, Αργιθέας, Κεντρικών Τζουμέρκων και Νότιων Τζουμέρκων.

Σύμφωνα με τον Νόμο υπ. αριθ. 3852/2010 «Νέα αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης», ο νεοσύστατος Δήμος Πύλης αποτελείται από επτά Δημοτικές Ενότητες (Αιθίων, Γόμφων, Μυρόφυλλου, Νεραΐδας, Πιαλείων, Πινδέων και Πύλης), οι οποίες περικλείουν στο σύνολο σαράντα τρεις Τοπικές Κοινότητες. (Πίνακας 5.1.1.)

Η έδρα του Δήμου είναι ο οικισμός Πύλη, ενώ στο σύνολο ο Δήμος αποτελείται από ενενήντα οικισμούς. Η έκταση του Δήμου Πύλης ισούται με 750,794 τετραγωνικά χιλιόμετρα, καθιστώντας τον, τον πέμπτο

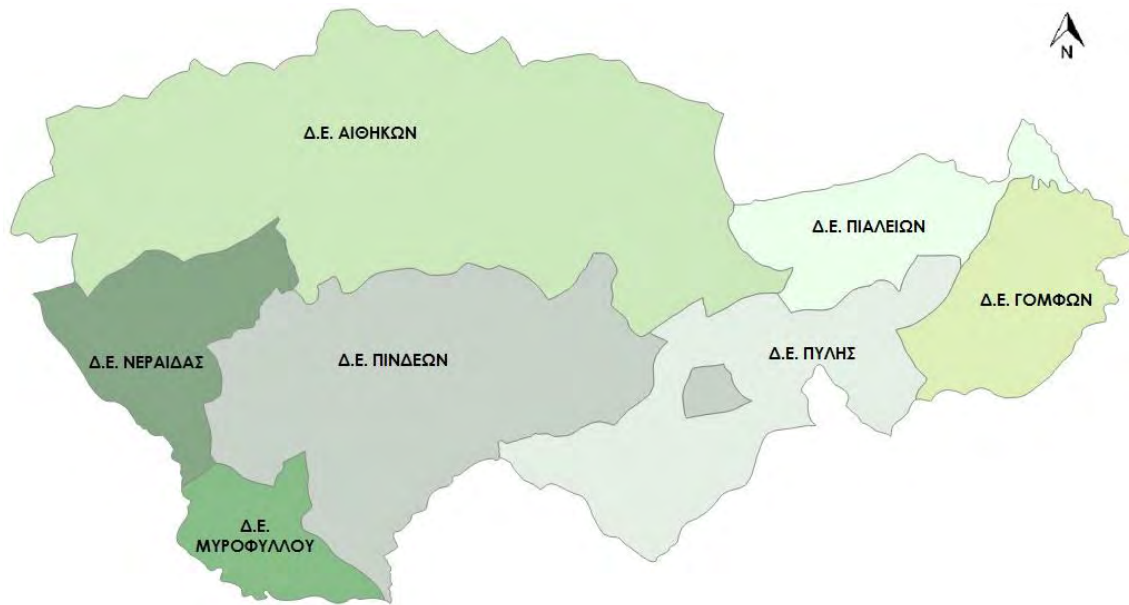
μεγαλύτερο σε έκταση Δήμο στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και τον δεύτερο μεγαλύτερο σε έκταση Δήμο, στην Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων. Ειδικότερα, εντός του Δήμου Πύλης, η μεγαλύτερη σε έκταση Δημοτική Ενότητα είναι αυτή των Αιθίων (251,552 τ. χλμ.) και η μικρότερη η Δ.Ε. Μυρόφυλλου (32,467 τ. χλμ.).

Εικόνα 5.1.1: Η γεωγραφική θέση του Δήμου Πύλης στην χώρα.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

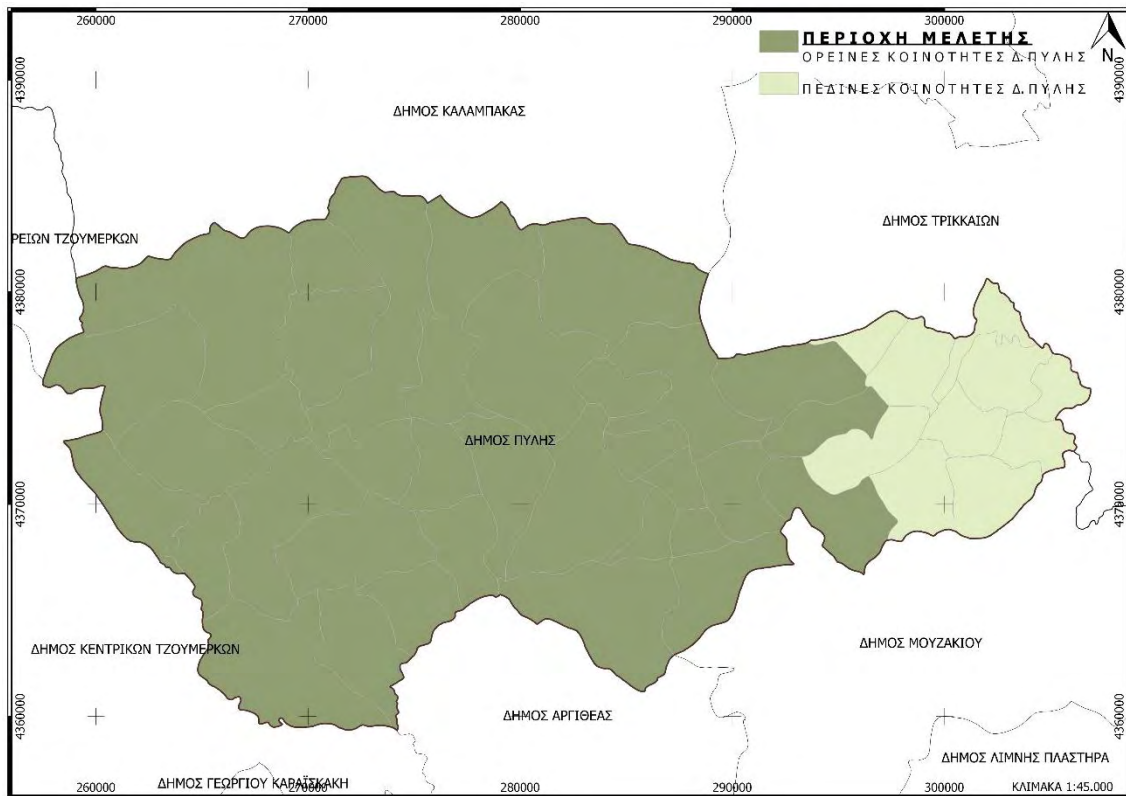
Εικόνα 5.1.2: Οι Δημοτικές Ενότητες του Δήμου Πύλης, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Καλλικράτης.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Στο πλαίσιο της παρούσας διπλωματικής, μελετώντας τις ορεινές περιοχές, θα πρέπει να αποκλειστούν εξ ορισμού ορισμένες Τοπικές Κοινότητες, οι οποίες ανήκουν μεν στο Δήμο, αλλά χαρακτηρίζονται ως πεδινές. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Οδηγία 85/148/ΕΟΚ στο σύνολο του ο Δήμος Πύλης χαρακτηρίζεται ως ορεινός (86,97%), ενώ το 13,03% της έκτασής του χαρακτηρίζεται ως πεδινό. Ως αποτέλεσμα, ολόκληρη η Δημοτική Ενότητα Γόμφων αποκλείεται από την περιοχή μελέτης ενώ από την Δ.Ε. Πιαλείων αποκλείονται οι Τ.Κ. Ελευθεροχωρίου, Παραποτάμου και Φήκης, καθώς και από την Δ.Ε. Πύλης αποκλείεται η Τ.Κ. Αγίου Βησσαρίωνος. Στον Πίνακα 5.1.4. οι Τοπικές Κοινότητες του Δήμου χαρακτηρίζονται ως προς την ορεινότητά τους, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, καταγράφοντας και την έκτασή τους.

Ο Δήμος Πύλης αριθμεί τους ενενήντα οικισμούς, αλλά στην συγκεκριμένη εργασία θα εξεταστούν, μονάχα οι ορεινοί οικισμοί, δηλαδή οι εβδομήντα οχτώ. Η περιοχή μελέτης, εν κατακλείδι, απεικονίζεται στον χάρτη 5.1.1.

Χάρτης 5.1.1: Η Περιοχή Μελέτης.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

5.2. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Τμήματα του ορεινού όγκου της Νοτίου Πίνδου, της μεγαλύτερης σε έκταση οροσειράς στην Ελλάδα, βρίσκονται εντός της περιοχής μελέτης. Συγκεκριμένα, οι κορυφές των επιμέρους βουνών, που απαρτίζουν την πολυσχιδή οροσειρά και διαμορφώνουν την μορφολογία της περιοχής είναι,

- ⇒ βόρεια: το Χαλικόβουνο (2.144 μ.), η Μποντούρα (2.074 μ.) και η Νεράιδα (2.055 μ.),
- ⇒ ανατολικά: η Ασραπή (1.900 μ.) και ο Αμάραντος (1.526 μ.),
- ⇒ δυτικά: η Κακαρδίτσα (2.429 μ.), η Χράπα Μεγάλη (2.289 μ.), οι Πέντε Πύργοι (2.263 μ.), ο Κρυάκουρας (2.150 μ.), το Χατζή (2.038 μ.), το Τσουγκότι (2.020 μ.), η Παχτουρνιάσκα (1.976 μ.), ο Λάκκος (1.966 μ.), η Κουρούνα (1.923 μ.) και τα Αθαμανικά Όρη³ ή Τζουμέρκα (1.920 μ.) και

³ Τα 1.920 μ. αναφέρονται σε κορυφή εντός της περιοχής μελέτης και όχι στην υψηλότερη των Τζουμέρκων.

⇒ στο κέντρο της περιοχής μελέτης: το Αυγό (2.148 μ.), η Λουπάτα (2.060 μ.) και η Μαρόσα (2.020 μ.) (Βικιπαίδεια, 2018).

Την περιοχή διασχίζει ο Αχελώος και ο Πορταϊκός ποταμός, καθώς και πλήθος ρεμάτων που ξεκινούν από τις κορυφές και χύνονται στους δυο ποταμούς, αντίστοιχα. Ο Αχελώος ή Ασπροπόταμος (*ονομασία που οφείλεται στο λευκό χρώμα, που παίρνουν τα νερά του όταν διασχίζουν τα αργιλώδη εδάφη της Πίνδου*) πηγάζει από το όρος Λάκμος στα 2.000 μ., στο χωριό Χαλίκι, και διανύει 220 χλμ. διασχίζοντας τις Περιφερειακές Ενότητες Τρικάλων, Καρδίτσας, Άρτας, Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας για να καταλήξει στο Ιόνιο πέλαγος (WonderGreece, 2013 & MountainsGreece, 2017). Ρέει στο δυτικό ορεινό τμήμα της περιοχής μελέτης, περνώντας κοντά από τους οικισμούς Παλαιοχώρι, Γράβος, Σκλήθρα, Φορτώσι, Μεσοχώρα, Λεφάικα, Αετός, Λαφίνα, Κορυφή και Μηλότοπος, ενώ οι παραπόταμοι που χύνονται σε αυτόν, μπορούν προσεγγιστικά να συμπτυχθούν σε επτά:

- ⇒ Από την κορυφή Αστραπή (του όρους Κόζιακα), τις κορυφές Λουπάτα-Μαρόσα- Αυγό (του όρους Αυγό) και την κορυφή Χαλικόβουνο η διαδρομή Περτούλι- Νεραϊδοχώρι- Πύρρα- Δροσοχώρι,
- ⇒ Από την κορυφή Αυγό, η διαδρομή Βάκαρη- Μεσοχώρα, Λιβαδοχώρι- Μεσοχώρα, και ο παραπόταμος που ξεκινά από τον οικισμό Παράμερο στα 982 μ. και κατευθύνεται προς τη Μεσοχώρα,
- ⇒ Ο παραπόταμος που ξεκινά από τα 1.301 μ. και ακολουθεί τη διαδρομή Βαθύρεμμα- Μεσοχώρα.
- ⇒ Από την κορυφή Χατζή η διαδρομή Μοσχόφυτο- Λεπτοκαρυά- Ζωγραφαίικα- Παναγιωταίικα- Βαλκάνο- Πολυνέριο- Παναγιά και η Γλίστρα- Γκολφάριο- Μηλότοπος.
- ⇒ Από τις κορυφές Τζουμέρα- Κακαρδίτσα- Χράπα Μεγάλη, η διαδρομή Αθαμάνια και Γαρδίκι,
- ⇒ Ο παραπόταμος από τις κορυφές Τσουγκότι- Παχτουρνιάσκα και
- ⇒ Από την κορυφή Κρυάκουρος, η διαδρομή Νεράιδα- Κορυφή.

Με σκοπό την άρδευση του Θεσσαλικού κάμπου και την παραγωγή υδροηλεκτρικής ενέργειας, αποφασίστηκε η δημιουργία ενός μεγάλης κλίμακας έργου, η εκτροπή του Αχελώου ποταμού. Από το 1985 ξεκίνησε η κατασκευή φράγματος (ύψους 155 μ.) κοντά στον οικισμό Μεσοχώρα, η οποία μετέτρεψε ένα κομμάτι του δάσους σε εργοτάξιο. Το

έργο δεν έχει τεθεί σε λειτουργία, εξαιτίας των αμφιβολιών για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του έργου καθώς και των ενστάσεων πολλών περιβαλλοντικών οργανώσεων⁴ αλλά και των κατοίκων της Μεσοχώρας. Από το 1994 έως το 2006, οι προσφυγές των οικολογικών οργανώσεων και των τοπικών φορέων στο ΣτΕ σταμάτησαν το έργο τέσσερις φορές, ενώ το 2009 το ΣτΕ υπέβαλε 24 σχετικά ερωτήματα στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (MountainsGreece, 2017). Το 2010 σύμφωνα με την Επιτροπή Αναστολών του ΣτΕ, η οποία αποφασίζει την άμεση αναστολή όλων των εργασιών του έργου, αναφέρει ότι:

«... η δε συνέχιση των εργασιών και τυχόν λειτουργία των κατασκευασθέντων επιμέρους έργων θα επιφέρει περαιτέρω επιδείνωση του φυσικού περιβάλλοντος, δηλαδή περαιτέρω αλλοίωση της μορφής του τοπίου, κλωνισμό του ποταμιού και των παραποταμίων οικοσυστημάτων του Αχελώου και επιβάρυνση του υδατικού δυναμικού του ποταμού... η αναγκαία για τη λειτουργία του υδροηλεκτρικού έργου πλήρωση του ταμιευτήρα θα έχει ως συνέπεια την κατάκλιση μεγάλου μέρους του οικισμού της Μεσοχώρας...» (Επιτροπή Αναστολών του ΣτΕ, 2010: 299-300).

Όσον αφορά τον Πορταϊκό ποταμό (ή Πορτιάτη), πηγάζει από την περιοχή κοντά στον οικισμό Ψαρό στα 1.023 μ. και τον οικισμό Άνω Παλαιοκαρυά (830 μ.), ενώ από τα 1.050 μ. ο παραπόταμος (που ακολουθεί την διαδρομή Βροντερό- Ξυλοχώριο- Καλόγηροι- Άγιος Προκόπιος- Άγιος Κωνσταντίνος) εκβάλλει σε αυτόν. Ο Πορταϊκός ποταμός διασχίζει την περιοχή μελέτης νοτιοανατολικά, τέμνοντας το όρος Κόζιακα, ενώ ρέει κοντά στον οικισμό Πύλη για να εκβάλλει, τέλος στον Πηνειό ποταμό.

5.3 ΚΑΛΥΨΕΙΣ ΓΗΣ

Στην περιοχή μελέτης απαντώνται δεκαοχτώ (ξεχωριστές) κατηγορίες καλύψεων γης, σύμφωνα με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Corine 2.000. Οι Μεταβατικές Θαμνώδεις Εκτάσεις (κωδικός: 324), που νοείται η θαμνώδης ή ποώδης βλάστηση με διάσπαρτα δέντρα κατέχει το μεγαλύτερο ποσοστό κάλυψης (25,7%) και έκταση ίση με 169.63 τ. χλμ., ενώ το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό, ίσο με 21,5% κατέχει το Δάσος Κωνοφόρων (κωδικός: 312) με έκταση 141,83 τ. χλμ. Οι επόμενες καλύψεις γης συγκεντρώνουν μικρότερα ποσοστά (κάτω του 10%) ενώ το μικρότερο όλων είναι αυτό της Μόνιμα

⁴ Όπως η WWF, Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρία, η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης, Η Ελληνική Εταιρία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού κ.ά.

Αρδευόμενη Γη (κωδικός: 212), κάλυψη που απαντάται στο ανατολικότερο όριο της περιοχής μελέτης, εκεί όπου ξεκινά η πεδιάδα του Δήμου Τρικκαίων.

Πίνακας 5.3.1..: Έκταση καλύψεων γης (σε τ. χλμ.)

Κωδικός	Περιγραφή	Έκταση	%
324	Μεταβατικές δασώδεις-θαμνώδεις εκτάσεις	169,63	25,71
312	Δάσος κωνοφόρων	141,83	24,50
311	Δάσος πλατύφυλλων	59,10	8,96
321	Φυσικοί βοσκότοποι	58,67	8,89
243	Γη που καλύπτεται κυρίως από τη γεωργία με σημαντικές εκτάσεις φυσικής βλάστησης	51,55	7,81
322	Θάμνοι και χερσότοποι	49,12	7,45
323	Σκληροφυλλική βλάστηση	43,68	6,62
313	Μικτό δάσος	42,81	6,49
333	Εκτάσεις με αραιή βλάστηση	24,02	3,64
211	Μη αρδύσιμη αρόσιμη γη	5,56	0,84
331	Κοίτες ρεμάτων -χειμάρρων	3,13	0,47
242	Σύνθετα συστήματα καλλιέργειας	2,78	0,42
112	Διακεκομμένη αστική οικοδόμηση	2,73	0,41
511	Ροές υδάτων	1,68	0,25
231	Λιβάδια	1,44	0,22
133	Χώροι οικοδόμησης	1,04	0,16
332	Απογυμνωμένοι βράχοι	0,58	0,09
212	Μόνιμα αρδευόμενη γη	0,42	0,06

Πηγή: Corine 2000 **Επεξεργασία:** Ιδία

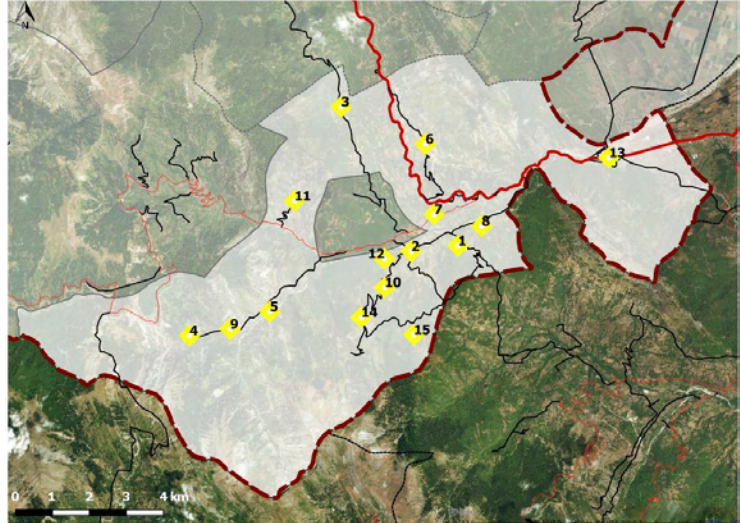
Στον Χάρτη 5.3.1 στο παράρτημα αποτυπώνονται οι καλύψεις γης στην περιοχή μελέτης.

5.4. ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Οι ορεινοί οικισμοί ανά Δημοτική Ενότητα της περιοχής μελέτης έχουν ως εξής:

α/α	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΥΛΗΣ
1	Άγιος Δημήτριος
2	Άγιος Ιωάννης
3	Άγιος Προκόπιος
4	Άνω Παλαιοκαρνά
5	Κάτω Παλαιοκαρνά
6	Κοτρώνιον
7	Λογγαί (Τ.Κ.Κοτρωνίου)
8	Λογγιές (Τ.Κ.Ροποτού)
9	Μέση Παλαιοκαρνά
10	Παναγία
11	Πετροχώριον
12	Πολυθέα
13	Πύλη
14	Ροποτόν
15	Τσεκούρα

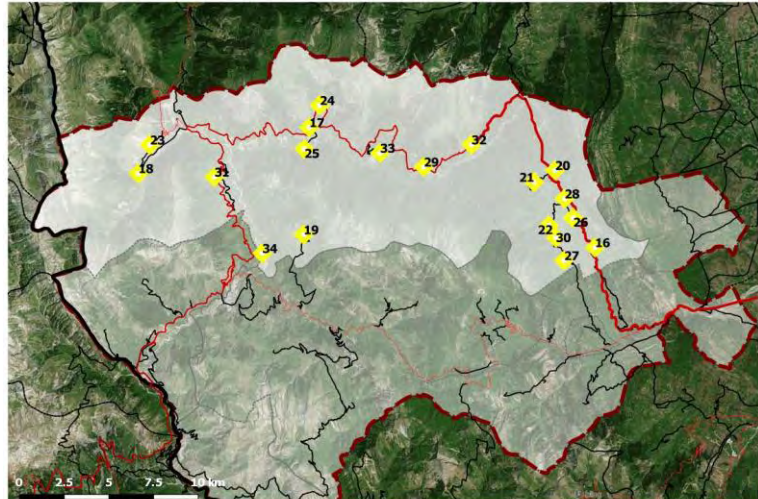
Εικόνα 5.4.1: Ορεινοί Οικισμοί ΔΕ Πύλης

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

α/α	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΙΘΗΚΩΝ
16	Άγιος Γεώργιος
17	Άγιος Νικόλαος
18	Αθαμανία
19	Βακάριον
20	Βλατανέοι
21	Βλάχα
22	Βροντερόν
23	Γαρδίκιον
24	Δέση
25	Δροσοχώριον
26	Ελάτη
27	Καλόγηροι
28	Λιπίοτα
29	Νεραϊδοχώρι
30	Ξυλοχώριον
31	Παλαιοχώριον
32	Περτούλιον
33	Πύρρα
34	Φορτώσι

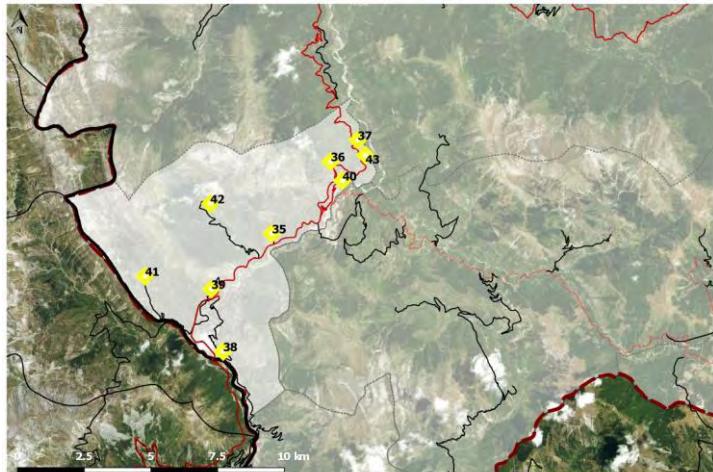
Εικόνα 5.4.2: Οικισμοί ΔΕ Αιθίκων

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

α/α	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΕΡΑΙΔΑΣ
35	Λετός
36	Αρματολικόν
37	Γράβος
38	Κορυφή
39	Λαφίνα
40	Λεφαίικα
41	Νεράιδα
42	Παχτούριον
43	Σκλήθρα

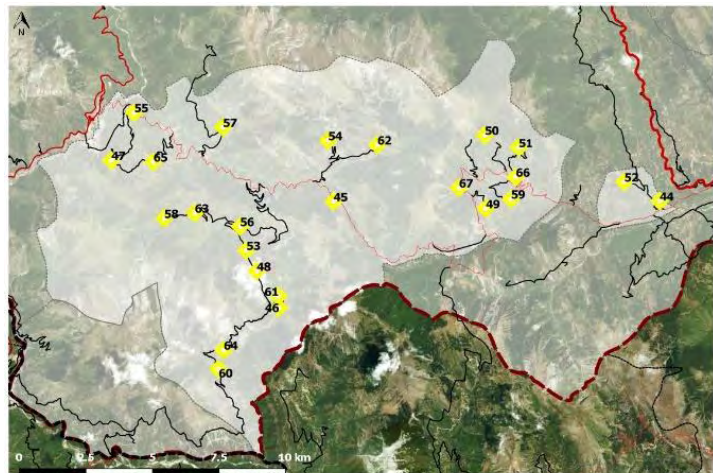
Εικόνα 5.4.3: Οικισμοί ΔΕ Νεραΐδας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

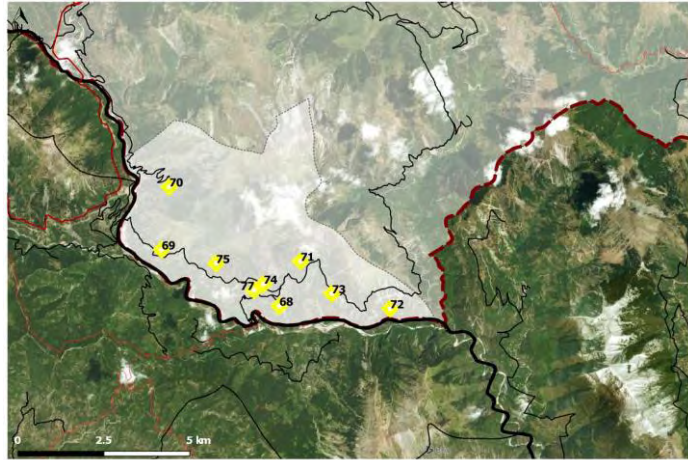
α/α	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΙΝΔΕΩΝ
44	Άγιος Κωνσταντίνος
45	Βαθύρρευμα
46	Βαλκάνον
47	Εξοχή
48	Ζωγραφαίικα
49	Ισιώματα
50	Καλλιθέα
51	Καρυές
52	Καστανέα
53	Λεπτοκαρυά
54	Λιβαδοχώριον
55	Μεσοχώρα
56	Μοσχόφυτον
57	Νέα Πεύκη
58	Ορεινή
59	Παλαιοχώρι
60	Παναγία
61	Παναγιωταίικα
62	Παράμερον
63	Πλατανάκια
64	Πολυνέριον
65	Σπίτια
66	Στουρναραίικα
67	Ψάρρο

Εικόνα 5.4.4: Οικισμοί ΔΕ Πινδέων

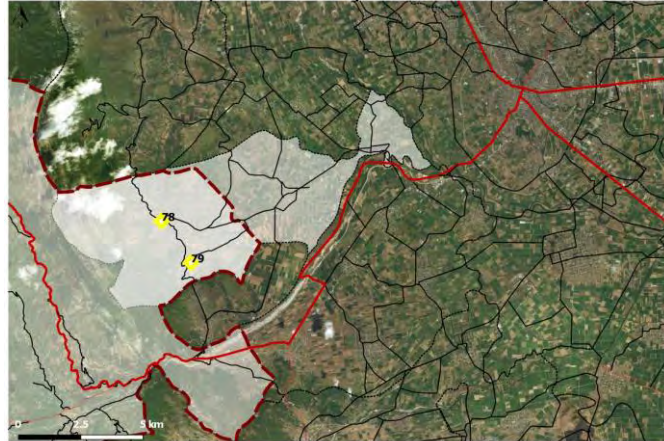
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

α/α	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ
68	Άγιος Γεώργιος
69	Γκολφάριον
70	Γλίστρα
71	Καραβδαίικα
72	Μηλότοπος
73	Μπουρνιάς
74	Μυρόφυλλον
75	Πύργος
76	Φτέρη

Εικόνα 5.4.5: Οικισμοί ΔΕ Μυρόφυλλου

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

α/α	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΙΑΛΕΙΩΝ
78	Πιάλεια
79	Φιλύρα

Εικόνα 5.4.6: Ορεινοί Οικισμοί ΔΕ Πιαλείας

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

5.5 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ

Για τις ορεινές περιοχές του Δήμου Πύλης, σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων, Τοπικών Κοινοτήτων και οικισμών, καταγράφεται ο πληθυσμός για την χρονική περίοδο 1991 (πραγματικός πληθυσμός), 2001 και 2011 (μόνιμος πληθυσμός), σύμφωνα με τις απογραφές της ΕΛΣΤΑΤ.

Σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας παρατηρείται **δραματική μείωση του πληθυσμού** ανά δεκαετία, σε όλες τις χωρικές ενότητες, με μεγαλύτερη μείωση (69%) αυτή στην ΔΕ Νεραίδας και (54%) στη ΔΕ Μυρόφυλλου το χρονικό διάστημα 1991-2001. Η αρνητική τάση συρρίκνωσης του πληθυσμού σε επίπεδο ΔΕ συνεχίζεται και τη δεκαετία 2001-

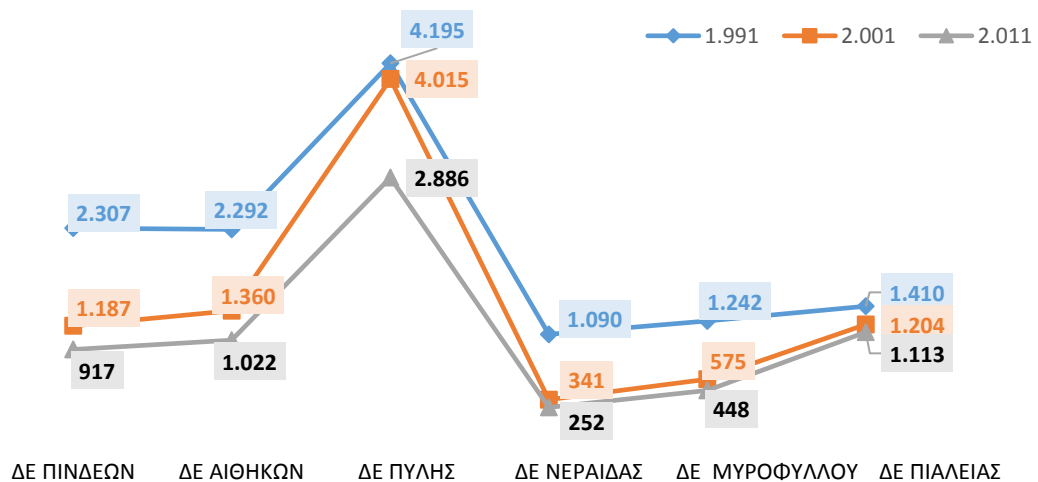
2011, (με μικρότερα ποσοστά, ωστόσο, από αυτά της δεκαετίας 91-01) όπου ο πληθυσμός της ΔΕ Πύλης μειώνεται κατά 28%.

Πίνακας 5.5.1. Διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού για τα έτη 1991-2001-2011 σε επίπεδο Δ.Ε.

Περιγραφή	Πληθυσμός			% Μεταβολή		
	1991	2001	2011	91-01	01-11	91-11
Δ.Ε. Αιθίων	2.292	1.360	1.022	-41	-25	-55
Δ.Ε. Πινδέων	2.307	1.187	917	-49	-23	-60
Δ.Ε. Νεραΐδας	1.090	341	251	-69	-26	-77
Δ.Ε. Μυροφύλλου	1.242	575	448	-54	-22	-64
Δ.Ε. Πύλης	4.195	4.015	2.886	-4	-28	-31
Δ.Ε. Παλαΐας	1.410	1.204	1.113	-15	-8	-21

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (1991, 2001, 2011) **Επεξεργασία:** Ιδία

Γράφημα 5.5.1.: Πληθυσμιακή εξέλιξη σε επίπεδο ΔΕ για τα έτη 1991, 2001, 2011.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (1991, 2001, 2011) **Επεξεργασία:** Ιδία

Σε επίπεδο Τοπικής Κοινότητας, τη δεκαετία 1991-2001, υφίσταται **πληθυσμιακή μείωση** σε όλες τις Κοινότητες. Τα ποσοστά μεταβολής, κυμαίνονται από -7% ΤΚ Μυρόφυλλου (621 κάτ. σε 575 κάτ.) μέχρι -98% μείωση ΤΚ Αθαμανίας (από 100 κάτ. σε 2 κάτ.). Η πληθυσμιακή μείωση συνεχίζεται και **τη δεκαετία 2001-2011,** με μεγαλύτερη μείωση (91%) το παράδειγμα της ΤΚ Λιβαδοχωρίου (από 54 κάτ. σε 5 κάτ.). Εξαιρεση αποτελεί η ΤΚ Αθαμανίας (από 2 κάτ. σε 5 κάτ.), ΤΚ Πολυνερίου (από 37

κάτ. σε 89 κάτ.), ΤΚ Δροσοχωρίου (από 1 κάτ. σε 2 κάτ.), ΤΚ Βαλκάνου (από 24 κάτ. σε 38 κάτ.), ΤΚ Αγίου Προκοπίου (από 75 κάτ. σε 87 κάτ.), ΤΚ Πύρρας (από 17 κάτ. σε 19 κάτ.) και τέλος, η ΤΚ Πύλης (από 1.831 κάτ. σε 1.873 κάτ.). Πίνακας 5.5.2

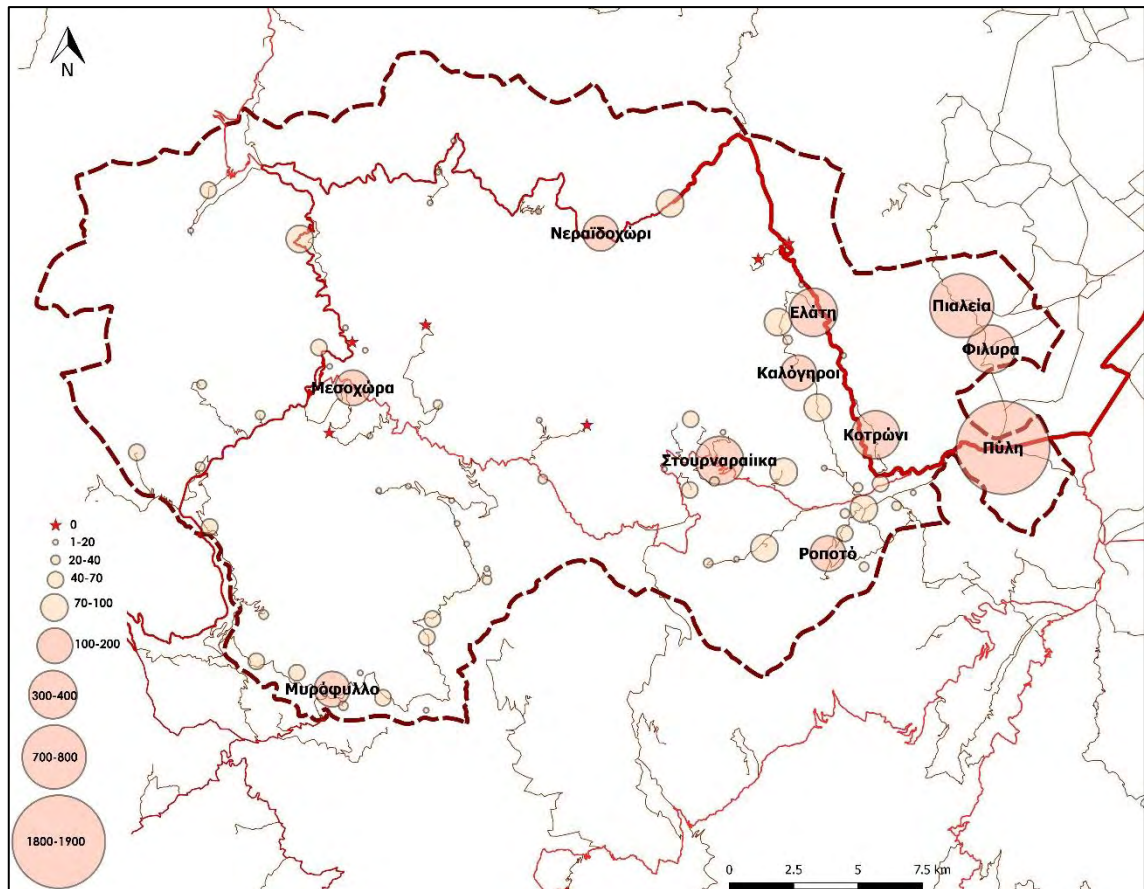
Σε επίπεδο οικισμών, το χρονικό διάστημα 1991-2001 έξι οικισμοί, οι Μηλότοπος, Διαλεγμένο, Τούρνος, Ορεινή, Πλατανάκια και Καψάλιο **ερημώνουν**. Εξήντα ένα οικισμοί παρουσιάζουν **πληθυσμιακή συρρίκνωση**, με το ποσοστό μεταβολής να κυμαίνεται από το -2,7% (οικισμός Κοτρώνι) στο -98% (οικισμός Αθαμανία). **Αντίθετα** ο πληθυσμός του οικισμού Βλάχα, γι' αυτή τη χρονική περίοδο παραμένει στάσιμος, ενώ **πέντε οικισμοί παρουσιάζουν αύξηση**. Συγκεκριμένα, ο Πύργος (302% από 44 σε 177 κάτ.), η Λεπτοκαρυά (67% από 9 σε 15 κάτ.), η Ελάτη (85 από 440 σε 476 κάτ.), η Παναγία ΤΚ Ροποτού (5,7% από 70 σε 74 κάτ.) και το Παλαιοχώριο ΤΚ Γαρδικίου (2% από 152 σε 155 κάτ.). Σημειώνεται ότι οι οικισμοί Άγιος Κωνσταντίνος, Ισιώματα, Καλλιθέα, Καρυές, Παλαιοχώρι (ΤΚ Στουρναραίκων), Ψάρρο, Ζωγραφαίικα και Παναγιώτικα δεν απογράφονται στους πίνακες της ΕΛΣΤΑΤ το 1991.

Τη δεκαετία, 2001-2011 οι οικισμοί Βακάριον, Βλατανέοι, Βλάχα, Εξοχή, Παράμερον Σκλήθρα **αριθμούν τους μηδέν κατοίκους**. **Πληθυσμιακοί συρρίκνωση** παρουσιάζουν 49 οικισμοί, με ποσοστό μεταβολής να κυμαίνεται από -3% (οικισμός Κορυφή, 67 σε 65 κάτ.) στο -91% (οικισμός Λιβαδοχώρι, από 54 σε 5 κάτ.). Ο πληθυσμός του οικισμού Αετός παραμένει στάσιμος (24 κάτ.). **Ωστόσο πληθυσμιακή αύξηση**, για τη δεκαετία 2001-2011, παρουσιάζουν οι οικισμοί Καρυές (από 1 σε 6 κάτ.), Παναγία, Αθαμανία, Παναγιωταίικα, Γλίστρα, Άγιος Γεώργιος ΤΚ Μυρόφυλλου, Γαρδίκι, Δροσοχώρι, Σπίτια, Πολυνέρι, Φτέρη, Βαλκάνο, Γράβος, Άγιος Προκόπιος, Πύρρα, Ισιώματα, Γκολφάριο, και Πύλη (2,3% αύξηση, από 1.831 σε 1.873 κάτ.). Παράλληλα, οι οικισμοί που στην απογραφή του έτους 2001 ήταν ακατοίκητοι και στην απογραφή του 2011, αριθμούν κατοίκους είναι οι Μηλότοπος (0-14 κάτ.), Ζωγραφαίικα (0- 3 κάτ.), Ορεινή (0-5 κάτ.), Πλατανάκια (0-7 κάτ.). Πίνακας 5.5.2.

Αξίζει να σημειωθεί ότι σε όλη αυτή τη δραματική μείωση του μόνιμου πληθυσμού, ο νόμιμος πληθυσμός (δημότες) είναι αρκετά υψηλός, γεγονός που σηματοδοτεί την ύπαρξη δεσμών μεταξύ ανθρώπων («εξωτερικοί») με τον τόπο. Οι δεσμοί αυτοί, μπορούν να επηρεάσουν θετικά τις εξεταζόμενες περιοχές. (Πίνακας 5.5.3)

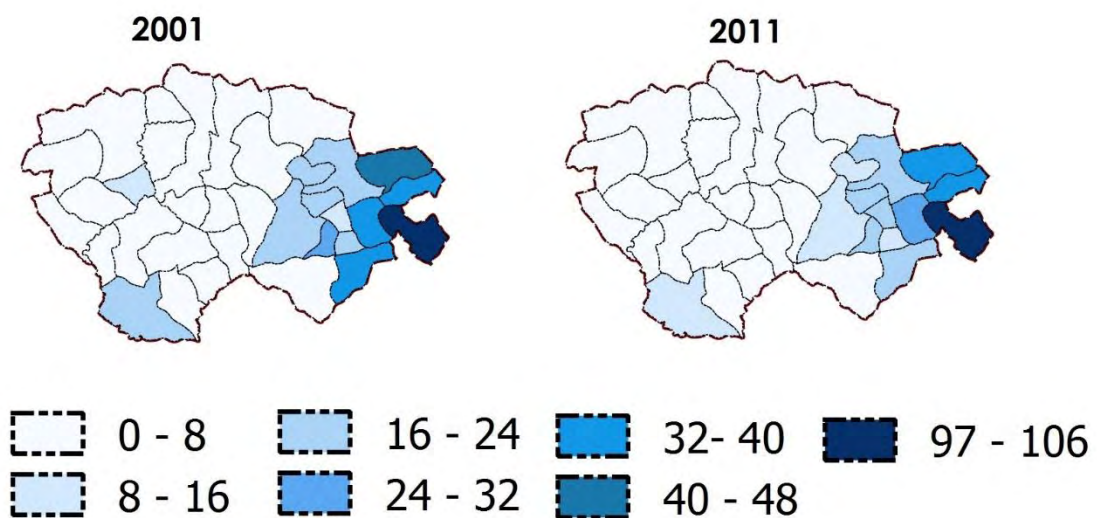
Εικόνα 5.5.1.: Απεικόνιση της πληθυσμιακής τάξης μεγέθους των ορεινών οικισμών (απογραφή του 2011).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2011 Επεξεργασία: Ιδία

5.5.1 ΧΑΡΤΗΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑΣ

Εικόνα 5.5.1.1.: Διαχρονική εξέλιξη πληθυσμιακής πυκνότητας (κάτ./τ. χλμ.) σε επίπεδο ΤΚ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

5.5.2 ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ

Για το έτος 2001, τα πληθυσμιακά δεδομένα της ομώνυμης απογραφής επιτρέπουν το διαχωρισμό του Δήμου και τη διεξαγωγή συμπερασμάτων για το ορεινό και πεδινό τμήμα του, καθώς παρέχονται σε επίπεδο Τοπικών Κοινοτήτων. Αντιθέτως για την απογραφική χρόνια του 2011, τα δεδομένα αφορούν ολόκληρη τη χωρική ενότητα του Δήμου Πύλης.

Πίνακας 5.5.2.1.: Ηλικιακή σύνθεση κατά φύλο, μόνιμου πληθυσμού σε επίπεδο ΔΕ και Δήμου, 2001

Χωρική Ενότητα	Αμφότεροι							Άνδρες						
	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65+	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65+
ΔΕ ΑΙΘΗΚΩΝ	1360	187	127	229	241	181	395	698	83	59	143	135	80	198
ΔΕ ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ	575	81	71	92	87	80	164	310	45	40	55	52	31	87
ΔΕ ΝΕΡΑΙΔΑΣ	341	30	37	47	58	61	108	181	16	25	31	34	21	54
ΔΕ ΠΙΝΔΕΩΝ	1187	150	110	187	162	187	391	618	84	55	118	85	84	192
ΔΕ ΠΑΛΕΙΑΣ	3507	504	404	633	644	432	870	1755	269	203	339	358	205	381
Ο	1204	178	141	203	221	146	315	601	92	72	104	120	73	140
Π	2303	326	263	430	423	286	555	1154	177	131	235	238	132	241
ΔΕ ΠΥΛΗΣ	4015	580	448	648	746	535	1058	2015	295	235	344	385	269	487
Ο	3277	485	367	526	617	431	851	1643	249	195	274	322	216	387
Π	738	95	81	122	129	104	207	372	46	40	70	63	53	100
ΔΕ ΓΟΜΦΩΝ	4901	638	460	818	902	789	1294	2441	345	233	418	488	382	575
Δ ΠΥΛΗΣ	15886	2170	1657	2654	2840	2265	4280	8018	1137	850	1448	1537	1072	1974
ΟΡΕΙΝΟ	7944	1111	853	1284	1386	1086	2224	4051	569	446	725	748	505	1058
ΠΕΔΙΝΟ	7942	1059	804	1370	1454	1179	2056	3967	568	404	723	789	567	916

Χωρική Ενότητα	Γυναίκες						
	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65+
ΔΕ ΑΙΘΗΚΩΝ	662	104	68	86	106	101	197
ΔΕ ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ	265	36	31	37	35	49	77
ΔΕ ΝΕΡΑΙΔΑΣ	160	14	12	16	24	40	54
ΔΕ ΠΙΝΔΕΩΝ	569	66	55	69	77	103	199
ΔΕ ΠΑΛΕΙΑΣ	1752	235	201	294	306	227	489
Ο	603	86	69	99	101	73	175
Π	1149	149	132	195	205	154	314
ΔΕ ΠΥΛΗΣ	2000	285	213	304	361	266	571
Ο	1634	236	172	252	295	215	464
Π	366	49	41	52	66	51	107
ΔΕ ΓΟΜΦΩΝ	2460	293	227	400	414	407	719
Δ ΠΥΛΗΣ	7868	1033	807	1206	1323	1193	2306
ΟΡΕΙΝΟ	3893	542	407	559	638	581	1166
ΠΕΔΙΝΟ	3975	491	400	647	685	612	1140

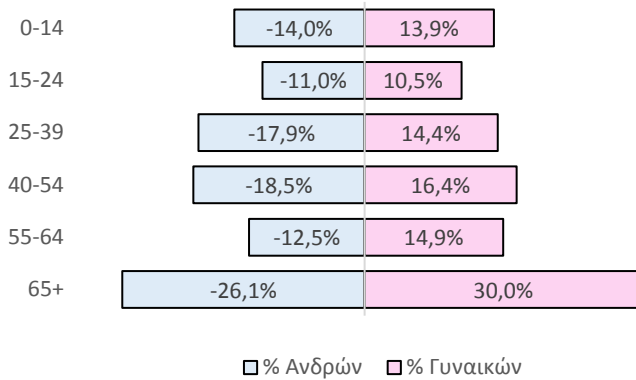
Πηγή: Ιδιά επεξεργασία.

Πίνακας 5.5.2.2.: Ηλικιακή σύνθεση κατά φύλο, μόνιμου πληθυσμού σε επίπεδο Δήμου, 2011

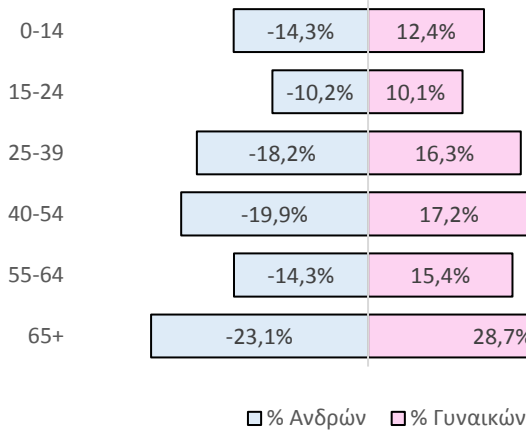
Χωρική Ενότητα	Αμφότεροι							Άνδρες						
	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65+	Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65+
Δ ΠΥΛΗΣ	14343	1689	1092	2369	2694	1918	4581	7208	856	586	1243	1462	1000	2061
Γυναίκες														
Σύνολο	0-14	15-24	25-39	40-54	55-64	65+								
7135	833	506	1126	1232	918	2520								

5.5.3 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑ

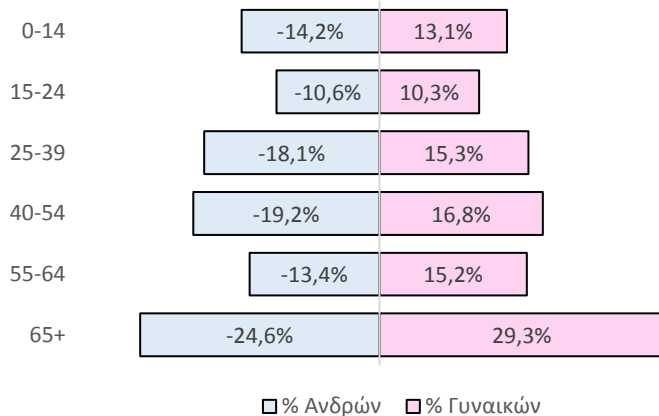
Πληθυσμιακή πυραμίδα για τον μόνιμο πληθυσμό της περιοχής μελέτης τα έτη 2001 και 2011

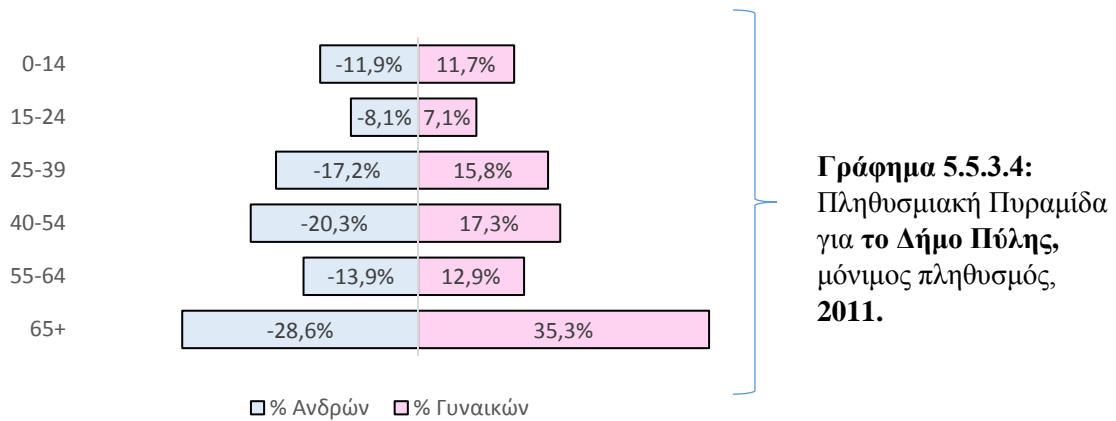
Γράφημα 5.5.3.1:
Πληθυσμιακή Πυραμίδα για το **Ορεινό τμήμα Δήμου Πύλης** (περιοχή μελέτης), μόνιμος πληθυσμός, **2001**.

Γράφημα 5.5.3.2:
Πληθυσμιακή Πυραμίδα για το **Πεδινό τμήμα του Δήμου Πύλης** (εκτός περιοχής μελέτης), μόνιμος πληθυσμός, **2001**.

Γράφημα 5.5.3.3:
Πληθυσμιακή Πυραμίδα για το **σύνολο** της έκτασης του Δήμου Πύλης, μόνιμος πληθυσμός, **2001**.

Η σύνθεση του μόνιμου πληθυσμού, όσον αφορά το φύλο, έχει ως εξής:

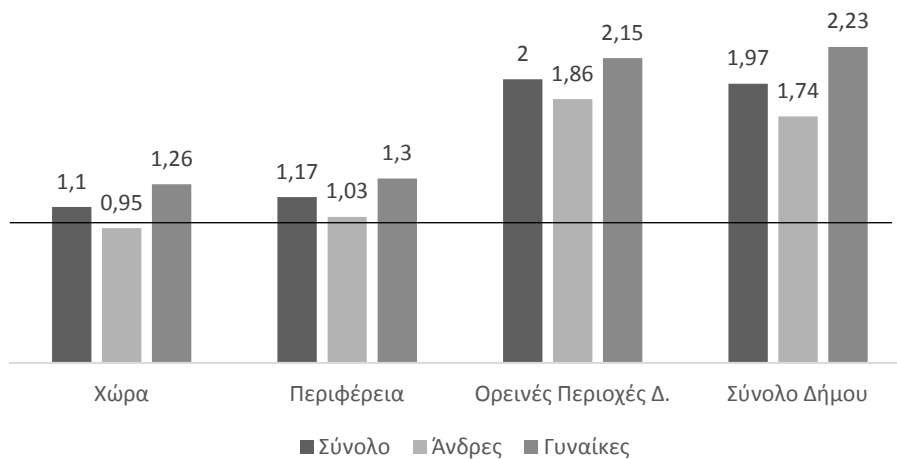
Πίνακας 5.5.3.1: Η κατά φύλο σύνθεση του μόνιμου πληθυσμού Δήμου Πύλης, 2001 και 2011.

ΦΥΛΟ	2001			2011
	ορεινό	πεδινό	Σύνολο	Χωρίς διάκριση
Άνδρες	50,99 %	49,95 %	50,47 %	50,25 %
Γυναίκες	49,01 %	50,05 %	49,53 %	49,75 %

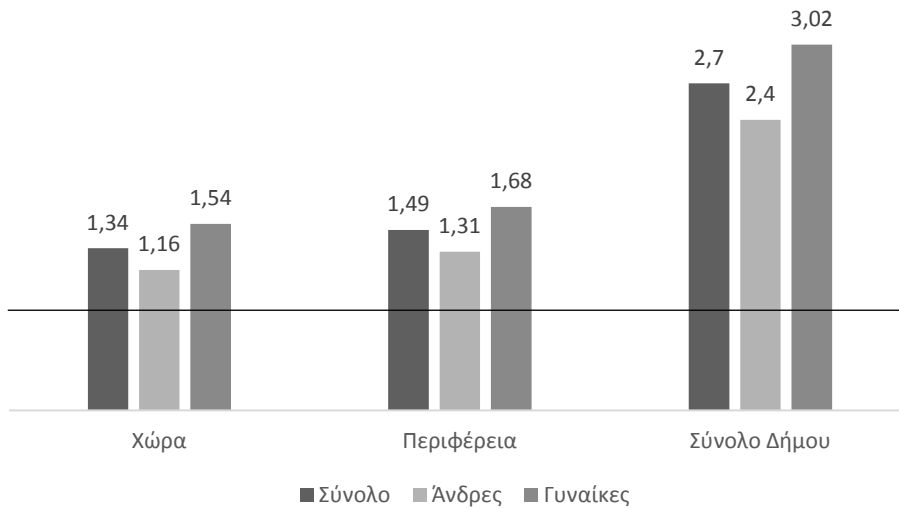
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία.

5.5.4 ΔΕΙΚΤΗΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

Γράφημα 5.5.4.1.: Δείκτης Γήρανσης (65+/0-14), για το έτος 2001

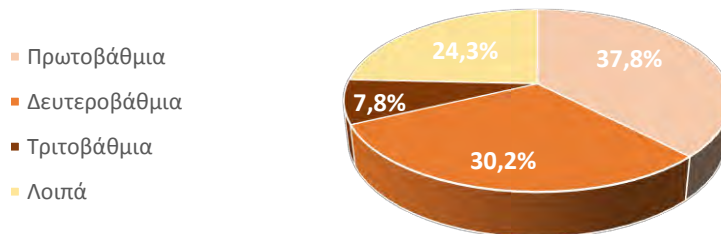
Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Γράφημα 5.5.4.2.: Δείκτης Γήρανσης (65+/0-14), για το έτος 2011

Πηγή: Ιδιά επεξεργασία.

5.5.5 ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης των κατοίκων του Δήμου Πύλης⁵, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, αντικατοπτρίζεται στο παρακάτω γράφημα ως εξής:

Γράφημα 5.5.5.1: Επίπεδα Εκπαίδευσης στο Δήμο Πύλης, 2011.

Πηγή: Ιδιά Επεξεργασία.

όπου: «Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Απόφοιτοι Δημοτικού, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Απόφοιτοι Λυκείου, Γυμνασίου, Επαγγελματικών Σχολών, ΙΕΚ, κλπ., Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου / Πτυχιούχοι Παν/μίου, ΑΤΕΙ, κ.λπ., Λοιπά: Εγκατέλειψαν το Δημοτικό, αλλά γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση / Ολοκλήρωσαν την προσχολική αγωγή / Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση». (ΕΛΣΤΑΤ, 2011)

⁵ Αφορά το σύνολο του Δήμου, χωρίς να γίνεται διάκριση, σε ορεινό και πεδινό τμήμα, καθώς στην ΕΛΣΤΑΤ, για το έτος 2011, τα στοιχεία δίνονται σε επίπεδο Δήμου και όχι Τοπικών Κοινοτήτων, ώστε να μπορέσει να γίνει ο διαχωρισμός.

5.6 ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

5.6.1 ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΑΣΗΣ (Α, Β, Γ ΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ).

Στο Δήμο Πύλης, με 14.343 μόνιμους κατοίκους (σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ΕΛΣΤΑΤ) οι απασχολούμενοι είναι ίσοι με 3.743 άτομα (26,09%). Συγκεκριμένα, ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αντιπροσωπεύει το 34,04% του συνόλου, με τους ανέργους να είναι ίσοι με 1.139 άτομα (23,3%). Από το σύνολο των απασχολούμενων, οι 1.100 απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα οι 751 στον δευτερογενή και οι υπόλοιποι 1.892 στον τριτογενή.

Κάνοντας την διάκριση, ορεινό και πεδινό τμήμα του Δήμου, προκύπτουν τα εξής:

- Στο **πεδινό τμήμα** συνολικά **εργάζονται 2.081 άτομα (14,5% στο σύνολο του πληθυσμού)**. Όσον αφορά τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (2.694 άτομα), το 77,25% εργάζεται ενώ το ποσοστό ανεργίας ισούται με 22,75%. Αναλυτικότερα, ο μεγαλύτερος αριθμός εργαζόμενων απασχολείται στον τριτογενή τομέα (52%), το 28,5% απασχολείται στον πρωτογενή και τέλος το μικρότερο ποσοστό 20% συγκεντρώνεται στον δευτερογενή τομέα.
- Στο **ορεινό τμήμα** συνολικά **εργάζονται 1.662 άτομα (11,59% στο σύνολο του πληθυσμού)**. Όσον αφορά τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό (2.188 άτομα), το 75,96% εργάζεται ενώ το ποσοστό ανεργίας ισούται με 24,04%. Αναλυτικότερα, ο μεγαλύτερος αριθμός εργαζόμενων απασχολείται στον τριτογενή τομέα (49,4%), το 30,4% απασχολείται στον πρωτογενή και τέλος το μικρότερο ποσοστό 20,2% συγκεντρώνεται στον δευτερογενή τομέα.

Πίνακας 5.6.1.: Διάρθρωση της απασχόλησης, ανά παραγωγικούς τομείς, μόνιμου πληθυσμού (2011) σε επίπεδο Δήμου και Δ. Ενοτήτων.

Χωρική Ενότητα	Οικονομικά ενεργοί						Οικονομικά Μη ενεργοί
	Σύνολο	Απασχολούμενοι				Άνεργοι	
		Σύνολο	Α γενής	Β γενής	Γ γενής		
Δ. Πύλης	4.882	3.743	1.100	751	1.892	1.139	9.461
Πεδινό τμήμα	2.694	2.081	594	416	1.071	613	3.705
Ορεινό τμήμα	2.188	1.662	506	335	821	526	5.756
ΔΕ Αιθίων	345	272	72	43	157	73	677

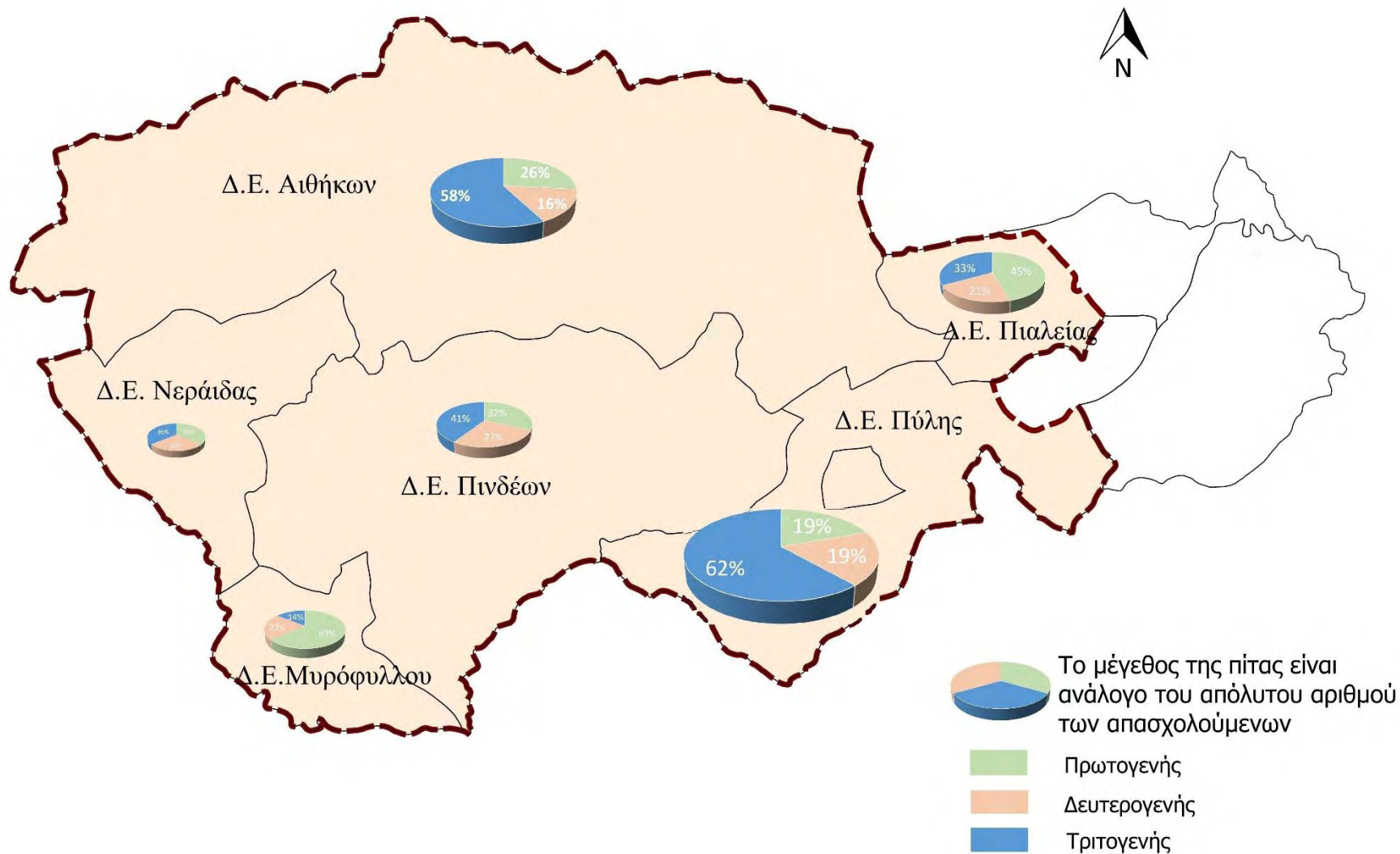
ΔΕ Πύλης	1.037	756	147	144	465	281	1.849
ΔΕ Πινδέων	227	142	45	39	58	85	690
ΔΕ Νεραΐδας	55	47	17	13	17	8	197
ΔΕ Μυρόφυλλου	150	126	80	28	18	24	298
ΔΕ Πιαλείας	374	319	145	68	106	55	739

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2011 Επεξεργασία: Ιδία.

Μπορεί η εικόνα που σχηματίζεται για την τομεακή απασχόληση, στο ορεινό τμήμα του Δήμου (περιοχή μελέτης), να θέλει κυρίαρχο τον τριτογενή, στην συνέχεια τον πρωτογενή και τελευταίο, με μικρή συμμετοχή, τον δευτερογενή τομέα, **ωστόσο** στο εσωτερικό σε επίπεδο Δημοτικών Ενοτήτων, αυτή διαφοροποιείται. Ειδικότερα, στις ορεινές ΔΕ Μυρόφυλλου και Πιαλείας κυριαρχεί ο πρωτογενής τομέας ενώ στην ΔΕ Νεραΐδας ο τριτογενής κατέχει ίσο ποσοστό με τον πρωτογενή. Στις ΔΕ Αιθήκων, Πύλης και Πινδέων κυριαρχεί ο τριτογενής. Αναμφισβήτητα, κάθε Δημοτική Ενότητα κατέχει διαφορετικό βάρος στην διαμόρφωση της τομεακής απασχόλησης, μιλώντας με απόλυτους αριθμούς. Σύμφωνα με τον αριθμό των απασχολούμενων της κάθε χωρικής ενότητας (στοιχεία της απογραφής του 2011) η σειρά ακολουθεί την εξής αύξουσα πορεία: ΔΕ Νεραΐδας, Μυρόφυλλου, Πινδέων, Πιαλείας, Αιθήκων και Πύλης.

Χάρτης 5.6.1.1.: Τομεακή απασχόληση μόνιμου πληθυσμού (2011), ανά ΔΕ, ορεινού Δήμου Πύλης.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2011 Επεξεργασία: Ιδία

5.6.2 ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στο Δήμο Πύλης, ο πρωτογενής τομέας αφορά δραστηριότητες που σχετίζονται με την κτηνοτροφία, τη γεωργία, την δασοπονία και σε ορισμένες ορεινές κοινότητες και την αλιεία (εκτροφή πέστροφας).

ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Η κτηνοτροφία αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος, κυρίως για τους κατοίκους των ορεινών περιοχών. Το ζωικό κεφάλαιο που απογράφεται στην περιοχή μελέτης σύμφωνα με την Ετήσια Γεωργική Έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ (2016) αφορά τις κατηγορίες βοοειδή, αιγοπρόβατα, χοίροι, ιπποειδή, κουνέλια, πουλερικά, μέλισσες και ψάρια. Στον παρακάτω πίνακα καταγράφεται ο συνολικός αριθμός, της κάθε κατηγορίας ζώου, που συγκεντρώνεται στις ΔΕ του Δήμου.

Πίνακας 5.6.2.1: Ζωικό κεφάλαιο σε επίπεδο Δημοτικών ενοτήτων, για το έτος 2016.

Κατηγορίες Ζωικού κεφαλαίου	Δημοτικές Ενότητες						
	Αιθήκων	Πύλης	Πινδ.	Νεραϊδ.	Μυροφ	Πιαλείας	Γομφ.
Βοοειδή	463	836	366	193	18	584	2.026
Κρεατοπαραγωγής	463	811	366	193	18	499	1.017
Γαλακτοπαραγωγής		25				85	1.009
Αιγοπρόβατα	3.713	17.292	1.929	1.663	3.305	12.216	11.255
Οικόσιτα	398	795	288	204	413	390	337
Κοπαδιάρικα	3.315	12.960	1.641	1.459	2.892	11.826	9.445
Νομαδικά		3.537					1.473
Χοίροι	333	1.105	90	19		9.350	659
Ιπποειδή	13	109	10	11	7	22	45
Κουνέλια	100	1.160	100		11	90	400
Πουλερικά	2.285	8.105	2.185	1.310	580	4.890	14.465
Κυψέλες με Μέλισσες	285	2.494	75		60	1.635	1.544
Σύνολο Ψαριών (πέστροφα, κυπρίνοι, κά.)	15.500	1.060	1.650	250	150		950

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Ετήσια Γεωργική Έρευνα, 2016) **Επεξεργασία:** Ιδία

Αναλυτικότερα, ο αριθμός των αιγοπροβάτων (51.373) αντιπροσωπεύει το 39,8% του συνολικού ζωικού κεφαλαίου που καταγράφεται στο Δήμο και συγκεντρώνεται σε μεγάλο βαθμό στην πεδινή Δημοτική Ενότητα Γόμφων αλλά και στις ορεινές ΔΕ Πύλης και Πιαλείας, αντίστοιχα. Συγκεκριμένα στην ΔΕ Πύλης το 20,5% των αιγοπροβάτων αντιστοιχεί σε νομαδικά κοπάδια. Όσον αφορά την εκτροφή βοοειδών παρατηρείται, η μεγαλύτερη συγκέντρωση στην πεδινή ΔΕ Γόμφων (2.026) εκ των οποίων το 50% είναι γαλακτοπαραγωγής. Αντιθέτως, οι επόμενες μεγάλες συγκεντρώσεις βοοειδών στο Δήμο

Πύλης, εντοπίζονται στις ορεινές κοινότητες της ΔΕ Πύλης, Αιθήκων και Πιαλείας και αποτελούν εξολοκλήρου ράτσες κρεατοπαραγωγής.

Επιπλέον, η χοιροτροφία τόσο στο πεδινό όσο και στο ορεινό τμήμα της ΔΕ Πιαλείας ακμάζει, με σημαντική παραγωγή ποσότητας χοιρινού κρέατος. Στον οικισμό Ελευθεροχώρι βρίσκεται εγκατεστημένη η χοιροτροφική μονάδα «Ντόπιο Τρικαλινό Χοιρινό Μαράβα» από το 1987 που αποτελεί και επιχείρηση επεξεργασίας- τυποποίησης κρέατος ενώ στον ορεινό οικισμό Φιλύρα χωροθετείται η χοιροτροφική μονάδα και επιχείρηση επεξεργασίας- τυποποίησης κρέατος «ΕΛΑΚΡΕ: Ελληνική Αγορά Κρέατος». Παράλληλα με μικρότερη συμμετοχή στην εκτροφή χοίρων, καταγράφονται το έτος 2016, στην ΔΕ Πύλης 1.105 χοίροι.

Στην περιοχή μελέτης, δραστηριοποιούνται τέσσερις επιχειρήσεις ιχθυοκαλλιέργειας (Αίθηκος, 2016: 57) με τη μεγαλύτερη παραγωγή πέστροφας να σημειώνεται στην ΤΚ Αθαμανίας της ορεινής ΔΕ Αιθήκων (15.500 ψάρια). Οι υπόλοιπες τρεις επιχειρήσεις βρίσκονται στην ΔΕ Πύλης (ορεινός οικισμός Κοτρώνι), στην ΔΕ Πινδέων (ορεινός οικισμός: Βαθύρρεμα) και τέλος στην ΔΕ Γόμφων (πεδινός οικισμός: Πηγή).

Σύμφωνα με στοιχεία της Ετήσια Γεωργικής Έρευνας της ΕΛΣΤΑΤ (2016), τα παραγόμενα ζωικής προέλευσης προϊόντα του Δήμου Πύλης, σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας, συνοψίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 5.6.2.2: Κτηνοτροφικά Παραγόμενα Προϊόντα (σε κιλά), σε επίπεδο ΔΕ, έτος 2016.

Ποσότητες σε kg	Αιθήκ.	Πύλης	Πινδέων	Νεράιδ	Μυροφ	Πιαλείας	Γομφών
Παραγωγή γάλακτος	374.480	1.664.460	206.840	81.965	271.100	2.201.345	8.410.550
Αγελαδινό		117.500				637.500	7.472.000
Πρόβειο	280.590	1.071.210	133.880	51.185	144.850	1.294.895	894.290
Κατσικίσιο	93.890	475.750	72.960	30.780	126.250	268.950	44.260
Τυρί μαλακό	15.770	25.370	11.630	7.700	8.500	43.330	17.434.409
Τυρί σκληρό		350				819.288	6.383.995
Μυζήθρα	690	490	280	280	150		3.712.907
Βούτυρο νοπό		120	50	70		88.332	20
Λίπος χοιρινό		1.900	15		15	225	10
Μαλλιά προβάτων	1.250	9.240	2.195	1.060	1.500	11.287	4.800
Τρίχες αιγών	270	1.720	220	285	200	600	80
Μέλι	1.420	27.650	850		420	20.515	13.096
Κερί	25	1.475	68		60	785	667

Δέρματα νωπά μικρών ζώων (αιγοπροβάτων, χοίρων)	3.808	17.807	2.066	969	2.581	53.550	9.904
Δέρματα νωπά μεγάλων ζώων (βοοειδών)	224	681	163	73	7	308	1.264
Αυγά	209.600	721.900	158.975	74.300	50.000	428.000	1.571.500

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Ετήσια Γεωργική Έρευνα, 2016) **Επεξεργασία:** Ιδία

Στο ορεινό τμήμα του Δήμου, η μεγαλύτερη παραγωγή αιγοπρόβειου γάλατος σημειώνεται στις ΔΕ Πιαλείας (1.563.845 kg) και Πύλης (1.546.960 kg). Με μικρότερη παραγωγή γάλακτος ακολουθεί η ΔΕ Αιθήκων (347.480 kg), η ΔΕ Μυρόφυλλου (271.000 kg) η ΔΕ Πινδέων (206.840 kg) και τέλος η ΔΕ Νεράιδας (81.955 kg). Στο πεδινό τμήμα ΔΕ Γομφών παράγονται 938.550 kg αιγοπρόβειου γάλατος και η μεγαλύτερη ποσότητα αγελαδινού (7.472.000 kg) καθώς αποτελεί την μοναδική περιοχή στην οποία εκτρέφεται μεγάλος αριθμός γαλακτοπαραγωγικών αγελάδων. Στην ΔΕ Πιαλείας, όπου εκτρέφονται 85 αγελάδες γαλακτοπαραγωγής, παράχθηκαν το 2016 συνολικά 637.500 kg, ενώ αντίστοιχα στην ΔΕ Πύλης με 25 αγελάδες η ποσότητα αγελαδινού γάλακτος ισούται με 117.500 kg.

Τα παραπάνω στοιχεία εξηγούν τον συνολικό αριθμό του ζωικού κεφαλαίου που συγκεντρώνεται στο ορεινό και πεδινό τμήμα του Δήμου Πύλης, καθώς και τα παραγόμενα προϊόντα από την κτηνοτροφία που ασκείται στην περιοχή. Σύμφωνα με, το πρόγραμμα URBACT «Agri-Urban: The local food in urban Forks» (2016) που συμμετείχε ο Δήμος καθώς και το πρόγραμμα Αίθηκος (2016) για την κοινωνική επιχειρηματικότητα της περιοχής (μέσω έρευνας- ερωτηματολογίων με τους κτηνοτρόφους), προκύπτουν ορισμένα σημαντικά μειονεκτήματα στον κτηνοτροφικό κλάδο.

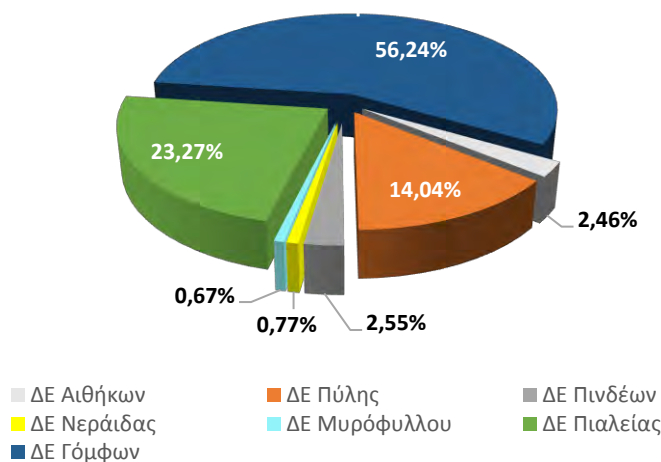
Οι δύσκολες συνθήκες που επικρατούν στις ορεινές περιοχές αποφέρουν ένα **υψηλό κόστος παραγωγής** για τους κτηνοτρόφους της περιοχής. Αναλυτικότερα, η τοπογραφία της περιοχής σε συνδυασμό με τα μικρά σε έκταση αγροτεμάχια καθιστούν την καλλιέργεια μεγάλης (επαρκούς) ποσότητας ζωοτροφής αδύνατη. Συνεπώς, είναι αναγκαία η αγορά ζωοτροφής. Ένας επιπλέον παράγων που αυξάνει το κόστος παραγωγής είναι και οι χαμηλές αποδόσεις του ζωικού κεφαλαίου, εξαιτίας του ότι δεν είναι γενετικά βελτιωμένο (Αίθηκος, 2016). Αυτό βέβαια μπορεί να αυξάνει το κόστος

διότι οι παραγόμενες ποσότητες δεν είναι ανταγωνιστικές, αλλά η εκτροφή αυτόχθονων φυλών έχει και θετικό πρόσημο μιας και υπάρχει σύνδεση με την παράδοση της τοπικής κτηνοτροφίας ετών. Επιπλέον, οι κλιματολογικές συνθήκες σε συνδυασμό με τις **ελλειπείς ή σε κακή κατάσταση υποδομές** οδοποιίας καθιστούν την πρόσβαση στις κτηνοτροφικές μονάδες και τον ανεφοδιασμό τους, αδύνατη τους χειμερινούς μήνες. Η άσκηση της κτηνοτροφίας έχει **παραδοσιακό οικογενειακό χαρακτήρα**, ιδίως στις ορεινές περιοχές, με μη σύγχρονες εγκαταστάσεις (μαντρία), άσκηση της κτηνοτροφίας από ηλικιωμένους και όπως προκύπτει από τα δύο προαναφερθέντα προγράμματα URBACT (Agri-Urban: local food to urban forks) και Αίθικος (2016) υπάρχει απροθυμία από τους κτηνοτρόφους συμμετοχής σε «clusters» για την δημιουργία οικονομιών κλίμακας. Τέλος, τα παραγόμενα προϊόντα πωλούνται σε **χαμηλές τιμές**, ενώ το εισόδημα των κτηνοτρόφων είναι μικρό εξαιτίας του ότι η **«αλυσίδα από την παραγωγή μέχρι τον τελικό καταναλωτή είναι μεγάλη»** (Fotaki, 2017: 10).

ΓΕΩΡΓΙΑ

Η γεωργία στο ορεινό τμήμα, έρχεται αντιμέτωπη με προβλήματα, όπως το ανάγλυφο, τις κλιματολογικές συνθήκες, την μικρή έκταση των αγροτεμαχίων καθώς και τη δυσκολία στη χρήση γεωργικών μηχανημάτων. Το σύνολο των καλλιεργούμενων εκτάσεων στο Δήμο Πύλης, ισούται (το έτος 2016) με 67.148 στρέμματα (8,94% της συνολικής εδαφικής του έκτασης). Στις **ορεινές Κοινότητες η έκταση της γεωργικής γης είναι αρκετά μικρή**, με εξαίρεση τη ΔΕ Πύλης (γεωργική γη ίση με 9.425 στρ.).

Γράφημα 5.6.2.1: Έκταση Γεωργικής γης ανά Δημοτική Ενότητα, στο Δήμο Πύλης (2016)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Ετήσια Γεωργική Έρευνα, 2016) **Επεξεργασία:** Ιδία

Πίνακας 5.6.2.5: Έκταση (στρέμματα) γεωργικών εκμεταλλεύσεων στο Δήμο Πύλης (για το έτος 2016) ανά ΔΕ.

Σύνολο Εκτάσεων (στρ.)	Ορεινό τμήμα						Πεδινό
	Αιθίων	Πύλης	Πινδ.	Νεράιδ	Μυρόφ.	Πιαλείας	Γόμφ.
ΑΡΟΤΡΑΙΩΝ ΚΑΛΓΕΙΩΝ	756	6072	734	163	190	14.274	31.276
ΚΗΠΕΥΤΙΚΩΝ	138	573	219	109	80	393	1.421
ΔΕΝΔΡΩΔΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ	642	812	228	97	64	358	1.081
ΑΜΠΕΛΩΝ ΣΤΑΦΙΔΑΜΠΕΛΩ Ν	6	332	6	7	118	155	1.740
Αγροανάπαυση 1 - 5 ετών	109	1.192	458	142		215	689
Εκτάσεις για καταβολή επιδοτήσεων		444	69			231	1.555
ΣΥΝΟΛΟ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΓΗΣ (στρ.)	1.651	9.425	1.714	518	452	15.626	37.762
ΣΥΝΟΛΟ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΓΗΣ/ΣΥΝ. ΕΚΤΑΣΗ ΔΕ	0,59%	9,41%	1,03 %	0,88%	1,39%	29,55%	64,68 %

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Ετήσια Γεωργική Έρευνα, 2016) **Επεξεργασία:** Ιδία

Στην περιοχή μελέτης (ορεινές κοινότητες του Δήμου Πύλης), το έτος 2016 καταγράφονται εκτάσεις στις οποίες καλλιεργείται:

- ⇒ πολυετές τριφύλλι (μηδική): παραγόμενη ποσότητα 2.652.080 kg
- ⇒ αραβόσιτος: 1.043.990 kg
- ⇒ γενικότερα κτηνοτροφικά φυτά σε κοφτολίβαδα: 427.530 kg
- ⇒ κριθάρι: 152.270 kg
- ⇒ σιτάρι μαλακό: 140.550kg
- ⇒ σόργο χλωρό: 132.000 kg

Η παραπάνω καλλιέργεια φυτών, γίνεται με σκοπό να καλυφθεί μέρος της ανάγκης των κτηνοτρόφων για ζωοτροφές.

Όσον αφορά τις κηπευτικές καλλιέργειες, τα είδη φυτών που καλλιεργούνται και παράγουν μια σημαντική ποσότητα το έτος 2016 (Ετήσια Γεωργική Έρευνα, ΕΛΣΑΤ) είναι οι πατάτες (445.600 kg), οι ντομάτες (346.670 kg), τα φασολάκια (104.130 kg) και τέλος τα φασόλια (31.429 kg).

Τέλος, από τις δενδρώδεις καλλιέργειες σημαντική παραγωγή προέρχεται από τις καρυδιές (1.035.285 kg) από όλο το ορεινό τμήμα, τις μηλιές (519.625kg), τις καστανιές (353.130kg) και τις κερασιές (99.935 kg κεράσια). Στους πίνακες 5.6.2.3 και 5.6.2.4 (Παράρτημα) αναφέρονται αναλυτικά το είδος καλλιέργειας φυτών και δένδρων καθώς και οι παραγόμενες ποσότητες ανά ΔΕ, αντίστοιχα

ΔΑΣΟΠΟΝΙΑ

Τα δάση στην περιοχή μελέτης καλύπτουν 570 στρ. (76%) της συνολικής έκτασης του Δήμου. Σύμφωνα με το Δασαρχείο Τρικάλων (όπ. αναφέρεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Πύλης, 2014-2019) στο Δήμο υπάρχουν 14 δημοτικά δάση έκτασης 233.123 στρ., 19 δημόσια δάση και 9 συν ιδιόκτητα. Τα εκμεταλλεύσιμα δάση φτάνουν τα 109 τ. γλμ. (19%) και «η εκμετάλλευση αφορά κυρίως την παραγωγή δασικών προϊόντων και συγκεκριμένα ξυλείας και βοσκήσιμης ύλης ... οι επιχειρήσεις που συνδέονται με τα δασικά προϊόντα 71» (Αίθηςκος, 2016: 63-64).

Εικόνα 5.6.2.1: Κουβάλημα κορμών δένδρων από άλογα, δάσος στην περιοχή Μαρόσα, Ιούλιος 2000

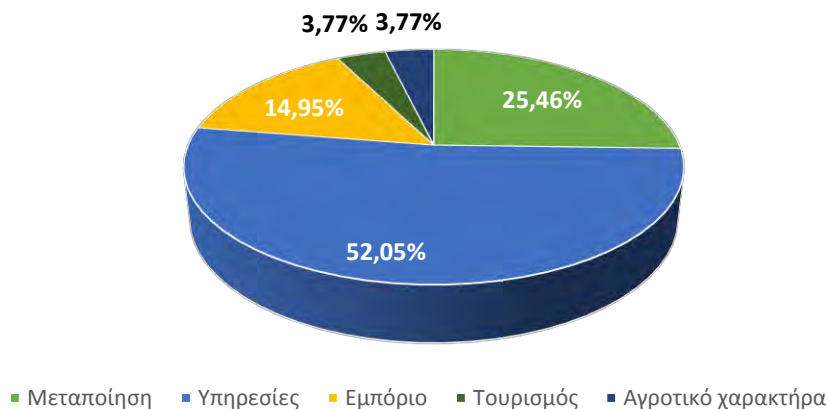

Πηγή: Προσωπικό Αρχείο

5.6.3 ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Στο δευτερογενή τομέα απασχολούνται (σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ, 2011) 751 άτομα από τους 4.882 οικονομικά ενεργούς. Οι 335 προέρχονται από το ορεινό τμήμα και οι 416 από το πεδινό. Σύμφωνα με το Επιμελητήριο Τρικάλων για το 2019 (τρέχον έτος) οι **ενεργές επιχειρήσεις στο Δήμο Πύλης συνολικά αριθμούν τις 876**. Οι περισσότερες εστιάζουν στην παροχή υπηρεσιών (καφενεία, ταβέρνες, ασφαλιστήρια κ.ά.), ενώ ένας μεγάλος αριθμός ασχολείται με την μεταποίηση (223 επιχειρήσεις) και το εμπόριο (131 επιχειρήσεις).

Γράφημα 5.6.3.1: Τομέας δραστηριότητας ενεργών επιχειρήσεων στο Δήμος, Πύλης (2019)

Πηγή: Επιμελητήριο Τρικάλων, 2019 **Επεξεργασία:** Ιδία.

5.6.4 ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ

Το ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, των ορεινών περιοχών του Δ. Πύλης, που απασχολείται στον τριτογενή τομέα είναι ίσο με 49,4% δηλαδή 821 άτομα.

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο τουρισμός διαδραματίζει αρκετά σημαντικό ρόλο και κυριαρχεί στις ΔΕ Πύλης, Αιθίων και Πινδέων. Όσον αφορά τις τουριστικές υποδομές, οι ξενοδοχειακές μονάδες και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια, στην περιοχή μελέτης αριθμούν στο σύνολο, εβδομήντα τέσσερα κτίσματα (ΕΛΣΤΑΤ, 2011). Ο μεγαλύτερος αριθμός, αυτών, συγκεντρώνεται στους τουριστικά δημοφιλείς οικισμούς, (σύμπλεγμα Ελάτη- Περτούλι- Νεραϊδοχώρι), ενώ οι υπόλοιπες εγκαταστάσεις εντοπίζονται σε λιγότερο δυναμικούς οικισμούς, κέντρα των Τοπικών Κοινοτήτων.

Πίνακας 5.6.4: Κατανομή ξενοδοχείων- ενοικιαζόμενων δωματίων, ανά οικισμό.

Χωρική Ενότητα	Ξενοδοχεία/ Ενοικ. Δωμάτια ανά Οικισμό
ΔΕ Αιθίων	Ελατη (31), Περούλι (12), Νεραϊδοχώρι (12), Πύρρα (3), Βροντερό (1), Βλάχα (1), Καλόγηροι (1), Γαρδίκι (1), Αθαμάνια (1)
ΔΕ Πύλης	Πύλη (6), Κοτρώνι (1), Πετροχώρι (1)
ΔΕ Πινδέων	Στρουναραίικα (1), Μεσοχώρα (1)
ΔΕ Νεράιδας	Νεράιδα (1)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2011) **Επεξεργασία:** Ιδία.

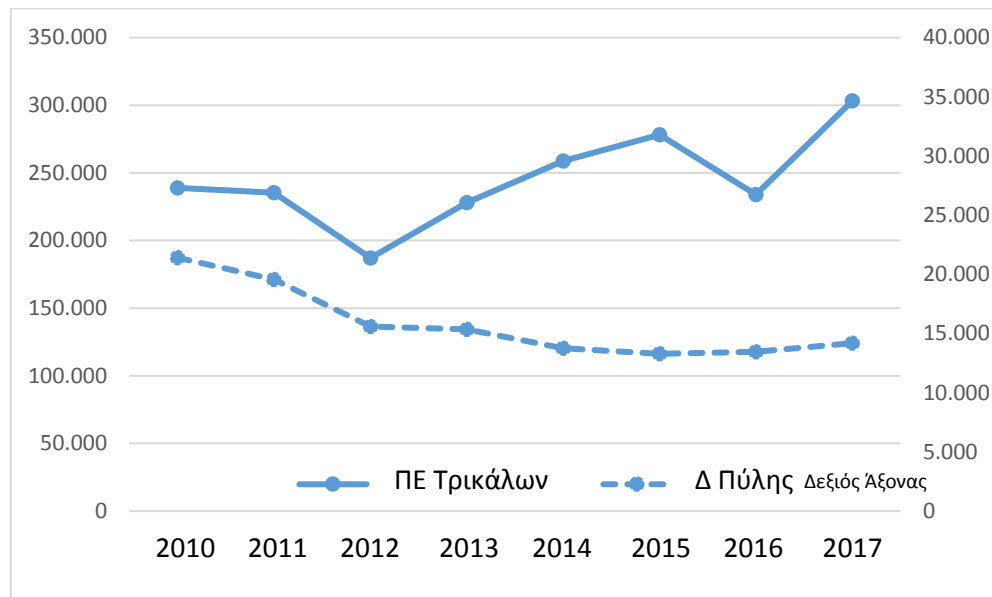
Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για τα καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου, προκύπτει ότι την επταετία 2010 έως 2017, οι αφίξεις στα ξενοδοχειακά καταλύματα του Δήμου Πύλης έχουν μειωθεί κατά 33,7% και οι διανυκτερεύσεις κατά 27,37%. Η πορεία της συγκεκριμένης τουριστικής κίνησης δεν συμβαδίζει με αυτή της ΠΕ Τρικάλων (τόσο σε όρους αφίξεων όσο και σε όρους διανυκτερεύσεων), καθώς είναι αυξητική, πλην των ετών 2011, 2012 και 2016. Όσον αφορά το προφίλ των τουριστών, αναμφίβολα **ο Δήμος Πύλης αποτελεί προορισμό ημεδαπών τουριστών, παρά αλλοδαπών.** Σημειώνεται ότι, ο ανταγωνιστικός τουριστικός προορισμός εντός της ΠΕ Τρικάλων (Μετέωρα: Δήμος Καλαμπάκας), αποτελεί κατακόρων τουριστικό προορισμό αλλοδαπών, με αυξητική κίνηση αυτών, τη συγκεκριμένη επταετία.

Πίνακας 5.6.5: Αφίξεις- Διανυκτερεύσεις (2010 -2017) σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου στην περιοχή μελέτης (διαχωρισμός ημεδαπών – αλλοδαπών τουριστών)

Έτος	Ημεδαποί		Αλλοδαποί		Σύνολο	
	Αφίξεις	Διανυκτερεύσεις	Αφίξεις	Διαν/σεις	Αφίξεων	Διαν/σεων
2017	13.584	28.925	591	1.197	14.175	30.122
2016	13.063	25.554	399	633	13.462	26.187
2015	12.958	26.630	331	536	13.289	27.166
2014	13.533	26.989	222	405	13.755	27.394
2013	15.125	30.369	227	453	15.352	30.822
2012	13.649	29.396	1.959	2.379	15.608	31.775
2011	19.400	38.225	184	563	19.584	38.788
2010	21.168	41.021	238	450	21.406	41.471

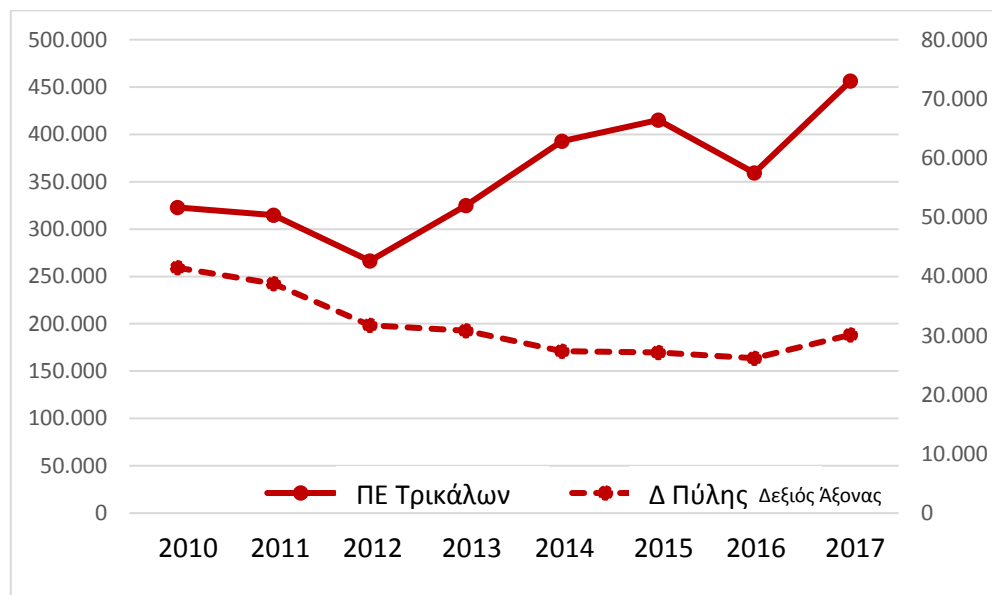
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία:** Ιδία.

Γράφημα 5.6.1.1: Αφίξεις σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (2010-2017), στην Περιοχή Μελέτης & στο σύνολο της ΠΕ Τρικάλων

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: Ιδία

Γράφημα 5.6.1.2: Διανυκτερεύσεις σε καταλύματα ξενοδοχειακού τύπου (2010-2017), στην Περιοχή Μελέτης & στο σύνολο της ΠΕ Τρικάλων.

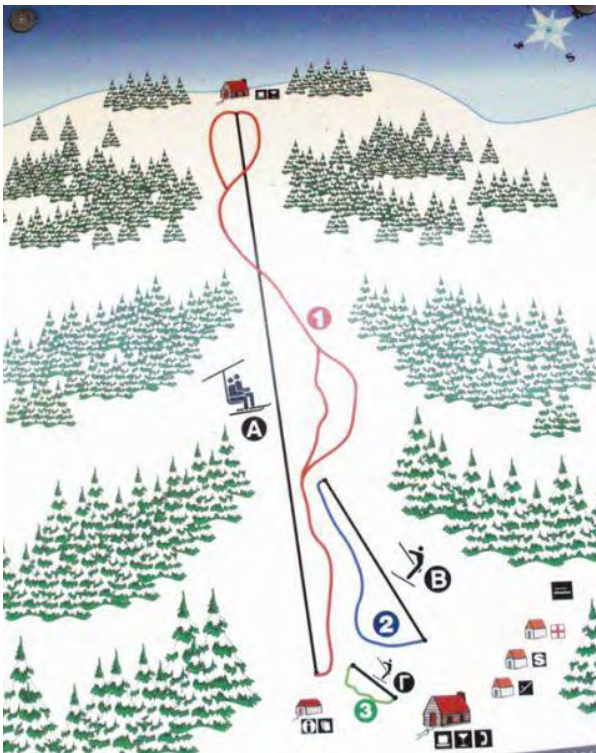

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ Επεξεργασία: Ιδία

Οι τουριστικές δραστηριότητες, στην περιοχή μελέτης, σχετίζονται κυρίως με την ορειβασία (περιπατητικό τουρισμό), την αναρρίχηση, τα διάφορα αθλήματα χιονιού στο χιονοδρομικό κέντρο Περτουλίου, την ιπασσία και το κανόε καγιάκ στα νερά του Αχελώου.

Το χιονοδρομικό κέντρο Περτουλίου, αποτελεί ένα δημοφιλή χιονοδρομικό κέντρα της χώρας, επισκέψιμο από πολλούς λάτρεις του χιονιού και των αθλημάτων που σχετίζονται με αυτό. Αποτελεί ένα σημαντικό πόλο έλξης τους χειμερινούς μήνες για την περιοχή.

Εικόνα 5.6.1.1: Χιονοδρομικό Κέντρο Περτουλίου

Πηγή: <https://certs-it.com/listing/pertouli-ski-53900020-2/>

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

Αν όχι όλες, οι περισσότερες υπηρεσίες συγκεντρώνονται στην έδρα του Δήμου. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Πύλης (2014-2019)

⇒ στον οικισμό Πύλη συγκεντρώνονται οι εξής κεντρικές υπηρεσίες: Δημαρχείο Πύλης, Ειρηνοδικείο, Αστυνομικό Τμήμα, Παράρτημα ΙΚΑ, Δασονομείο, Πυροσβεστικό Κλιμάκιο, Τράπεζες (2), Ταχυδρομικό Ταμειτήριο, Γραφείο Γεωργικής Ανάπτυξης,

Αγροτικό Κτηνιατρείο, Κέντρο Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων (ΚΑΠΗ), Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ).

- ⇒ στον οικισμό Ελάτη συγκεντρώνονται οι εξής αποκεντρωμένες υπηρεσίες: Δημοτικό Κατάστημα (ΔΚ), Συνεταιριστική Τράπεζα Θεσσαλίας Ελατή, Δασονομείο, ΚΕΠ.
- ⇒ στον οικισμό Στουρναραίικα: ΔΚ, Δασονομείο, ΚΕΠ, Γραφείο Διοικητικών Θεμάτων και Εξυπηρέτησης του Πολίτη και Γραφείο Οικονομικών Θεμάτων
- ⇒ στον οικισμό Περτούλι: Δασαρχείο.
- ⇒ στον οικισμό Λαφίνα: ΚΕΠ, Γραφείο Διοικητικών Θεμάτων και Εξυπηρέτησης του Πολίτη και Γραφείο Οικονομικών Θεμάτων.
- ⇒ στον οικισμό Μυρόφυλλο: Γραφείο Διοικητικών Θεμάτων και Εξυπηρέτησης του Πολίτη και Γραφείο Οικονομικών Θεμάτων.

5.7 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Εντός των ορίων της περιοχής μελέτης υφίστανται οι εξής προστατευόμενες περιοχές

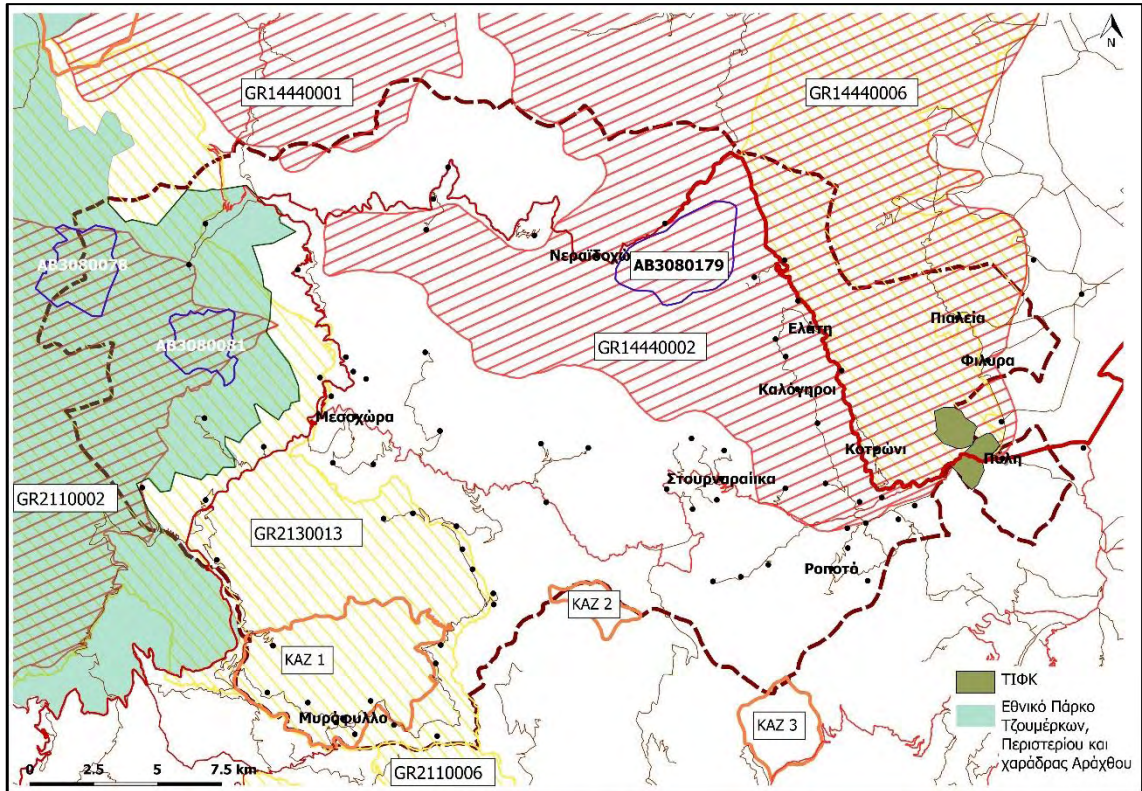
- Τμήμα του Εθνικού πάρκου Τζουμέρκων, Περιστερίου και χαράδρας Αράχθου (στα δυτικά)
- Το Καταφύγιο Άγριας Ζωής «Πολυνέρι- Μυρόφυλλο» (ΦΕΚ 930/19-7-2001) **ΚΑΖ 1**
- Το Καταφύγιο Άγριας Ζωής «Περιοχή Βαθυρρέυματος- Παλαιοκαρυάς» (ΦΕΚ 1069/13-8-2001) **ΚΑΖ 2**
- Το Καταφύγιο Άγριας Ζωής «Αργιθέας- Θερινού» (ΦΕΚ 671/1-6-2001) **ΚΑΖ 3**
- Ο βιότοπος ΑΒ3080179 «Δάσος Περτουλίου Τρικάλων»
- Ο βιότοπος ΑΒ3080081 «Όρος Δοκίμι Νότιας Πίνδου»
- Ο Βιότοπος ΑΒ3080078 «Όρος Κακαρδίτσα Νότιας Πίνδου»

Ζώνες του οικολογικού δικτύου «ΦΥΣΗ 2000»:

- GR1440001 «Ασπροπόταμος» (Τόπος Κοινοτικής Σημασίας ΤΚΣ)
- GR1440002 «Κερκέτιο Όρος (Κόζιακας)» (ΤΚΣ)
- GR1440006 «Κορυφές Όρους Κόζιακα» (Ζώνη Ειδικής Προστασίας της Οрниθοπανίδας)
- GR2130013 «Ευρύτερη περιοχή Αθαμανικών Ορεών» (ΖΕΠ της Οрниθοπανίδας)
- GR2110002 «Όρη Αθαμανών (Νεράιδα)» (ΤΚΣ)
- GR2110006 «Κοιλάδα Αχελώου και Όρη Βάλτου» (ΖΕΠ της Οрниθοπανίδας)

Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους (ΤΙΦΚ) «Περιοχή Μονής Δουσικό» (ΑΤ 3010037).

Εικόνα 5.7.1: Ζώνες προστασίας του Φυσικού περιβάλλοντος

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

5.8 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Σύμφωνα με τον Διαρκή Κατάλογο Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδας, τα ιστορικά διατηρητέα μνημεία της περιοχής ανά Δημοτική Ενότητα, είναι τα εξής:

Πίνακας 5.8.1: Κατάλογος κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων στην περιοχή μελέτης.

ΔΕ	Οικισμός	Χαρακτηρισμός μνημείου	Υπουργική Απόφαση/ ΦΕΚ
Αιθίων	Αθαμανία	Κτίριο Παλαιού Δημοτικού Σχολείου στην Αθαμανία	ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/33/287/15-1-1986 ΦΕΚ 54/Β/21-2-1986
	Γαρδίκι	Ι.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου στην κοινότητα Γαρδικίου	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/21389/547/6-6-1997 ΦΕΚ 516/Β/23-6-1997
	Γαρδίκι	Ι.Μ. Ανταποδόσεως της Θεοτόκου στην κοινότητα Γαρδικίου	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/21389/547/6-6-1997 ΦΕΚ 516/Β/23-6-1997
	Γαρδίκι	Ι.Ν. Αγίας Τριάδος στην κοινότητα Γαρδικίου	ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/3597/86 / 7-2-2006 ΦΕΚ 210/Β/13-2-2006

Αιθήκων	Δέση	Ι.Ν. Αγίας Τριάδας κοινότητας Δέσης	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/Μ ΝΗΜ/21393/546/30-6- 1997 ΦΕΚ 616/Β/22-7- 1997
	Δροσοχώρι	Ι.Ν. Αγίων Αποστόλων της κοινότητας Δροσοχωρίου	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/54 684/1484 Π.Σ./17-1- 1997 ΦΕΚ 171/Β/6-3- 1997
	Ελάτη	Λείψανα αρχαίας πόλης Ποιτνέου στον οικισμό Ελάτη	ΥΑ 12524/9-12-1964 ΦΕΚ 38/Β/19-1-1965
	Καλόγηροι	Αρχαίοι τάφοι και αρχαία λείψανα στον οικισμό Καλόγηροι	ΥΑ 12524/9-12-1964 ΦΕΚ 38/Β/19-1-1965
	Νεραϊδοχώρι	Ι.Ν. Αγίου Νικολάου της κοινότητας Νεραϊδοχωρίου	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/21 387/531/7-11-1997 ΦΕΚ 1032/Β/24-11-1997
	Νεραϊδοχώρι	Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής της κοινότητας Νεραϊδοχωρίου	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/21 387/531/7-11-1997 ΦΕΚ 1032/Β/24-11-1997
	Νεραϊδοχώρι	Τμήμα της παλαιάς «Βλαχόστρατας» και της πέτρινης γέφυρας Νεραϊδοχωρίου που βρίσκονται στην περιοχή του Δήμου Αιθίων στο Ν. Τρικάλων	ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/3597/86 /7-2-2006 ΦΕΚ 210/Β/13-2-2006
	Πύρρα	Ι.Μ. Προφήτου Ηλιού και Αγίου Μοδέστου στην Κοινότητα Πύρρας	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/21 388/530/7-11-1997 ΦΕΚ 1048/Β/27-11-1997
	Πύρρα	Ι.Ν. Αγίου Νικολάου στην Πύρρα	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/21 392/545/7-11-1997 ΦΕΚ 1032/Β/24-11-1997
	Πύρρα	Το Γεφύρι της Πύρρας	ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3953/5 3607/27-10-1997 ΦΕΚ 1011/Β/14-11-1997
Μυρόφυλλο	Ι.Μ. Αγίου Γεωργίου Μυροφύλλου	ΥΑ ΥΠΠΕ/Β1/Φ32/26244/5 73/17-6-1985 ΦΕΚ 425/Β/10-7-1985	
	Πιαλεία	Λείψανα αρχαίας πόλης Πιαλείας στο ύψωμα «Παλιόκαστρο» στη θέση «Φτελιά»	ΥΑ 12524/9-12-1964 ΦΕΚ 38/Β/19-1-1965

Πιαλείας	Πιαλεία	Ι.Ν. Αγίας Τριάδος στην Κοινότητα Πιαλείας	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/19 116/502/2-4-1981 ΦΕΚ 221/Β/15-4-1981
	Πιαλεία	Ι. Ν. Προφήτη Ηλία στην Πιαλεία	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/19 059/501/2-4-1981 ΦΕΚ 224/Β/16-4-1981
	Πιαλεία	Ι.Ν. Μεταμορφώσεως του Σωτήρος	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/19 060/500/2-4-1981 ΦΕΚ 221/Β/15-4-1981
	Πιαλεία	Θολωτή γέφυρα στη θέση «Καμάρα» της Κοινότητας Πιαλείας	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/15 021/417/2-4-1981 ΦΕΚ 219/Β/14-4-1981
Πύλης	Πύλη	Γέφυρα Καμάρα, επί του Πορταϊκού ποταμού, στην Πύλη	ΥΑ 10977/16-5-1967 ΦΕΚ 352/Β/31-5-1967
	Πύλη	Ι.Ν. Πόρτα Παναγιάς (Παναγία Μεγάλων Πυλών)	ΥΑ 10977/165-1967 ΦΕΚ 352/31-5-1967
	Πύλη	Λείψανα τείχους του αρχαίου οχυρού Αθήναιον στην κορυφή υπεράνω της Πύλης	ΥΑ 12524/9-12-1964 ΦΕΚ 38/Β/19-1-1965
	Πύλη	Ο Μύλος στο Μπληγόρι ιδιοκτησίας κληρονόμων Χρήστου Μπουρνάζου στην Πύλη	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ32/19 206/365/25-5-1994 ΦΕΚ 475/Β/24-6-1994
	Πύλη	Οικία Τζιουβάρα	ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3874/1 3933/16-3-1999 ΦΕΚ 293/Β/1-4-1999
	Παλαιοκαρυά	Συγκρότημα νερόμυλου και νεροτριβής (δριστέλα) στην Παλαιοκαρυά Τρικάλων	ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/203/32 173/11-6-2002 ΦΕΚ 782/Β/25-6-2002)

Πηγή: <http://listedmonuments.culture.gr/> Επεξεργασία: Ιδία.

Στην περιοχή μελέτης, δραστηριοποιούνται πενήντα εννέα Πολιτιστικοί σύλλογοι, οι οποίοι εκπροσωπούν ορεινούς οικισμούς. Επιπλέον, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στις ορεινές κοινότητες του Δήμου Πύλης, σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Πύλης (2014- 2019) είναι οι εξής:

Πίνακας 5.8.2: Πολιτιστικές εκδηλώσεις στις ορεινές Κοινότητες

α/α	Ονομασία Εκδήλωσης	Ημερομηνία
1	Αντάμωμα Σαρακατσαναίων (Περτούλι)	Τελευταία Κυριακή του Ιουνίου
2	Ασκληπιεία Πιαλείας (Πιαλεία)	1ο 15νθήμερο Ιουνίου
3	Ετήσια Εμποροπανήγυρη Πύλης (Πύλη)	22-23 Αυγούστου

4	Βράβευση επιτυχόντων μαθητών στις πανελλαδικές εξετάσεις (Πύλη)	Ιανουάριο
5	Λιτάνευση Τίμιας Κάρας Αγίου Βησσαρίωνα (Πύλη)	14 Σεπτεμβρίου
6	Λαζαρίνες (Πύλη)	(Παραμονή Λαζάρου)
7	Μάχη της Πόρτας (Πύλη)	1η ή 2η Κυριακή Ιουνίου
8	Τζιαβαλιάρεια (Πιαλεία)	Οκτώβριο
9	Γιορτή Μελισσοκόμων (Περτούλι)	Ιούνιο
10	Γιορτή Πέστροφας (Βαθύρρευμα, Παλαιοκαρυά)	Αύγουστο
11	Γιορτή Πίτας (Πύλη)	Αύγουστο
12	Γιορτές Αχελώου	
13	Γουρνοχαρά (Φιλύρα)	Μέσα Ιουλίου
14	Νυφοπάζαρο (Πύρρα)	27 Ιουλίου
15	Χορός των Γερόντων (Γαρδίκι)	17 Αυγούστου
16	Πολιτιστικό Φεστιβάλ Εθελοντών Δήμου Πύλης (Πύλη)	τέλη Ιουνίου

Πηγή: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Πύλης (2014- 2019), **Επεξεργασία:** Ιδία.

Εικόνα 5.8.1: Αντάμωμα Σαρακατσαναίων στα Περτουλιώτικα Λιβάδια (Μάιος 1991)

Πηγή: Προσωπικό αρχείο

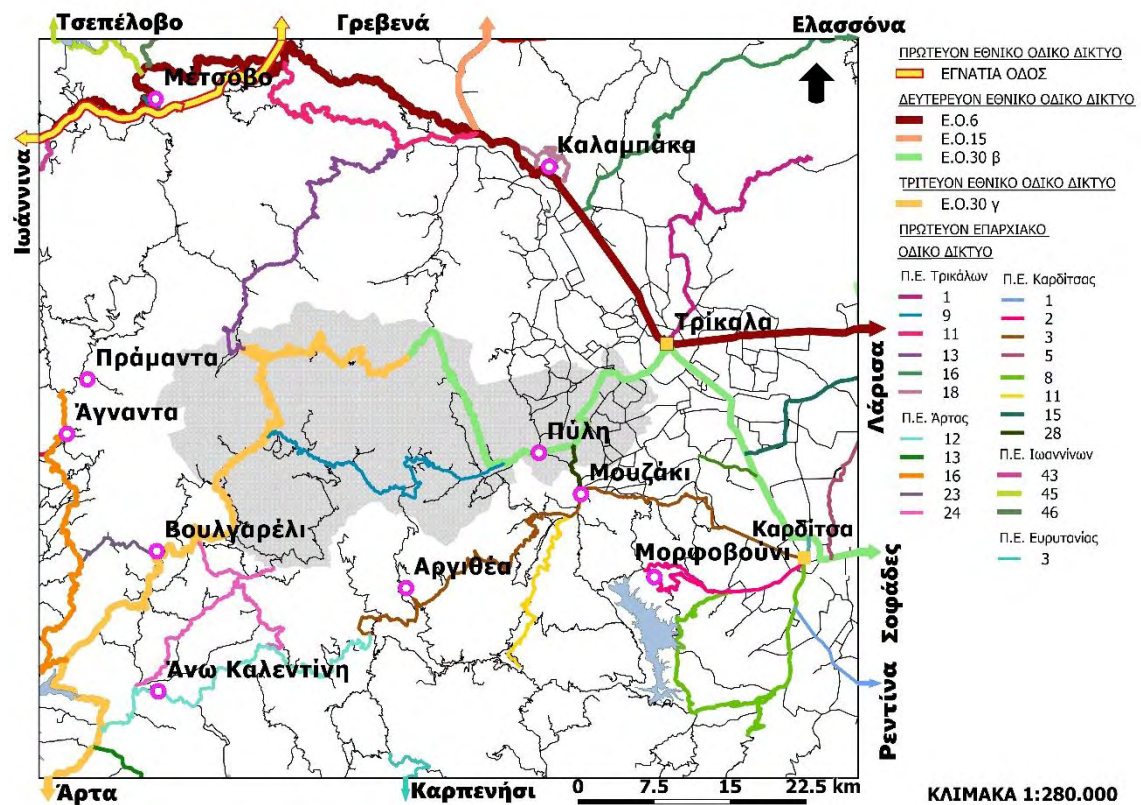

5.9 ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ

5.9.1 ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Το οδικό δίκτυο που διασχίζει το Δήμο Πύλης και συνδέει αυτόν με την ευρύτερη περιοχή, κατατάσσεται σε κατηγορίες σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση ΔΜΕΟ/ε/Ο/1308 και την ΔΜΕΟ/ε/Ο/266. Πίνακα 5.9.1.1.

Χάρτης 4.10: Ιεράρχηση οδικού δικτύου στην περιοχή μελέτης και στην ευρύτερη περιοχή.

Πηγή: ΥΑ ΔΜΕΟ/ε/Ο/1308, ΔΜΕΟ/ε/Ο/266 **Επεξεργασία:** Ιδία.

Η πρόσβαση στο ορεινό τμήμα του Δήμου Πύλης γίνεται, ουσιαστικά και μόνον, μέσω ενός δικτύου οδικών αξόνων. Αναμφισβήτητη η προσβασιμότητα και η συνδεσιμότητα μεταξύ των οικισμών του, με άλλους γειτονικούς οικισμούς όμορων δήμων καθώς και με την ευρύτερη περιοχή σχετίζεται άμεσα με το ανάγλυφο και την τοπογραφία της περιοχής.

Αναλυτικότερα, εντός του διοικητικού ορίου του Δήμου Πύλης οι οδικοί άξονες E.O.30β, E.O.30γ και ο επαρχιακός δρόμος με αριθμό 9 διχοτομούν την περιοχή σε δυο νοητές ζώνες, την βόρεια και την νότια αντίστοιχα. Ουσιαστικά η πορεία που ακολουθούν, οι συγκεκριμένοι άξονες, σχετίζεται άμεσα με την οροσειρά της Πίνδου και τους ορεινούς

όγκους που βρίσκονται γεωγραφικά στο κέντρο του Δήμου, στο βόρειο, ανατολικό και νότιο τμήμα του.

Συγκεκριμένα, **στη βόρεια ζώνη** οι οικισμοί Πύλη, Άγιος Γεώργιος, Ελάτη, Λιπιότα, Βλατανέοι και Περτούλι συνδέονται μέσω του Ε.Ο.30β. Η πρόσβαση στους οικισμούς Κοτρώνι, Βροντερό, Ξυλοχώριο, Καλόγηροι, Άγιος Προκόπιος, Καστανέα, Άγιος Κωνσταντίνος και Βλάχα γίνεται μέσω επαρχιακών οδών (δευτερευόντων), οι οποίοι αποτελούν διακλαδώσεις παραπλεύρως του Ε.Ο.30β. Συνέχεια αυτού, αποτελεί ο Ε.Ο.30γ ο οποίος συνδέει τους οικισμούς Περτούλι, Νεραϊδοχώρι, Δέση, Παλαιοχώρι, Γράβα, Σκλήθρα, Φορτώσι, Αρματολικό και Λεφάικα. Οι οικισμοί Πύρρα, Άγιος Νικόλαος, Δροσοχώρι, Αετός, Παχτούρι, Λαφίνα, Νεράιδα, Κορυφή και Γλίστρα συνδέονται με επαρχιακούς δρόμους παραπλεύρως του Ε.Ο.30γ.

Στη νότια ζώνη, ο πρωτεύον επαρχιακός δρόμος με αριθμό 9, συνδέει εντός του Δήμου Πύλης τους οικισμούς Λογγιαί, Στουρναραίικα, Ψαρρά, Βαθύρρευμα και Μεσοχώρια. Με διακλαδώσεις επαρχιακών δρόμων συνδέονται οι οικισμοί Λογγιές, Άγιος Δημήτριος, Άγιος Ιωάννης, Πολυθέα, Παναγία, Ροποτό, Τσεκούρα, Κάτω- Μέση- Άνω Παλαιοκαρυά, Πετροχώρι, Καρυές, Καλλιθέα, Παλαιοχώρι, Ισιώματα, Παράμερον, Λιβαδοχώρι, Νέα Πεύκη, Βακάριον, Σπίτια και Εξοχή. Η δευτερεύουσα επαρχιακή οδός (χωρίς να φέρει κάποια αρίθμηση), η οποία διέρχεται περιμετρικά του όρους Χατζή ενώνει τους οικισμούς Ορεινή, Πλατανάκια, Μοσχόφυτο, Λεπτοκαρυά, Ζωγραφάικα, Παναγιωταίικα, Βαλκάνο, Πολυνέριο, Παναγία, Μηλότοπο, Μπουρνιά, Καραβδαίικα, Άγιος Γεώργιος, Μυροφύλλο, Φτέρη, Πύργος και Γκολφάριο. Επιπλέον, ο οικισμός Μουζάκι, ο οποίος αποτελεί το κέντρο του Καλλικράτειου Δήμου Μουζακίου, συνδέεται έμμεσα με την Πύλη, αντίστοιχα, κέντρο του Δήμου Πύλης, μέσω του επαρχιακού δρόμου 28 (Μουζάκι προς Παλαιομονάστηρο).

Όσον αφορά **την σύνδεση του Δήμου με τους όμορους Δήμους** και τα πλησιέστερα μεγάλα αστικά κέντρα, ο οδικός άξονας Ε.Ο.30 β, συνδέει τους οικισμούς Περτούλι – Ελάτη – Πύλη με το αστικό κέντρο των Τρικάλων και της Καρδίτσας, τον οικισμό των Σοφάδων και τέλος το Ν. Μοναστήρι. Ο δευτερεύον εθνικός οδικός άξονας Ε.Ο.6, συνδέει τα Τρίκαλα με την Λάρισα και το Βόλο, ανατολικά, και βόρεια με την Καλαμπάκα και τα Ιωάννινα. Συνεπώς, ανατολικά, με την αρχή του θεσσαλικού κάμπου υπάρχει ικανοποιητική σύνδεση με τα μεγάλα αστικά κέντρα της Περιφέρειας Θεσσαλίας. Βόρεια, η σύνδεση με τον όμορο Δήμο Καλαμπάκας, γίνεται μέσω του επαρχιακού δρόμου 13 που συνδέει τη γέφυρα Γαρδικίου με τα Τρία Ποτάμια, Κρασιά

και Καστανιά, ο επαρχιακός δρόμος που διασταυρώνεται με τον 13 ενώνει τους οικισμούς Χαλίκι, Ανθούσα και Κατάφυτο και τέλος οι οικισμοί Χρυσομηλέα – Αμπελιά και Μπάσια μέσω επαρχιακού δρόμου συνδέονται με τον Ε.Ο.30β. Η πρόσβαση, λοιπόν, προς τα βόρεια περιορίζεται μερικώς εξαιτίας της ορεινότητας. Δυτικά, εξαιτίας του ορεινού όγκου των Τζουμέρκων (Αθαμανικά Όρη) η σύνδεση με τον όμορο δήμο Κεντρικών Τζουμέρκων δυσχεραίνει. Υπάρχει ένας επαρχιακός δρόμος που συνδέει τους οικισμούς Λαφίνα- Νεράιδα με Θεοδώριανα, ενώ υπάρχει πλήθος δασικών δρόμων. Κατευθυνόμενος προς τα νότια ο Ε.Ο.30 γ συνδέει την περιοχή μελέτης με τον Δήμο Κεντρικών Τζουμέρκων και συγκεκριμένα τον οικισμό Βουλγαρέλι και έπειτα με το αστικό κέντρο της Άρτας. Τέλος μέσω του επαρχιακού δρόμου 28, ο Δήμος συνδέεται με τους επαρχιακούς 3 και 12, οι οποίοι συνδέουν την Καρδίτσα και το Μουζάκι με την Άρτα δια μέσου Φαναρίου – Δρακότρυπας – Οξυάς – Αργιθέας - Γέφυρας Κοράκου - Γρέβιας – Σταυρόβρυσης – Ξηροκάμπου και Άνω Καλεντίνης.

Στο σύνολο των οδικών αξόνων, εντός της περιοχής μελέτης, οι δυο (Ε.Ο.30β και Ε.Ο.30γ) έχουν χαρακτηριστεί ως εθνικοί, ενώ το υπόλοιπο δίκτυο ως επαρχιακό. Προκειμένου να αξιολογηθεί η συνδεσιμότητα μεταξύ των οικισμών της περιοχής μελέτης και η άμεση πρόσβαση στην έδρα του Δήμου (Πύλη), στον Πίνακα 4.10.3 καταγράφονται οι χιλιομετρικές αποστάσεις μεταξύ των οικισμών καθώς και η απόσταση της έδρας του Δήμου, από άλλα μεγάλα αστικά κέντρα καθώς και από κέντρα όμορων Καλλικράτειων Δήμων.

Πίνακας 5.9.1.2.: Χιλιομετρικές αποστάσεις οικισμών από τον οικισμό Πύλη.

Οικισμοί εντός του ορεινού τμήματος του Δ. Πύλης	Απόσταση από την έδρα του Δ. Πύλης (χλμ.)	Οικισμοί	Απόσταση από την έδρα του Δ. Πύλης (χλμ.)
Πιαλεία	7,593	Μουζάκι	7,421
Ελάτη	13,676	Τρίκαλα	21,081
Στουρναραίικα	16,889	Καρδίτσα	33,28
Νεραΐδοχώρι	30,884	Καλαμπάκα	40,918
Μεσοχώρα	44,160	Άργιθέα	42,231
Νεράιδα	60,877	Λάρισα	83,897
Γαρδίκι	61,137	Άρτα	128,522
Μυροφύλλο	64,491		

Πηγή: apostasies.gr, 2018 **Επεξεργασία:** Ιδία.

Οι οικισμοί του Δήμου Πύλης, που απέχουν τα περισσότερα χιλιόμετρα είναι οι Περούλι - Μυροφύλλο (83,311 χλμ. περίπου μιάμιση ώρα) καθώς και Νεραϊδοχώρι – Μυροφύλλο (80,544 χλμ.). Ενώ, οι οικισμοί Νεραϊδοχώρι και Βαθύρρευμα που βρίσκονται γεωγραφικά στο μέσον και αντιδιαμετρικά των δυο οδικών αξόνων που διασχίζουν την περιοχή, βόρεια και νότια, απέχουν περίπου 54 χλμ., δηλαδή 58 λεπτά οδήγησης.

Χάρτης 5.9.1.1: Χιλιομετρικές αποστάσεις μεταξύ των οικισμών του Δήμου Πύλης.

Πηγή: apostasies.gr, 2018 **Επεξεργασία:** Ιδία

5.9.2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Από την περιοχή διέρχεται το ευρωπαϊκό μονοπάτι E4, το οποίο έχει συνολικό μήκος 6.300 χλμ. και ξεκινά από την Ισπανία με προορισμό την Ελλάδα, περνώντας από τις χώρες Γαλλία, Ελβετία, Αυστρία, Γερμανία, Ουγγαρία, Βουλγαρία.

Σχετικά με τα εθνικά μονοπάτια, το 01 συνολικού μήκους 40 χλμ. έχει ως αφετηρία το βουνό Περιστέρι,

Εικόνα 5.9.2.1.: Το Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4

Πηγή: EuroAxes. 2007

διασχίζει την οροσειρά των Τζουμέρκων και καταλήγει στον οικισμό Γαρδίκι.

5.10 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

ΚΕΝΤΡΑ ΥΓΕΙΑΣ

Στην περιοχή υπάρχει ένα Κέντρο Υγείας στον οικισμό Πύλη, έδρα του Δήμου. Επιπλέον αριθμεί 7 Περιφερειακά Ιατρεία στους οικισμούς Νεραϊδοχώρι, Ελάτη, Μυρόφυλλο, Στουρναραίικα, Μεσοχώρα, Νεράιδα και Μοσχόφυτο, αντίστοιχα.

ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Τρικάλων, στην περιοχή υπάρχουν επτά Νηπιαγωγεία, δέκα Δημοτικά Σχολεία, ένα Γυμνάσιο και δυο Λύκεια (ΓΕΛ και ΕΠΑΛ).

Πίνακας 5.10.1.: Κατανομή σχολικών μονάδων στην περιοχή μελέτης

Νηπιαγωγείο	Δημοτικό Σχολείο	Γυμνάσιο	Λύκειο
Πύλη	Πύλη	Πύλη	Πύλη
Πιαλεία	Πιαλεία		
Φιλύρα	Φιλύρα		
Ελάτη	Ελάτη		
Στουρναραίικα	Στουρναραίικα		
Καλόγηροι	Καλόγηροι		
Κοτρώνι	Κοτρώνι		
	Ροποτό		
	Πολυθέα (Μουρσιά)		
	Κάτω Παλαιοκαρυά		

Πηγή: http://dipe.tri.sch.gr/new2/?page_id=26 **Επεξεργασία:** Ιδία.

Στην περιοχή μελέτης, υπάρχουν σχολικές μονάδες που έχουν πάψει πλέον να λειτουργούν. Στην απογραφή κτιρίων του 2011, απογράφονται σύνολο έντεκα σχολικά κτίρια, στις τοπικές Κοινότητες Νεραϊδας, Αρματολικού, Κορυφής, Παχτουρίου, Βαλκάνου, Μεσοχώρας, Μοσχοφύτου, Νέας Πεύκης και Πολυνηρίου, τα οποία δεν λειτουργούν.

6. ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΥΠΕΡΚΕΙΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.

6.1. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

6.1.1. ΤΑ ΕΠΧΣΣΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΑΠΕ, ΤΗΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Οι κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (ΕΠΧΣΑΑ) για τις ΑΠΕ (ΦΕΚ 2464/Β/3-12-2008) ενσωματώνονται στο ισχύον ΠΧΠ Θεσσαλίας (2018) το οποίο τις εξειδικεύει δημιουργώντας ζώνες ΑΠΕ, εκεί που ο υπερκείμενος σχεδιασμός έχει γενικά ορίσει ως Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας (ΠΑΚ) & σε ότι αφορά τα Μικρά Υδροηλεκτρικά Έργα (ΜΥΗΕ). Ειδικότερα ισχύουν οι κανόνες χωροθέτησης και οι περιοχές αποκλεισμού που ορίζει στα άρθρα του, το παραπάνω κανονιστικό πλαίσιο.

Αντιστοίχως, οι κατευθύνσεις του ΕΠΧΣΑΑ για την Βιομηχανία (ΦΕΚ 151/ΑΑΠ/13-4-2009), ενσωματώνονται στο ΠΧΠ της Περιφέρειας Θεσσαλίας του 2018, χωρίς ωστόσο η πολιτική και τα οι κατευθύνσεις/μέτρα να αφορούν άμεσα ή έμμεσα την περιοχή μελέτης.

Τέλος το ΕΠΧΣΑΑ για τον τουρισμό (ΦΕΚ 1138/Β /11-6-2009) δεν βρίσκεται σε ισχύ. Ωστόσο στο ΠΧΠ της Περιφέρειας Θεσσαλίας (2018), δίνονται κατευθύνσεις και ρυθμίσεις για την οργάνωση των τουριστικών δραστηριοτήτων *«προκειμένου να αποτραπεί η διάχυτη, μη οργανωμένη ανάπτυξη τους και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος»* στο Άρθρο 10 παρ. 2.1 και 2.2.

6.1.2. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (2018)

Σύμφωνα με το Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο (ΠΧΠ)⁶ της περιφέρειας Θεσσαλίας (ΦΕΚ 269/ΑΑΠ/15-11-2018) δίνονται κατευθύνσεις και προτείνονται μέτρα, έμμεσα αλλά και άμεσα, για την περιοχή μελέτης.

Όσον αφορά το πρότυπο χωρικής ανάπτυξης (Κεφ. Γ, άρθρο 5), η περιοχή μελέτης σε σχέση με :

Α. Τον χωρικό προσδιορισμό των ευρύτερων ανθρωπογεωγραφικών ενοτήτων του ορεινού χώρου, εντάσσεται στην:

---

⁶ Το οποίο καταργεί το μέχρι προσφάτως ισχύον ΠΠΧΣΑΑ της περιφέρειας Θεσσαλίας του 2003 (Υ.Α. υπ. αριθμό 25292, ΦΕΚ 1484/Β/2003).

1. **Ενότητα της Πίνδου.** «Επιβάλλεται ομοιόμορφος αναπτυξιακός και χωρικός σχεδιασμός ... θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά», «Βασικός στόχος... η υποστήριξη της ανάπτυξης των ορεινών περιοχών», ... «Ο χωρικός σχεδιασμός θα πρέπει να λάβει υπόψη .. τη μέριμνα περιοχών που ήδη αναπτύσσονται με γρήγορους ρυθμούς (Περτούλι - Ελάτη, Λίμνη Πλαστήρα) και άλλων που αναμένεται να υποστούν έντονη πίεση στο άμεσο μέλλον (π.χ. Σμόκοβο) υιοθετώντας ένα πλαίσιο αειφορικής ανάπτυξης», ... «την επιδίωξη για διάσπαση του «φραγμού» που αποτελεί ο ορεινός όγκος και την εξέλιξή του σε πόλο έλξης/επικοινωνίας της περιφέρειας προς τα Δυτικά».
- B. Τον χωρικό προσδιορισμό των βιώσιμων αναπτυξιακών ενότητων, εντάσσεται στην:
  1. **Διοικητική Αναπτυξιακή Ενότητα ευρύτερης περιοχής Τρικάλων.** «... περιλαμβάνει τους Καλλικράτειους Δήμους Τρικάλων, Καλαμπάκας, Φαρκαδόνας και Πύλης».
- Γ. Τις Ευρύτερες χωρικές ενότητες «ανάλογα με τα ομοιογενή αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της» εντάσσεται στην:
  1. **Ευρύτερη Ζώνη αγροτικών δραστηριοτήτων.** Συγκεκριμένα για την κτηνοτροφία (διότι η γεωργική γη πρώτης προτεραιότητας δεν είναι εντός περιοχής μελέτης), ... «Προωθείται ο καθορισμός ζωνών, κυρίως μέσω του σχεδιασμού σε επίπεδο ΤΧΣ...ΠΟΑΠΔ κτηνοτροφίας...οι δραστηριότητες θα ασκούνται κατά προτεραιότητα, παράλληλα με άλλες συμβατές χρήσεις», «θεσμοθέτηση κινήτρων/ περιοριστικών μέτρων που θα αποβλέπουν στην εγκατάσταση/μετεγκατάσταση των μονάδων στις περιοχές αυτές».
  2. **Ευρύτερη Ζώνη τουρισμού και δεύτερης κατοικίας,** και ειδικότερα στην κατηγορία (B) [Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού] και στην (Γ) [Περιοχές ιδιαίτερου χαρακτήρα]. «πρέπει να προωθηθεί η εκπόνηση και θεσμοθέτηση ΤΧΣ για τον καθορισμό χρήσεων γης και του τρόπου διαχείρισης των φυσικών πόρων», «ο χαρακτηρισμός περιοχών του ορεινού χώρου ως περιοχών με περιθώρια ανάπτυξης ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (κατηγορία Β) δεν σημαίνει τον αποκλεισμό εκ των προτέρων των αγροτικών δραστηριοτήτων που ασκούνται στις περιοχές αυτές και ειδικότερα της κτηνοτροφίας»
  3. **Ευρύτερη Ζώνη αναπτυσσόμενου ορεινού τουρισμού.** «επιδιώκεται η οργάνωσή τους σε δίκτυα φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που θα αναδεικνύουν και αξιοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους... σε σύνδεση με τη τοπική οικονομική δραστηριότητα με έμφαση στην παραγωγή ποιοτικών τοπικών αγαθών», «επιδιώκεται η προώθηση οργανωμένων υποδοχέων... δραστικό περιορισμό της εκτός σχεδίου δόμησης

με αύξηση της αρτιότητας», «σχεδιασμός καθώς και επιτάχυνση της σύνταξης Δασικού Κτηματολογίου». Στις περιπτώσεις 2. & 3. δίνονται κατευθύνσεις και ρυθμίσεις για την χωροθέτηση οργανωμένων υποδοχέων τουριστικών δραστηριοτήτων και σύνθετων τουριστικών καταλυμάτων.

- 4. Ευρύτερη Ζώνη ΑΠΕ.** «Ως Περιοχές Αιολικής Καταλληλότητας (ΠΑΚ) αναγνωρίζονται οι ορεινές περιοχές των Δήμων Καλαμπάκας, Πύλης, Αργιθέας, Μουζακίου και Λίμνης Πλαστήρα... ισχύουν οι αντίστοιχες κατευθύνσεις του Ειδικού ΠΧΣΑΑ για τις ΑΠΕ», για τα Μ.ΥΗ.Ε. «καθορίζεται η περιοχή της Πίνδου στο δυτικό τμήμα της Περιφέρειας»

και στον οικισμό της Πύλης, ορίζεται Περιοχή Ελεγχόμενης Ανάπτυξης Αστικών Λειτουργιών. «επιδιώκεται ... να συγκρατηθεί ο πληθυσμός στους οικισμούς της υπαίθρου και να υποστηριχθούν οι διαφαινόμενες τάσεις επιστροφής λόγω της κρίσης», «Η προώθηση του σχεδιασμού σε επίπεδο ΤΧΣ, κατά προτεραιότητα των δήμων στους οποίους περιλαμβάνονται οικιστικά κέντρα 4ου ... επιπέδου ... Χρησιμοποίηση συγκεντρωτικών χωρικά πολεοδομικών μηχανισμών ... Δραστικός περιορισμός της εκτός σχεδίου δόμησης»

Εικόνα 6.1.2.1.: Ευρύτερες χωρικές ζώνες που εντάσσεται η περιοχή μελέτης, σύμφωνα με το ΠΧΠ Θεσσαλίας, 2018

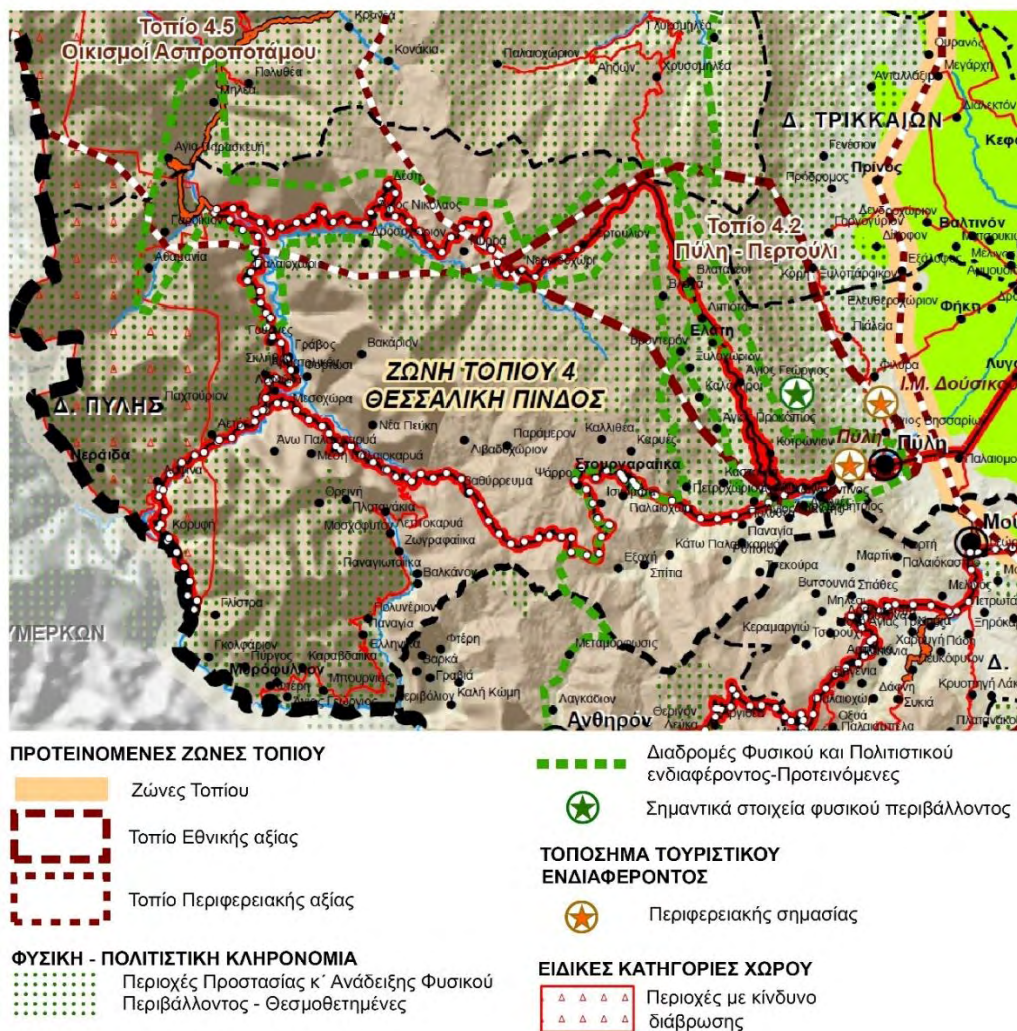
Πηγή: Απόσπασμα του Χάρτη Π.1 «Πρότυπο Χωρικής Ανάπτυξης», ΠΧΠ Θεσσαλίας (2018).

Δ. Τις Ζώνες Τοπίου, εντάσσεται στην:

- 1. Ζώνη Τοπίου 4: Θεσσαλική Πίνδος.** «Πρόκειται για ορεινό τοπίο με βραχώδεις κορυφογραμμές και εκτεταμένα υποαλπικά οροπέδια, χαράδρες με επικλινείς πλαγιές, δάση, φαράγγια και ορεινά χωριά, που συνδυάζονται με το υδάτινο στοιχείο», «περιλαμβάνει ... **Πύλη - Περτούλι: Τοπίο Εθνικής Αξίας (4.2)** ... ορεινά χωριά με αξιόλογη αρχιτεκτονική και σημαντική επισκεψιμότητα, το Χιονοδρομικό Κέντρο Περτουλίου, το νότιο τμήμα του όρους Κόζιακα με ποικίλη δασική βλάστηση, σημαντικά βυζαντινά μνημεία κ.α. ... **Περιοχή Ασπροποτάμου: Τοπίο Περιφερειακής Αξίας (4.5)**. Ορεινό τοπίο με δάση και έντονο το υδάτινο στοιχείο του Αχελώου και των παραποτάμων του, με παραδοσιακούς οικισμούς, βυζαντινά μνημεία, πέτρινες θολωτές γέφυρες κ.α.»

Εικόνα 6.1.2.2.: Ζώνες Τοπίου, σύμφωνα με το ΠΧΠ Θεσσαλίας, 2018

Πηγή: Απόσπασμα του Χάρτη Π.2δ «Φυσικό Περιβάλλον- Πολιτιστική Κληρονομιά –Τοπίο», ΠΧΠ Θεσσαλίας (2018).

Ε. Τους Βασικούς Άξονες και Πόλους Ανάπτυξης καθώς και την Διάρθρωση και Ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου:

1. αξιολογεί τον **οικισμό Πύλη** ως περιφερειακής εμβέλειας πόλο ανάπτυξης και τον κατατάσσει ως 4ου επιπέδου⁷ οικισμό, δηλαδή ως Κέντρο ενδοπεριφερειακών αναπτυξιακών ενοτήτων (κατά κανόνα ταυτίζονται με τις έδρες των Καλλικράτειων Δήμων). Οι υπόλοιποι οικισμοί στην περιοχή μελέτης, ανήκουν στο 5ο περιφερειακό επίπεδο, ως λοιποί οικισμοί.

ΣΤ. Το Οδικό Δίκτυο,

1. « θα πρέπει να ολοκληρωθούν τα έργα ... Τρίκαλα - Πύλη - Ελάτη - Μεσοχώρα- Άρτα & Τρίκαλα - Άρτα μέσω Στουρναρείων», ενώ αξιολογεί τα τμήματα (Νεραϊδοχώρι-Μεσοχώρα-Άρτα & Πύλη-Στουρναραίικα-Άρτα, αντίστοιχα) ως Εθνικής σημασίας αλλά σε κακή/αναντίστοιχη με το ρόλο της, κατάσταση... «Στις ορεινές περιοχές θα πρέπει να αντιμετωπισθούν, οι ελλείψεις σύνδεσης οικισμών με τα αντίστοιχα οικιστικά κέντρα ανωτέρου βαθμού, και κυρίως με τις έδρες των Καλλικράτειων Δήμων... για την ανάπτυξη των μειονεκτικών περιοχών, θα πρέπει να επιδιώκεται η δημιουργία τουριστικών κυκλωμάτων, η σύνδεσή τους με τα κέντρα και το βασικό οδικό δίκτυο».

Ζ. Τους Μηχανισμούς εφαρμογής (Άρθρο 16), προσδιορίζεται:

1. « η **ορεινή περιοχή των Δ. Αργιθέας και Πύλης** στην Πίνδο, όπου παρατηρούνται ιδιαίτερα αρνητικές δημογραφικές προοπτικές, με πολλαπλές κοινωνικές, οικονομικές και δυναμικά περιβαλλοντικές επιπτώσεις» ως Περιοχή Ειδικών Χωρικών Παρεμβάσεων (ΠΕΧΠ), « ... για την προώθηση ολοκληρωμένων χωρικών παρεμβάσεων».

Επίσης, προωθείται η επιδίωξη διαπεριφερειακών συνεργασιών ..., και εξειδίκευση σε τομείς με συγκριτικά πλεονεκτήματα που επιτρέπουν την ανάπτυξη συμπληρωματικών σχέσεων, όπως για παράδειγμα η διαπεριφερειακή συνεργασία για την τουριστική αξιοποίηση της Πίνδου και του Ολύμπου. (Άρθρο 2, παρ.4)

---

⁷ Ουσιαστικά αποτελεί το έκτο (6) επίπεδο (Κέντρα Καλλικράτειων Δήμων) σύμφωνα με το ΓΠΧΣΑΑ.

6.2. ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

6.2.1. ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΕ ΠΥΛΗΣ, Δ ΠΥΛΗΣ

Το ΓΠΣ ΔΕ Πύλης (ΦΕΚ 32/ΑΑΠ/13-2-2012), αποτελεί το μοναδικό θεσμοθετημένο πολεοδομικό σχέδιο του ορεινού Δήμου, ενώ δεν έχει καταρτηθεί Τοπικό Χωρικό Σχέδιο (ΤΧΣ) για το σύνολο του Καλλικράτειου Δήμου. Το συγκεκριμένο σχέδιο, έχοντας ως αντικείμενο μελέτης τη χωρική και οικιστική οργάνωση της ΔΕ, θέτει τους εξής στόχους:

- προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τη βιώσιμη χρήση των φυσικών πόρων
- διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής αρχιτεκτονικής, ιστορικής κληρονομιάς
- την ισόρροπη ανάπτυξη στο χώρο
- την ανακοπή της άναρχης δόμησης
- την εξασφάλιση του απαραίτητου κοινωνικού εξοπλισμού και τεχνικής υποδομής.

Επιπλέον τονίζει ότι οι οικισμοί πρέπει να διατηρήσουν τον ορεινό τους χαρακτήρα, με αναπλάσεις και προωθεί την ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού ως συμπληρωματική δραστηριότητα στον αγροτικό χώρο, την ανάπτυξη του οικοτουρισμού με διαμορφώσεις περιπατητικών μονοπατιών, με σήμανση διαδρομών, υποδομές σχετικές με την προστασία, ήπια ημερήσια αναψυχή και οικολογική ευαισθητοποίηση του κοινού.

Στο σχέδιο αναφέρεται και το προγραμματιζόμενο έργο, κατασκευή φράγματος Πύλης, στην περιοχή ανάμεσα στον οικισμό Λογγιαί της ΤΚ Κοτρωνίου και τους οικισμούς Λογγιές, Αγίου Δημητρίου και Αγίου Ιωάννη και η πρόβλεψη μετεγκατάστασης των οικισμών που πρόκειται να κατακλυστούν από την τεχνητή λίμνη στον οικισμό Νέο Ροπωτό.

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έπειτα από την ανάλυση που προηγήθηκε για την περιοχή μελέτης, λαμβάνοντας υπόψιν το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον, τις καλύψεις γης, τους κατοίκους (δημογραφικά δεδομένα, τομεακή απασχόληση, επίπεδο εκπαίδευσης) το οικιστικό δίκτυο (θέση, μέγεθος και δυναμική οικισμών, λειτουργικές εξαρτήσεις μεταξύ αυτών), την διάρθρωση της οικονομικής βάσης (πρωτογενής – δευτερογενής – τριτογενής τομέας), το οδικό δίκτυο και την κατανομή στο χώρο λειτουργιών και υπηρεσιών, προκύπτουν τα εξής:

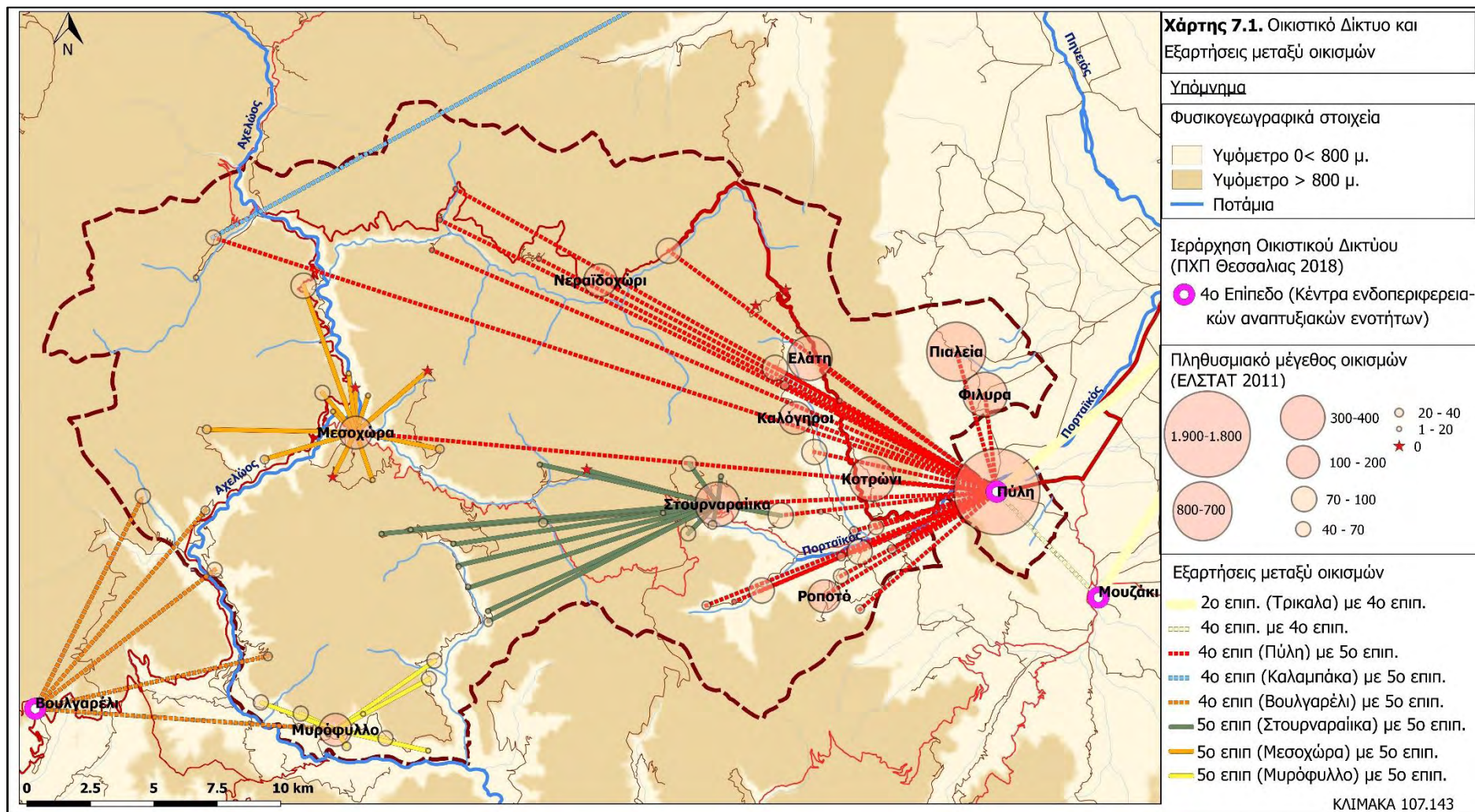
- Η έκταση του Δήμου Πύλης κατά 80% χαρακτηρίζεται ως ορεινή, με το 76% της συνολικής έκτασης να καλύπτεται από δάσος.
- Τα φυσικά εμπόδια (ορεινοί όγκοι και ποτάμια) εξηγούν τον τρόπο με τον οποίο είναι χωροθετημένοι οι οικισμοί, σε ανατολική, βόρεια, δυτική και νότια ζώνη και διέρχονται οι οδικοί άξονες.
- Διαθέτει ένα αξιόλογο φυσικό περιβάλλον, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ζώνες του οικολογικού δικτύου «ΦΥΣΗ 2000», τμήμα του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων-Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου (δυτικά), αξιόλογους βιότοπους και Καταφύγια Άγριας Ζωής.
- Διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό εκκλησιών και μοναστηριών (153) και αρκετά κηρυγμένα διατηρητέα μνημεία, κυρίως γέφυρες και εκκλησίες.
- Σημειώνεται δραματική μείωση στο μόνιμο πληθυσμό, τη δεκαετία 1991-2001, τάση που συνεχίζεται και τη δεκαετία 2001-2011 (με μικρότερη ένταση). Σε ορισμένους οικισμούς καταγράφεται οριακή πληθυσμιακή αύξηση, ενώ η έδρα του Δήμου (Πύλη) σημειώνει την μικρότερη πληθυσμιακή μείωση (7,2% 1991-2001).
- Ο πληθυσμός αποτελείται σχεδόν από ίσο αριθμό ανδρών και γυναικών και είναι γερασμένος ($\Delta\Gamma_{\text{Δήμου}} > \Delta\Gamma_{\text{Περιφέρειας}} > \Delta\Gamma_{\text{Χώρας}}$) ενώ ισχύει ($\Delta\Gamma_{2001} < \Delta\Gamma_{2011}$), με τις γυναίκες να είναι πιο γερασμένες.
- Όσον αφορά το επίπεδο εκπαίδευσης, το μεγαλύτερο ποσοστό του μόνιμου πληθυσμού είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, λιγότεροι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και ελάχιστοι τριτοβάθμιας.
- Οι περιοχές, όπου ο τριτογενής τομέας υπερτερεί φανερά έναντι των άλλων δύο, είναι οι ΔΕ Πύλης και Αιθίκων, εκεί όπου είναι αναπτυγμένος ο τουρισμός και συγκεντρώνονται οι περισσότερες υπηρεσίες. Στη ΔΕ Πινδέων υπερτερεί ελάχιστα ο τριτογενής έναντι του πρωτογενή, ενώ οι υπόλοιπες χωρικές ενότητες έχουν κυρίως

αγροτικό (κτηνοτροφία- δασοπονία- γεωργία) χαρακτήρα. Ο δευτερογενής τομέας σε κάθε περίπτωση υπολείπεται των άλλων δυο και έχει καθαρά αγροτικό μεταποιητικό χαρακτήρα.

- Οι άνεργοι, της περιοχής μελέτης, αντιπροσωπεύουν το 24% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός είναι ίσος με 2.188 άτομα (28%), ενώ ο οικονομικά μη ενεργός πληθυσμός το 72%).
- Το οδικό δίκτυο, σύμφωνα με την μορφολογία της περιοχής, ενώνει τους οικισμούς στο εσωτερικό του Δήμου, σημειώνοντας τις μεγαλύτερες χιλιομετρικές αποστάσεις μεταξύ οικισμών που βρίσκονται στην βόρεια «νοητή» ζώνη με εκείνους στην νότια (π.χ. Περτούλι - Μυρόφυλλο 83,311 χλμ.)
- Στην περιοχή υπάρχουν οικιστικά κέντρα που λειτουργούν ως πόλοι (δυναμικοί αλλά και αποδυναμωμένοι σε σχέση με το παρελθόν) και οικισμοί που αναπτύσσονται γύρω από αυτούς ως δορυφόροι, αναπτύσσοντας λειτουργικές εξαρτήσεις.
  - α. η **Πύλη** συνιστά τον δυναμικότερο πόλο (συγκέντρωση των περισσότερων λειτουργιών/υπηρεσιών), ο μεγαλύτερος πληθυσμιακά οικισμός (μέγεθος: 1.873 κάτ.), έδρα του Δήμου.
  - β. τα **Στουρναραίικα** αποτελούν πόλο (μέγεθος: 376 κάτ.) που επηρεάζει οικισμούς στα νότια, λίγο πιο απομακρυσμένους από την Πύλη, συγκεντρώνει επίσης υπηρεσίες και ενεργές σχολικές μονάδες (Δημοτικό και νηπιαγωγείο)
  - γ. η **Μεσοχώρα** είναι πόλος, αποδυναμωμένος σε σχέση με το παρελθόν, (μέγεθος: 141 κάτ.), επηρεάζει οικισμούς στο δυτικό κομμάτι προς τα όρια της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων.
  - δ. το **Μυρόφυλλο** αποτελεί πόλο, αποδυναμωμένο σε σχέση με το παρελθόν (μέγεθος: 173 κάτ.), για τους γύρω οικισμούς στο δυτικότερο τμήμα της περιοχής, ενώ έλκεται από την ζώνη επιρροής του Βουλγαρελίου, του Δήμου Κεντρικών Τζουμέρκων.
- Υπάρχει ο αναπτυγμένος τουριστικός άξονας **Πύλη – Ελάτη – Περτούλι - Νεραϊδοχώρι**, εκεί όπου συγκεντρώνονται και οι περισσότερες τουριστικές υποδομές (68 από τα 73 τουριστικά καταλύματα)

Παρακάτω απεικονίζονται οι εξαρτήσεις μεταξύ των οικισμών Χάρτης 7.1.

Χάρτης 7.1.: Οικιστικό δίκτυο και εξαρτήσεις μεταξύ των οικισμών.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

7.1. SWOT ΑΝΑΛΥΣΗ

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> • Διαθέτει φυσική ομορφιά • Διαθέτει αξιόλογο φυσικό περιβάλλον (τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ζώνες του οικολογικού δικτύου «NATURA 2000», τμήμα του Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων- Περιστερίου και Χαράδρας Αράχθου (δυτικά), Βιότοπους και ΚΑΖ). • Μεγάλη έκταση (76%) καλύπτεται από δάσος. • Διαθέτει πλούσιο υδατικό δυναμικό (Αχελώος, Πορταϊκός και πλήθος ρεμμάτων) • Αξιόλογη πολιτιστική κληρονομιά (γεφύρια, κρήνες, μοναστήρια, εκκλησίες) • Η ύπαρξη – λειτουργία του Χιονοδρομικού Κέντρου Περτουλίου. • Ο τουριστικά αναπτυγμένος άξονας Πύλη – Ελάτη – Περτούλι - Νεραϊδοχώρι, • Ευνοϊκές συνθήκες (κλιματολογικές, εδαφικές) για την παραγωγή υψηλής ποιότητας προϊόντα. • Το μεγαλύτερο μέρος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού απασχολείται στον τριτογενή (καφενεία, ταβέρνες, παροχή υπηρεσιών κ.ά.) και πρωτογενή τομέα (κτηνοτροφία). • Αναπτυγμένες (σε ορισμένο βαθμό) εναλλακτικές μορφές τουρισμού (ορειβατικά μονοπάτια, κανόε καγιάκ, αναρρίχηση) και δυνατότητα ανάπτυξης περαιτέρω ειδικών μορφών (αγροτουρισμός, γαστρονομικός τουρισμός κ.ά.) • Διεξαγωγή εκδηλώσεων (πανηγύρια, φεστιβάλ) τους καλοκαιρινούς μήνες • Ύπαρξη πολλών πολιτιστικών συλλόγων 	<ul style="list-style-type: none"> • Ύπαρξη φυσικών εμποδίων (ορεινοί όγκοι, ρέματα – ποτάμια) • Μέτρια/Κακή κατάσταση τμημάτων του οδικού δικτύου (Νεραϊδοχώρι-Μεσοχώρα, Στουρναραίικα-Άρτα) • Δύσκολη πρόσβαση στους ορεινούς οικισμούς κατά τους χειμερινούς μήνες • Μείωση του μόνιμου πληθυσμού • Γηρασμένος Πληθυσμός • Μικρός αριθμός οικονομικά ενεργού πληθυσμού (11,59% στα ορεινά) • Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων • Μικρά σε έκταση αγροτεμάχια, έντονο ανάγλυφο, δυσκολία χρήσης γεωργικών μηχανημάτων • Υψηλό κόστος παραγωγής για τους κτηνοτρόφους της περιοχής, σε συνδυασμό με μικρό εισόδημα • Παραδοσιακές μορφές άσκησης της κτηνοτροφίας, χωρίς την χρήση υψηλής τεχνολογίας • Συγκέντρωση των περισσότερων Υπηρεσιών στην Έδρα του Δήμου • Αποδυνάμωση, οικιστικών κέντρων που παλαιότερα λειτουργούσαν ως πόλοι (Μεσοχώρα, Στουρναραίικα) • Διάκριση, της περιοχής ανάμεσα σε ανατολικό (πιο ανεπτυγμένο: εντοπίζεται η έδρα του Δήμου⇒Υπηρεσίες- Παροχές και ο άξονας Ελάτη-Περτούλι, χιονοδρομικό κέντρο⇒τουρισμός) και δυτικό τμήμα • Λειτουργία μόνον του Κέντρου Υγείας στην Πύλη. • Έλλειψη σύνδεσης του τριτογενή με τον πρωτογενή τομέα. • Απροθυμία συμμετοχής των απασχολούμενων σε «clusters».

<ul style="list-style-type: none"> • Η δυνατότητα Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (Μικρά Υδροηλεκτρικά έργα και Αιολικές εγκαταστάσεις) 	<ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη σχεδίων προώθησης του τουριστικού προϊόντος και ΠΟΠ.
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Η ευρωπαϊκή πολιτική (Πολιτική Συνοχής, ΚΑΠ κ.ά.) • Η εθνική πολιτική • Προγράμματα CLLD/LEADER, COSME για την ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας κ.ά. • ΠΕΠ Θεσσαλίας 2014-2020, ΤΕΠ • Ο Αναπτυξιακός νόμος • Συνεργασία με όμορους Δήμους • Ο νόμιμος πληθυσμός και οι δεσμοί που υπάρχουν και αναπτύσσονται με τον τόπο. • Οι αλλαγές στα καταναλωτικά πρότυπα ⇒ στροφή προς την ποιότητα, ταυτότητα και φύση του παραγόμενου προϊόντος. 	<ul style="list-style-type: none"> • Παγκοσμιοποίηση • Οικονομική κρίση • Η ύπαρξη δημοφιλών τουριστικών προορισμών (Μετέωρα, Λίμνη Πλαστήρα) σε κοντινή απόσταση.

ΜΕΡΟΣ Γ: ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

8.1. ΑΞΟΝΕΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

8.1.1 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ.

Στην προσπάθεια ανάπτυξης των ορεινών περιοχών, πέραν των μέτρων που στοχεύουν στην οικονομική μεγέθυνση (καθαρά με οικονομικούς όρους), η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος οφείλει να χρήζει ιδιαίτερης σημασίας, για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη αυτών. Στις ορεινές περιοχές συναντώνται αρκετά και διαφορετικά είδη πανίδας και χλωρίδας, οι ίδιες αποτελούν σημαντικές πηγές εκμετάλλευσης φυσικών πόρων και σε συνδυασμό με το απaráμιλλο φυσικό τους κάλλος καθιστούν (στην συγκεκριμένη περίπτωση) τα τμήματα της οροσειράς της Νοτίου Πίνδου που εμπίπτουν εντός των διοικητικών ορίων του Δήμου Πύλης, ιδιαιτέρως σημαντικά τόσο από άποψη προστασίας όσο και από άποψη ανάδειξης τους. Συγκεκριμένα, η **«φροντίδα για το περιβάλλον αποτελεί μια ουσιαστική συνιστώσα της αναπτυξιακής διαδικασίας, και μάλιστα εκείνη που συνιστά την ποιοτική όψη της ανάπτυξης... δε νοείται σήμερα αναπτυξιακή δράση χωρίς την περιβαλλοντική παράμετρο»** (Μπεριάτος και Ψαλτόπουλος, 2003: 203)

Για τον εξής λόγο, θα πρέπει να τηρούνται οι κανονισμοί διατήρησης, προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος των οικοτόπων που εντάσσονται στις ζώνες του Οικολογικού Δικτύου Natura 2000 του Δήμου (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και 2009/147/ΕΚ), αναπτύσσοντας οι ντόπιοι μια περιβαλλοντική συνείδηση, με φιλικές προς το περιβάλλον πρακτικές. Ειδικότερα, οι ανθρώπινες δραστηριότητες και παρεμβάσεις στο χώρο είναι αναγκαίο να ελέγχονται μέσω σχεδίων χρήσεων γης ώστε, να αποφεύγεται τυχόν υποβάθμιση του περιβάλλοντος και συγκρούσεις μεταξύ των χρήσεων.

Σημαντική επίσης είναι η προώθηση της πράσινης ενέργειας, χρησιμοποιώντας το αιολικό και υδατικό δυναμικό της περιοχής, με σύνεση έπειτα από την διεξαγωγή των απαραίτητων περιβαλλοντικών μελετών. Κρίνεται αρκετά σημαντική, η προσπάθεια αποφυγής να διαταραχθεί η οικολογική ισορροπία και να υποβαθμιστεί το φυσικό τοπίο της περιοχής.

Η βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής με γνώμονα την προστασία της βιοποικιλότητας, δεν αποτρέπει (πολλές φορές ενθαρρύνει) την ανθρώπινη ύπαρξη και μια σημαντική πρόταση ανάπτυξης στην περιοχή είναι οι ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Σύμφωνα με τους Κοκκώση κ.ά. (2011) στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού κυρίαρχο κίνητρο επιλογής μιας περιοχής ως τουριστικό προορισμό αποτελούν πόροι της περιοχής που

σχετίζονται με την τοπική ιστορία, την παράδοση, τον πολιτισμό αλλά και το ίδιο το περιβάλλον, μιας και ο «τουρίστας» αναζητεί να αποκτήσει ποιοτικές τουριστικές εμπειρίες. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ανταποκρίνονται στις αρχές της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, μιας και η συμπεριφορά του συνειδητοποιημένου «τουρίστα» καθώς και η κλίμακα παρεμβάσεων στο περιβάλλον διαφέρει σε σχέση με αυτή του μαζικού τουρισμού (Κοκκώση κ.ά., 2011). Επιπρόσθετα, τονίζεται ότι στο πλαίσιο των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού «**η ανάδειξη της τοπικότητας και η προστασία του ποιοτικού περιβάλλοντος** επιτρέπουν πλέον σε πολλές περιοχές να αναδειχθούν σε τουριστικούς προορισμούς με σημαντική ζήτηση» (Κοκκώση κ.ά., 2011: 113).

8.1.2. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΑΥΞΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΜΙΚΡΟΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας των υφιστάμενων (ή των μελλοντικά εν δυνάμει) μικρομεσαίων επιχειρήσεων (SMEs: Small- Medium Enterprises) στις ορεινές περιοχές, μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εστίασης στην **καινοτομία** και της δημιουργίας συστημάτων που προσαρμόζονται στις ψηφιακές και οικονομικές αλλαγές που συμβαίνουν παγκοσμίως (Marcon, 2017). Οι ίδιοι οι επιχειρηματίες και οι τοπικές αρχές κατά τον Marcon (2017) αποτελούν τους βασικούς παράγοντες στην ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας, με τις τοπικές αρχές να παρέχουν τα μέσα για να γίνει το **περιβάλλον πιο ελκυστικό** για τους επιχειρηματίες (όπως παροχή διαθέσιμων κτιριακών εγκαταστάσεων για στέγαση, βελτίωση της προσβασιμότητας και επικοινωνίας με τις γύρω περιοχές ιδιαίτερα τους χειμερινούς μήνες, μείωση των γραφειοκρατικών προβλημάτων κ.ά.) και τους επιχειρηματίες να επιδιώκουν την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεών τους, «συμμετέχοντας σε συλλογικότητες «clusters» και προσπαθώντας να βρουν την **συμπληρωματικότητα με άλλες επιχειρήσεις**» (Marcon, 2017 : 3). Στην περίπτωση της δασοπονίας, για παράδειγμα, συγκεκριμένος αριθμός επιχειρήσεων θα μπορούσε να συγκεντρωθεί στην περιοχή μελέτης, με κάθε επιχείρηση να εξειδικεύεται σε ένα στάδιο της παραγωγικής διαδικασίας, αντίστοιχα, μέχρι το τελικό προϊόν να καταλήξει στον καταναλωτή. Το ίδιο ισχύει και για την περίπτωση του γάλακτος (παραγωγή ⇒ μεταποίηση- τυποποίηση ⇒

προώθηση - πώληση) καθώς και των υπολοίπων παραγόμενων προϊόντων (όπως αναφέρονται στο κεφάλαιο 5).

Αναμφίβολα, οι επιχειρηματίες με εξιδεικευμένες γνώσεις πάνω στο αντικείμενο της δουλείας, που συνεχώς ανακαλύπτουν νέες- σύγχρονες τεχνικές, προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της αγοράς, έχοντας **επιχειρηματικές δεξιότητες** στοχεύουν και μπορούν με μεγαλύτερη ευκολία να επιτύχουν την ανταγωνιστικότητα της επιχείρησής τους τόσο στην τοπική καθώς και σε μια ευρύτερη αγορά (Agri-Urban, 2016). Για τους εξής λόγους, **σε αρκετά σημεία της βιβλιογραφίας είναι υπογραμμισμένη η σημασία της εκπαίδευσης των ατόμων που συμμετέχουν τόσο στον πρωτογενή όσο και στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα, αντίστοιχα.**

ΕΔΑΦΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία, η έννοια της **εδαφικής ανάπτυξης** αναφέρεται από τους Γούσιο κ.ά. (2016) ως μια νέα ποιοτική προσέγγιση της ανάπτυξης. Στην προσπάθεια, παραμερισμού των δυσχερειών που συνεπάγονται από την παγκοσμιοποίηση και την οικονομική κρίση, την περιθωριοποίηση και την απομόνωση των ορεινών περιοχών (στοχεύοντας στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας) η εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης μπορεί να έχει ιδιαίτερος σημαντικά αποτελέσματα. Στόχος είναι η κινητοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και η οικοδόμηση εδαφικών ιδιότυπων πόρων, ώστε η εκάστοτε υπό εξέταση περιοχή να διαφοροποιείται. Ειδικότερα, ο εντοπισμός του πόρου, η ανάδειξη αυτού και τέλος η παροχή στην αγορά ενός τελικού προϊόντος που θα φέρει **«επίσημη αναγνώριση (πιστοποίηση) των εδαφικών ιδιοτυπιών (Label, ΠΟΠ...)** συμβάλλοντας στη διακριτικότητα των πόρων» (Γούσιος κ.ά., 2016: 42).

Στην περιοχή μελέτης, η γαλακτοκομία– τυροκομία, η μελισσοκομία και καλλιέργεια φαρμακευτικών φυτών, μπορούν να αποτελέσουν τις ιδέες γύρω από τις οποίες, ομάδες ανθρώπων θα προσπαθήσουν να εντοπίσουν τα υλικά και άυλα στοιχεία που συνιστούν, τους διαφορετικούς σε κάθε περίπτωση, πόρους και να επιτύχουν την αγκύρωση αυτών με το χώρο (Γούσιος, κ.ά. 2016). Στο παράδειγμα του τελικού εδαφικού προϊόντος «Πρόβειο τυρί από την Πύλη (ή τη Μεσοχώρα και γενικότερα από περιοχή όπου αναπτύσσεται η προβατοτροφία)» οι δεσμοί που αναπτύσσει το προϊόν με την περιοχή και το διαφοροποιούν από οποιοδήποτε άλλο είναι το ότι προέρχεται από την συγκεκριμένη περιοχή, με συγκεκριμένη τοπογραφία (ανάγλυφο, κλίσεις, έδαφος), τις κλιματολογικές συνθήκες, εκεί όπου χρησιμοποιούνται αυτόχθονες φυλές και τα ζώα

βόσκουν σε «τοπική» γλόη, εκεί όπου υπάρχει εξειδικευμένη γνώση στην παραγωγή τυριού από έμπειρους τεχνίτες με παράδοση που συνεχίζεται από γενναίες σε γενναίες (κτηνοτρόφοι είναι παιδιά κτηνοτρόφων).

Σύμφωνα με τους Μάττα και Τσακίριδου (2003) τα αποτελέσματα έρευνας που διεξήγαγαν για τα καταναλωτικά πρότυπα, υπογραμμίζουν ότι «τα **καταναλωτικά πρότυπα μεταβάλλονται** συνεχώς και η πλειοψηφία των καταναλωτών σήμερα ενδιαφέρεται και **ζητεί πληροφόρηση για τα τρόφιμα που καταναλώνει** ... οι καταναλωτές **διατίθενται να πληρώσουν επιπλέον τιμή** για να αγοράσουν αυτά τα προϊόντα» (Μάττας & Τσακίριδου, 2003: 151-152). Ομοίως, στο πρόγραμμα Agri-Urban (2016) αναφέρεται ότι το **αίτημα των καταναλωτών** να γνωρίζουν συνεχώς τις πιο πρόσφατες πληροφορίες γύρω από το προϊόν, την μεθόδους που χρησιμοποιούνται στα στάδια της παραγωγικής διαδικασίας, την προέλευση των πρώτων υλών αλλά και το περιβαλλοντικό αποτύπωμα της όλης διαδικασίας, **είναι έντονο και αυξανόμενο**.

Η **Γεωργία Ακρίβειας (Precision Farming)** αναφέρεται ως μια μέθοδος που εστιάζει στην παρατήρηση σε πραγματικό χρόνο, των καλλιεργειών και στην συλλογή χρήσιμων πληροφοριών με την χρήση τεχνολογίας (GPS κ.α.) για την διεξαγωγή συμπερασμάτων για την παραγωγικότητα της καλλιέργειας (Agri-Urban, 2016). Αναλυτικότερα, η Γεωργία Ακρίβειας αποτελεί μια νέα μεθοδολογική προσέγγιση η οποία «χρησιμοποιεί λεπτομερείς και σαφείς χωρικές και χρονικές πληροφορίες για να καθορίσει τις γεωργικές πρακτικές, έτσι ώστε **να βελτιστοποιηθεί η αποδοτικότητα των γεωργικών εισροών** και να ελαχιστοποιηθούν οι επιπτώσεις στο περιβάλλον» (Ζαλίδης κ.ά., 2003: 69). Αποτελεί μια μέθοδο που μπορεί να βελτιώσει αποτελεσματικά την παραγωγική διαδικασία, την ποιότητα και την ασφάλεια των προϊόντων και να ικανοποιήσει το αίτημα των καταναλωτών για πληροφόρηση (Agri-Urban, 2016). Κάτι αντίστοιχα, θα μπορούσε να υιοθετηθεί και στην τοπική κτηνοτροφία του Δήμου Πύλης, με τους κτηνοτρόφους να χρησιμοποιούν τον απαραίτητο **τεχνολογικό εξοπλισμό**, ο οποίος θα προσδώσει μέσω του συστήματος παρακολούθησης (tracking system) των ζώων, τις πληροφορίες, ικανές να βελτιώσουν την παραγωγική διαδικασία, να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες των καταναλωτών, αλλά και **να αυξήσουν την τελική τιμή του παραγόμενου προϊόντος**.

ΓΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Μια επιπλέον λύση, στην ενίσχυση της τοπικής οικονομίας είναι ο γαστρονομικός τουρισμός με την προώθηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων. Συμβάλει στην σύνδεση του πρωτογενή με τον τριτογενή τομέα, μπορεί να αυξήσει τα εισοδήματα των ατόμων της τοπικής οικονομίας (πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις του τουρισμού) και να συμβάλλει στη διατήρηση και άλλων κλάδων που σχετίζονται με τον δευτερογενή τομέα (Κοκκώσης κ.ά., 2011).

8.1.3. ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ/ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΟΡΕΙΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ.

Η ενίσχυση (ή κατασκευή εκ νέου) της ταυτότητας των ορεινών, απομονωμένων περιοχών **συμβάλει στην τόνωση της τοπικής οικονομίας** μέσω «της οικονομικής προώθησης των περιοχών, με την αύξηση της περιηγητικής κίνησης και τη σχετική προσέλκυση επιχειρήσεων» και πολύ περισσότερο **στην συνείδηση των ντόπιων**, που συγκροτούν από κοινού μια πολιτιστική ταυτότητα «συμμετέχοντας σε διεργασίες βελτίωσης της ποιότητας ζωής τους, επιμένοντας να κατοικούν στους τόπους τους» (Μωραΐτης, 2016:1).

Η ταυτότητα ενός τόπου, κατά τον Μωραΐτη (2016) σχετίζεται πέραν της λαϊκής παράδοσης και του πολιτισμού, με το **πολιτιστικό τοπίο** (cultural landscape) που συνδυάζει στοιχεία της φύσης και της ανθρωπότητας αντικατοπτρίζοντας τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ ανθρώπινων παρεμβάσεων και φυσικού περιβάλλοντος (XI European Mountain Convention, 2018).

8.1.4. ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Για να είναι βιώσιμο και ελκυστικό το περιβάλλον τόσο για τους ντόπιους κατοίκους (συγκράτηση του μόνιμου πληθυσμού), όσο και για την προσέλκυση νέου (από έξω), θα πρέπει να υπάρχει άμεση και εύκολη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες-υποδομές και δημόσια αγαθά. Η βασικότερη όλων, αφορά την **υγεία** και το αίτημα ικανοποίησης των κατοίκων για εύκολη ιατρο-φαρμακευτική περίθαλψη. Επιπλέον, η πρόσβαση στην **εκπαίδευση**, αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα συγκράτησης νέου πληθυσμού καθώς και η βελτίωση των υφιστάμενων μεταφορικών υποδομών (ή κατασκευή νέων) για εύκολη – ασφαλή **μετακίνηση** προς και έξω από αυτές τις περιοχές.

Μια σημαντική υποδομή, που μπορεί να βελτιώσει τον τρόπο διαβίωσης και να δημιουργήσει ένα ελκυστικό περιβάλλον, είναι η πρόσβαση σε γρήγορες ταχύτητες **internet**. Αποτελεί μια παροχή που μπορεί να βελτιώσει την καθημερινή ζωή των κατοίκων και πολύ περισσότερο τη επιχειρηματική ζωή των ανθρώπων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

8.1.5 ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ενίσχυση του ρόλου των τοπικών αρχών μέσω της **αποκέντρωσης αρμοδιοτήτων-εξουσίας** και προώθηση της ενεργού συμμετοχής των ντόπιων κατοίκων.

8.1.6 ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΧΡΗΣΗ ΕΡΓΑΛΕΙΩΝ ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΗΝ ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ ΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ

Η επίτευξη των περισσότερων στόχων και πρωτοβουλιών που λαμβάνουν χώρα, για την ανάπτυξη μιας περιοχής (ορεινές κοινότητες Δήμου Πύλης) οφείλουν την εξασφάλιση χρηματικών ποσών για την υλοποίησή τους. Χρηματικοί πόροι προέρχονται κυρίως από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία (Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης: ΕΤΠΑ, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο: ΕΚΤ, Ταμείο Συνοχής (ΤΣ), Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης: ΕΓΤΑΑ και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας: ΕΤΘΑ) τα οποία χρηματοδοτούν προγράμματα στηρίζοντας την οικονομική ανάπτυξη.

Για το σκοπό αυτό, οι πρωτοβουλίες – έργα θα πρέπει να συμφωνούν, με τους άξονες προτεραιότητας και τα μέτρα των Τομεακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων 2014-2020 και του **Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος Θεσσαλίας 2014-2020**.

Επιπλέον, η Ευρώπη προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της Πολιτικής συνοχής, για μείωση των ανισοτήτων και μια ισόρροπη και δίκαια ανάπτυξη εισήγαγε νέα εργαλεία ολοκληρωμένης εδαφικής προσέγγισης: την Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων (**Community - Led Local Development: CLLD**) και τις Ολοκληρωμένες Εδαφικές Επενδύσεις (**Integrated Territorial Investments: ITIs**)

Η Ολοκληρωμένη Εδαφική Προσέγγιση αποτελεί «ένα εργαλείο υλοποίησης εδαφικών στρατηγικών... και επιτρέπει στα κράτη Μέλη της ΕΕ να συνδυάζουν επενδύσεις από αρκετούς άξονες προτεραιότητας ενός ή περισσότερων επιχειρησιακών προγραμμάτων για το σκοπό πολυεπίπεδων και διατομεακών παρεμβάσεων... Κάθε γεωγραφική περιοχή

με ιδιαίτερα εδαφικά χαρακτηριστικά θα μπορεί να αποτελεί αντικείμενο μιας ΟΕΕ» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014 α: 2-3)

Η Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων «μπορεί να κινητοποιήσει και να εμπλέξει τοπικές κοινότητες και οργανώσεις προκειμένου να συμβάλουν στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς περιορισμούς ανάπτυξη, καλλιεργώντας την εδαφική συνοχή» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014 β: 2). Το πρόγραμμα **LEADER** ως ένα εργαλείο ενδογενούς ανάπτυξης «στοχεύει στην υλοποίηση καινοτόμων ολοκληρωμένων δράσεων σε επιλεγμένες αγροτικές περιοχές (χωρική διάσταση) μέσω της κινητοποίησης του τοπικού πληθυσμού (bottom-up approach) και της ανάπτυξης εταιρικών σχέσεων» (Μπεριάτος & Ψαλτόπουλος, 2003: 216). Ο Woods (2011) αναφέρει ότι οι αρχές που διέπουν το πρόγραμμα LEADER είχαν διατυπωθεί στη «Διακήρυξη του Κορκ», ενώ τονίζει ότι οι περισσότερες ομάδες (70) του Προγράμματος LEADER I, ήταν με σκοπό την **προώθηση του τουρισμού της Υπαίθρου**.

Ως Ομάδα Τοπικής Δράσης που αναλαμβάνει να εφαρμόσει την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER, στην περιοχή Μελέτης είναι η αναπτυξιακή εταιρία «**ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ - ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΑΝΩΝΥΜΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ Ο.Τ.Α**» που ιδρύθηκε το 1992 και τότε έφερε την επωνυμία ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε. «**ΚΕΝΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΛΑΜΠΑΚΑΣ – ΠΥΛΗΣ ΑΕ**». Ο **Δήμος Πύλης** συμμετέχει στην εταιρία με ποσοστό 20,82% (ο μεγαλύτερος μέτοχος στην εταιρία είναι ο Δήμος Καλαμπάκας 40%) (ΚΕΝΑΚΑΠ. ΑΕ, 2019)

Στο τοπικό Πρόγραμμα CLLD/LEADER του Νομού Τρικάλων ως αναπτυξιακό όραμα αναφέρεται «**η αναδιάταξη του τοπικού αγροδιατροφικού μοντέλου**» και οι θεματικοί άξονες για τη χρονική περίοδο 2014-2020 είναι οι εξής:

Πίνακας 8.1.1: Θεματικοί Στόχοι Τοπικού Προγράμματος ΠΕ Τρικάλων, CLLD/LEADER ΠΑΑ2014- 2020.

1	<i>Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της αλυσίδας αξίας του αγροδιατροφικού τομέα</i>
2	<i>Διασύνδεση τομέων και οικονομικών παραγόντων</i>
3	<i>Διαφοροποίηση και ενδυνάμωση της τοπικής οικονομίας</i>
4	<i>Προώθηση της συμμετοχής, της συνεργασίας, της δικτύωσης και της ανταλλαγής τεχνογνωσίας μεταξύ διαφορετικών περιοχών, εταιρών και κρατών</i>

5	<i>Βελτίωση της ελκυστικότητας της περιοχής παρέμβασης και ενίσχυσης του τουριστικού προϊόντος</i>
6	<i>Διατήρηση –βελτίωση των πολιτιστικών στοιχείων της περιοχής</i>
7	<i>Ενίσχυση της καινοτομίας και των καινοτόμων πρακτικών</i>
8	<i>Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και ποιότητας ζωής του τοπικού πληθυσμού</i>
9	<i>Ενίσχυση δράσεων και παρεμβάσεων για το περιβάλλον και την κλιματική αλλαγή</i>

Πηγή: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ – ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε.

8.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟ ΠΥΛΗΣ.

Οι προτάσεις για την περιοχή μελέτης, ορεινές κοινότητες του Δήμου Πύλης, στοχεύουν σε μια ολιστική τοπική ανάπτυξη, στηριζόμενες στην δυναμική του τόπου (ανθρώπινο κεφάλαιο, ιστορία-παράδοση, φυσικοί πόροι, τοπική οικονομία). Γνώμονα αποτελεί ότι η προοπτική της ανάπτυξης δεν μπορεί να επέρθει από έξω, αλλά από το εσωτερικό και ότι διαφορετικές περιοχές ακολουθούν διαφορετικά μοντέλα ανάπτυξης, καθώς κάθε τόπος είναι διαφορετικός.

Λαμβάνοντας υπόψιν τα συμπεράσματα της ανάλυσης που προηγήθηκαν, οι προτάσεις έχουν ως εξής:

Προστασία και διαχείριση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

- Χαρτογράφηση των δασών της περιοχής και χωροθέτηση πυροφυλάκιων όπου κρίνεται απαραίτητο για την άμεση αποφυγή πυρκαγιάς.
- Σύσταση Φορέα Διαχείρισης για τις ζώνες προστασίας του κοινοτικού δικτύου «ΦΥΣΗ 2000» ο οποίος θα αναλάβει τις αρμοδιότητες που αναφέρονται στο Άρθρο 15 του Ν. 2742/1999
- Επιβολή μέτρων, για την αποφυγή αλλοίωσης του τοπίου, από τουριστικές πινακίδες και γενικότερα από τις οχλούσες ανθρώπινες παρεμβάσεις.
- Δημιουργία Διαχειριστικών σχεδίων βόσκησης για την ορθολογικότερη αξιοποίηση και διαχείριση των βοσκήσιμων γαιών της περιοχής, με ταυτόχρονη προστασία του τοπίου καθώς και της παραγωγικότητας του εδάφους.
- Προστασία των ήδη κηρυγμένων πολιτιστικών στοιχείων, που μαρτυρούν την παράδοση και την ιστορία τόσων ετών της περιοχής, ως διατηρητέα μνημεία, με την συντήρησή τους και τη δημιουργία ζωνών προστασίας γύρω από αυτά.

Παρεμβάσεις με προοπτική την τοπική οικονομική ανάπτυξη

Πρωτογενής τομέας

- Αξιοποίηση της γεωργικής γης (μικρά σε έκταση αγροτεμάχια) ανατολικά κυρίως, κοντά στον οικισμό Πύλη, Κοτρώνη, Ελάτη αλλά και πλησίον/ περιμετρικά των οικισμών Στουρναραίικα, Πύρρα, Μεσοχώρα και Μυρόφυλλο, με την χρήση μεθόδων βιολογικής καλλιέργειας.

- Ενίσχυση της παραγωγής επώνυμων αγροτικών προϊόντων. Στόχος είναι η παραγωγή ιδιότυπων (και όχι κοινότυπων) εδαφικών προϊόντων που η ταυτότητά τους θα είναι άμεσα συνυφασμένη με την περιοχή (ανάπτυξη δεσμών του προϊόντος με το χώρο). Απόκτηση πιστοποίησης για την ποιότητα των προϊόντων από το Σύστημα πιστοποιήσεων (Γούσιος κ.ά., 2016). Τα προϊόντα αυτά μπορεί να προέρχονται από την καλλιέργεια αρωματικών- φαρμακευτικών φυτών όπως ρίγανη, τσάι και θυμάρι, φυτών που αντέχουν στις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής και είναι αυτοφυή, δένδρων (καρυδιές, καστανιές, κρانيές κ.ά.), αλλά και ζωικά προϊόντα όπως το μέλι, το γάλα, τυρί και κρέας από την κτηνοτροφική δραστηριότητα στην περιοχή καθώς και την εκτροφή ψαριών με τα νερά του Αχελώου και Πορταϊκού ποταμού.
- Η επιλογή των καλλιεργούμενων φυτών θα πρέπει να είναι η βέλτιστη, λαμβάνοντας υπόψιν την γνώμη ειδικών επιστημόνων αλλά και την εμπειρία και γνώση των κατοίκων της περιοχής, για την υπόδειξη περιοχών που ενδείκνυνται για καλλιέργεια και τι καλλιεργούνταν εκεί παλαιότερα. Το ίδιο ισχύει και με το ζωικό κεφάλαιο, που σκόπιμη θα ήταν η εκτροφή αυτόχθονων ντόπιων φυλών (ράτσα).
- Προώθηση της βιώσιμης διαχείρισης των δασών της περιοχής, τα οποία καλύπτουν τη μεγαλύτερη έκταση της περιοχής, ώστε να προστατεύονται τα δάση και ταυτόχρονα να παράγονται τα απαραίτητα δασικά προϊόντα και να δημιουργούνται θέσεις εργασίας στον κλάδο της δασοπονίας.
- Η κατάρτιση-εξειδίκευση των ανθρώπων που συμμετέχουν στον πρωτογενή τομέα, κρίνεται απαραίτητη.
- Εφαρμογή σχεδίων άρδευσης

Δευτερογενής τομέας

- Η αναβάθμιση των οδικών αξόνων Νεραϊδοχώρι – Μεσοχώρα – Άρτα και Πύλη – Στουρναραίικα – Μεσοχώρα
- Συντήρηση και διάνοιξη δασικών και κοινοτικών δρόμων
- Δημιουργία οικοτεχνιών για την μεταποίηση, τυποποίηση και εμπορία των τοπικών παραγόμενων προϊόντων της περιοχής από τους ίδιους τους κάτοικους. Οι οικοτεχνίες αυτές μπορούν να χωροθετηθούν σε όλη την εδαφική έκταση της περιοχής με περισσότερη έμφαση κυρίως, τις αναπτυσσόμενες οικονομικά περιοχές (νοτιοδυτικά και βορειοδυτικά) εκεί όπου ο πρωτογενής τομέας υπερισχύει.

- Η ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων, πέραν από την μεταποίηση τροφίμων μπορεί να στοχεύει και σε μη φαγώσιμα προϊόντα όπως είναι η κατασκευή υφαντών, επεξεργασία ξύλου κ.ά.

Τριτογενής τομέας

- Αποκέντρωση περισσότερων λειτουργιών στους αποδυναμωμένους πόλους Μεσοχώρα, Στουρναραίικα και Μυρόφυλλο, ώστε να αποκτήσουν περισσότερη δυναμική και να ασκήσουν μεγαλύτερη επιρροή στους οικισμούς «δορυφόρους», ώστε οι κάτοικοι των περιοχών αυτών να έχουν ευκολότερη πρόσβαση στις παραπάνω υπηρεσίες.
- Η δημιουργία συνθηκών για την ευκολότερη πρόσβαση στην υγεία, αποτελεί έναν από τους σημαντικούς παράγοντες συγκράτησης του πληθυσμού. Γι' αυτό κρίνεται σκόπιμη η επαναλειτουργία των περιφερειακών ιατρείων σε οικισμούς όπως η Μεσοχώρα, το Νεραιδοχώρι, η Ελάτη, τα Στουρναραίικα και το Μυρόφυλλο.
- Στο τμήμα Πύλη – Ελάτη – Περτούλι - Νεραιδοχώρι, όπου είναι αναπτυγμένος τους χειμερινούς μήνες ο χιονοδρομικός τουρισμός με κέντρο το Περτούλι, είναι σκόπιμο να δοθεί περισσότερη έμφαση, τους καλοκαιρινούς μήνες, στην ορειβάσια με ανάβαση στις κορυφές του όρους Αυγό, αναρρίχηση στον Κόζιακα, περιπατητικό τουρισμό στο δάσος.
- Δημιουργία παιδικών κατασκηνώσεων, όπως το παράδειγμα της χριστιανικής Κατασκήνωσης ΓΕΧΑ στο Νεραιδοχώρι, που αποτελεί ένα «μέσο αναζωογόνησης» για τον οικισμό, ή το παράδειγμα της κατασκήνωσης στην Πύρρα.
- Αξιοποίηση της προγραμματιζόμενης τεχνητής λίμνης Μεσοχώρας, με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού και δραστηριοτήτων που σχετίζονται γύρω από αυτή (ώστε να γίνει ένα επιτυχημένο παράδειγμα, όπως η λίμνη Πλαστήρα στην ΠΕ Καρδίτσας)
- Ανάπτυξη του αγροτουρισμού ή συμμετοχικού τουρισμού, με σκοπό την εμπλοκή του τουρίστα στη διαδικασία παραγωγής των επώνυμων αγροτικών προϊόντων της περιοχής, πριν το τελικό στάδιο της κατανάλωσης.
- Αναβίωση του πολιτισμού και της παράδοσης των κατοίκων της περιοχής, από τους τοπικούς συλλόγους της περιοχής, με την διοργάνωση εκδηλώσεων και τη συμμετοχή των τουριστών.
- Ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην περιοχή, αξιοποιώντας τον αριθμό των εκκλησιών και μοναστηριών της περιοχής, με αξιόλογο αρχιτεκτονικό χαρακτήρα και πολλές από αυτές κηρυγμένες ως διατηρητέες.

- Δημιουργία περιηγητικών μονοπατιών και ανάπτυξη της ορειβασίας στο όρος Χατζή, που βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα της περιοχής μελέτης (το όχι τόσο αναπτυγμένο).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 5.1.1. Διοικητική διαίρεση του Δήμου Πύλης, μέχρι το επίπεδο NUTS 7 (Δημοτικές-Τοπικές Κοινότητες).

Επίπεδο	Γεωγραφικός Κωδικός Καλλικράτη	Ονομασία
NUTS 5	2603	Δήμος Πύλης
NUTS 6	260301	Δημοτική Ενότητα Πύλης
NUTS7	26030101	Τοπική Κοινότητα Πύλης
	26030102	Τοπική Κοινότητα Αγίου Βησσαρίωνος
	26030103	Τοπική Κοινότητα Αγίου Προκοπίου
	26030104	Τοπική Κοινότητα Κοτρωνίου
	26030105	Τοπική Κοινότητα Παλαιοκαρυάς
	26030106	Τοπική Κοινότητα Πετροχωρίου
	26030107	Τοπική Κοινότητα Ροποτού
NUTS 6	260302	Δημοτική Ενότητα Αιθίων
NUTS7	26030201	Τοπική Κοινότητα Ελάτης
	26030202	Τοπική Κοινότητα Αγίου Νικολάου
	26030203	Τοπική Κοινότητα Αθαμανίας
	26030204	Τοπική Κοινότητα Βροντερού
	26030205	Τοπική Κοινότητα Γαρδικίου
	26030206	Τοπική Κοινότητα Δέσης
	26030207	Τοπική Κοινότητα Δροσοχωρίου
	26030208	Τοπική Κοινότητα Καλογήρων
	26030209	Τοπική Κοινότητα Νεραΐδοχωρίου
	26030210	Τοπική Κοινότητα Πετρουλίου
	26030211	Τοπική Κοινότητα Πύρρας
NUTS 6	260303	Δημοτική Ενότητα Γόμφων
NUTS7	26030301	Τοπική Κοινότητα Λυγαριάς
	26030302	Τοπική Κοινότητα Γόμφων
	26030303	Τοπική Κοινότητα Δροσερού
	26030304	Τοπική Κοινότητα Μουριάς
	26030305	Τοπική Κοινότητα Παλαιομοναστήρου
	26030306	Τοπική Κοινότητα Πηγής
NUTS 6	260304	Δημοτική Ενότητα Μυροφύλλου
NUTS7	26030401	Τοπική κοινότητα Μυροφύλλου
NUTS 6	260305	Δημοτική Ενότητα Νεραΐδας
NUTS7	26030501	Τοπική Κοινότητα Νεραΐδας
	26030502	Τοπική Κοινότητα Αρματολικού
	26030503	Τοπική Κοινότητα Κορυφής
	26030504	Τοπική Κοινότητα Παχτουρίου

NUTS 6	260306	Δημοτική Ενότητα Πιαλείων
NUTS7	26030601	Τοπική Κοινότητα Φήκης
	26030602	Τοπική Κοινότητα Ελευθεροχωρίου
	26030603	Τοπική Κοινότητα Παραπόταμου
	26030604	Τοπική Κοινότητα Πιαλείας
	26030605	Τοπική Κοινότητα Φιλύρας
NUTS 6	260307	Δημοτική Ενότητα Πινδέων
NUTS7	26030701	Τοπική Κοινότητα Στουρναραϊκών
	26030702	Τοπική Κοινότητα Βαθυρρεύματος
	26030703	Τοπική Κοινότητα Βαλκάνου
	26030704	Τοπική Κοινότητα Λιβαδοχωρίου
	26030705	Τοπική Κοινότητα Μεσοχώρας
	26030706	Τοπική Κοινότητα Μοσχοφύτου
	26030707	Τοπική Κοινότητα Νέας Πεύκης
	26030708	Τοπική Κοινότητα Παραμέρου
	26030709	Τοπική Κοινότητα Πολυνερίου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2011 Επεξεργασία: Ιδία.

Πίνακας 5.1.2.: Κατάταξη των Καλλικράτειων Δήμων, της Περιφέρειας Θεσσαλίας, σύμφωνα με την έκτασή τους (τ. χλμ..)

α/α	Όνομασία	Έκταση σε (τ. χλμ.)
1	Δήμος Καλαμπάκας	1658,751
2	Δήμος Ελασσόνας	1568,437
3	Δήμος Κιλελέρ	976,332
4	Δήμος Αλμυρού	908,393
5	Δήμος Πύλης	750,794
6	Δήμος Φαρσάλων	740,225
7	Δήμος Σοφάδων	720,501
8	Δήμος Αγιάς	663,904
9	Δήμος Καρδίτσας	650,658
10	Δήμος Τρικκαίων	609,442
11	Δήμος Τεμπών	576,349
12	Δήμος Ρήγα Φεραίου	550,257
13	Δήμος Τυρνάβου	525,49
14	Δήμος Βόλου	385,41
15	Δήμος Παλαμά	382,321
16	Δήμος Αργιθέας	373,485
17	Δήμος Νότιου Πηλίου	369,498
18	Δήμος Φαρκαδόνας	368,761
19	Δήμος Λαρισαίων	336,441
20	Δήμος Μουζακίου	313,282
21	Δήμος Λίμνης Πλαστήρα	197,216
22	Δήμος Ζαγοράς-Μουρεσίου	150,679

23	Δήμος Αλοννήσου	129,815
24	Δήμος Σκοπέλου	95,953
25	Δήμος Σκιάθου	49,448

Πηγή: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SKA01/2011> (Πίνακας Μητρώο Οικισμών, Μόνιμος Πληθυσμός, Ορεινότητα και Έκταση, 2011)

Πίνακας 5.1.3: Κατάταξη των Δημοτικών Ενοτήτων, του Δήμου Πύλης, σύμφωνα με την έκταση τους (τ. χλμ.)

α/α	Όνομασία	Έκταση (τ.χλμ.)
1	Δημοτική Ενότητα Αιθίων	281,552
2	Δημοτική Ενότητα Πινδέων	166,258
3	Δημοτική Ενότητα Πύλης	100,204
4	Δημοτική Ενότητα Νεραΐδας	59,047
5	Δημοτική Ενότητα Γόμφων	58,383
6	Δημοτική Ενότητα Πιαλείων	52,883
7	Δημοτική Ενότητα Μυροφύλλου	32,467

Πηγή: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SKA01/2011> (Πίνακας Μητρώο Οικισμών, Μόνιμος Πληθυσμός, Ορεινότητα και Έκταση, 2011)

Πίνακας 5.1.4.: Χαρακτηρισμός Δημοτικών Ενοτήτων και Τοπικών Ενοτήτων Δήμου Πύλης, ως προς την ορεινότητα.

α/α	ΟΝΟΜΑΣΙΑ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (τ.χλμ.)
1	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΙΘΙΩΝ	Ο	281,552
2	Τοπική Κοινότητα Γαρδικίου	Ο	48,995
3	Τοπική Κοινότητα Δέσης	Ο	36,775
4	Τοπική Κοινότητα Πύρρας	Ο	33,23
5	Τοπική Κοινότητα Περτουλίου	Ο	33,211
6	Τοπική Κοινότητα Νεραϊδοχωρίου	Ο	32,215
7	Τοπική Κοινότητα Αθαμανίας	Ο	27,329
8	Τοπική Κοινότητα Ελάτης	Ο	24,03
9	Τοπική Κοινότητα Δροσοχωρίου	Ο	20,25
10	Τοπική Κοινότητα Αγίου Νικολάου	Ο	10,893
11	Τοπική Κοινότητα Βροντερού	Ο	8,027
12	Τοπική Κοινότητα Καλογήρων	Ο	6,597
13	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΙΝΔΕΩΝ	Ο	166,258
14	Τοπική Κοινότητα Στουρναραιίκων	Ο	34,46
15	Τοπική Κοινότητα Μεσοχώρας	Ο	27,869
16	Τοπική Κοινότητα Μοσχοφύτου	Ο	22,289
17	Τοπική Κοινότητα Παραμέρου	Ο	18,141
18	Τοπική Κοινότητα Πολυνερίου	Ο	17,176
19	Τοπική Κοινότητα Βαθυρρεύματος	Ο	12,306
20	Τοπική Κοινότητα Βαλκάνου	Ο	11,931

21	Τοπική Κοινότητα Νέας Πεύκης	Ο	11,084
22	Τοπική Κοινότητα Λιβαδοχωρίου	Ο	11,002
23	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΥΛΗΣ	Ο	100,204
24	Τοπική Κοινότητα Παλαιοκαρυάς	Ο	30,598
25	Τοπική Κοινότητα Πύλης	Ο	17,281
26	Τοπική Κοινότητα Ροποτού	Ο	16,173
27	Τοπική Κοινότητα Αγίου Βησσαρίωνος	Π	12,837
28	Τοπική Κοινότητα Κοτρωνίου	Ο	12,757
29	Τοπική Κοινότητα Πετροχωρίου	Ο	5,469
30	Τοπική Κοινότητα Αγίου Προκοπίου	Ο	5,089
31	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΕΡΑΙΔΑΣ	Ο	59,047
32	Τοπική Κοινότητα Παχτουρίου	Ο	20,771
33	Τοπική Κοινότητα Νεραΐδας	Ο	17,152
34	Τοπική Κοινότητα Κορυφής	Ο	11,424
35	Τοπική Κοινότητα Αρματολικού	Ο	9,7
36	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΟΜΦΩΝ	Π	58,383
37	Τοπική Κοινότητα Παλαιομοναστήρου	Π	12,581
38	Τοπική Κοινότητα Γόμφων	Π	12,514
39	Τοπική Κοινότητα Πηγής	Π	11,73
40	Τοπική Κοινότητα Λυγαριάς	Π	8,498
41	Τοπική Κοινότητα Μουριάς	Π	7,359
42	Τοπική Κοινότητα Δροσερού	Π	5,701
43	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΙΑΛΕΙΩΝ	Η	52,883
44	Τοπική Κοινότητα Πιαλείας	Ο	19,104
45	Τοπική Κοινότητα Φήκης	Π	11,48
46	Τοπική Κοινότητα Φιλύρας	Η	10,194
47	Τοπική Κοινότητα Παραποτάμου	Π	7,057
48	Τοπική Κοινότητα Ελευθεροχωρίου	Π	5,048
49	ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ	Ο	32,467
50	Τοπική Κοινότητα Μυροφύλλου	Ο	32,467

Πηγή: <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SKA01/2011> «Διοικητική διαίρεση της χώρας (Ενημέρωση μέχρι 9/5/2011). Μόνιμος πληθυσμός, Ορεινότητα και Έκταση(τχ)»

Πίνακας 5.5.2.: Διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού για τα έτη 1991-2001-2011 (Τ.Κ. & οικισμοί)

Περιγραφή	Πληθυσμός			% Μεταβολή		
	1.991	2.001	2.011	91-01	01 11	91-11
ΔΕ ΑΙΘΗΚΩΝ	2.292	1.360	1.022	-40,7	-24,9	-55,4
TK Ελάτης	688	560	445	-18,6	-20,5	-35,3
Ελάτη	440	476	406	8,2	-14,7	-7,7
Άγιος Γεώργιος	74	25	15	-66,2	-40,0	-79,7
Βλατανέοι	12	6	0	-50,0	-100,0	-100,0
Βλάχα	5	5	0	0,0	-100,0	-100,0
Λιπιότα	116	22	3	-81,0	-86,4	-97,4
Ξυλοχώριον	41	26	21	-36,6	-19,2	-48,8
TK Αγίου Νικολάου	32	4	3	-87,5	-25,0	-90,6
Άγιος Νικόλαος	32	4	3	-87,5	-25,0	-90,6
TK Αθαμανίας	100	2	5	-98,0	150,0	-95,0
Αθαμανία	100	2	5	-98,0	150,0	-95,0
TK Βροντερού	188	137	77	-27,1	-43,8	-59,0
Βροντερόν	188	137	77	-27,1	-43,8	-59,0
TK Γαρδικίου	359	184	143	-48,7	-22,3	-60,2
Γαρδίκιον	207	29	58	-86,0	100,0	-72,0
Παλαιοχώριο	152	155	85	2,0	-45,2	-44,1
TK Δέσης	125	39	11	-68,8	-71,8	-91,2
Δέση	45	13	5	-71,1	-61,5	-88,9
Βακάριον	22	7	0	-68,2	-100,0	-100,0
Φορτώσι	58	19	2	-67,2	-89,5	-96,6
TK Δροσοχωρίου	22	1	2	-95,5	100,0	-90,9
Δροσοχώριον	22	1	2	-95,5	100,0	-90,9
TK Καλογήρων	217	141	119	-35,0	-15,6	-45,2
Καλόγηροι	217	141	119	-35,0	-15,6	-45,2
TK Νεραΐδοχωρίου	279	175	125	-37,3	-28,6	-55,2
Νεραΐδοχώρι	279	175	125	-37,3	-28,6	-55,2
TK Περτουλίου	132	100	73	-24,2	-27,0	-44,7
Περτούλιον	132	100	73	-24,2	-27,0	-44,7
TK Πύρρας	150	17	19	-88,7	11,8	-87,3
Πύρρα	150	17	19	-88,7	11,8	-87,3
ΔΕ ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ	1.242	575	448	-53,7	-22,1	-63,9
TK Μυροφύλλου	621	575	448	-7,4	-22,1	-27,9
Μυρόφυλλον	249	210	173	-15,7	-17,6	-30,5
Άγιος Γεώργιος	42	19	39	-54,8	105,3	-7,1
Γκολφάριον	101	67	69	-33,7	3,0	-31,7
Γλίστρα	56	18	38	-67,9	111,1	-32,1
Καραβδαίκα	25	22	20	-12,0	-9,1	-20,0
Μπουρνιάς	65	57	43	-12,3	-24,6	-33,8
Μυλότοπος	24	0	14	-100,0	-	-41,7
Πύργος	44	177	45	302,3	-74,6	2,3

Φτέρη	15	5	7	-66,7	40,0	-53,3
ΔΕ ΝΕΡΑΙΔΑΣ	1.090	341	252	-68,7	-26,1	-76,9
TK Νεράιδας	244	97	78	-60,2	-19,6	-68,0
Νεράιδα	164	55	51	-66,5	-7,3	-68,9
Λαφίνα	80	42	27	-47,5	-35,7	-66,3
TK Αρματολικού	423	117	64	-72,3	-45,3	-84,9
Αρματολικόν	275	80	45	-70,9	-43,8	-83,6
Γούρνες	18	8	0	-55,6	-100,0	-100,0
Γράβος	24	10	12	-58,3	20,0	-50,0
Λεφαίκα	88	17	7	-80,7	-58,8	-92,0
Σκλήθρα	18	2	0	-88,9	-100,0	-100,0
TK Κορυφής	134	67	65	-50,0	-3,0	-51,5
Κορυφή	134	67	65	-50,0	-3,0	-51,5
TK Παχτούριου	289	60	45	-79,2	-25,0	-84,4
Παχτούριον	193	36	21	-81,3	-41,7	-89,1
Αετός	96	24	24	-75,0	0,0	-75,0
ΔΕ ΠΙΑΛΕΙΑΣ	1.410	1.204	1.113	-14,6	-7,6	-21,1
TK Πιαλείας	910	805	755	-11,5	-6,2	-17,0
Πιάλεια	910	805	755	-11,5	-6,2	-17,0
TK Φιλύρας	500	399	358	-20,2	-10,3	-28,4
Φιλύρα	500	399	358	-20,2	-10,3	-28,4
ΔΕ ΠΙΝΔΕΩΝ	2.307	1.187	917	-48,5	-22,7	-60,3
TK Στουρναραϊκών	1.064	753	568	-29,2	-24,6	-46,6
Στουρναραϊκά	1.007	506	376	-49,8	-25,7	-62,7
Άγιος Κωνσταντίνος	0	39	23	-	-41,0	-
Ισιώματα	0	44	48	-	9,1	-
Καλλιθέα	0	71	59	-	-16,9	-
Καρνές	0	1	6	-	500,0	-
Καστανέα	57	14	10	-75,4	-28,6	-82,5
Παλαιοχώρι	0	63	34	-	-46,0	-
Ψάρρο	0	15	12	-	-20,0	-
TK Βαθυρρέυματος	72	41	24	-43,1	-41,5	-66,7
Βαθύρρευμα	72	41	24	-43,1	-41,5	-66,7
TK Βαλκάνου	74	24	38	-67,6	58,3	-48,6
Βαλκάνον	74	19	24	-74,3	26,3	-67,6
Ζωγραφαίκα	0	0	3	-	-	-
Παναγιωταίκα	0	5	11	-	120,0	-
TK Λιβαδοχωρίου	82	54	5	-34,1	-90,7	-93,9
Λιβαδοχώριον	72	54	5	-25,0	-90,7	-93,1
Διαλεγμένον	10	0	0	-100,0	-	-100,0
TK Μεσοχώρας	529	212	143	-59,9	-32,5	-73,0
Μεσοχώρα	459	198	141	-56,9	-28,8	-69,3
Εξοχή	24	13	0	-45,8	-100,0	-100,0
Σπίτια	8	1	2	-87,5	100,0	-75,0
Τούρνος	38	0	0	-100,0	-	-100,0
TK Μοσχοφύτου	87	33	27	-62,1	-18,2	-69,0

Μοσχόφυτον	45	18	7	-60,0	-61,1	-84,4
Λεπτοκαρυά	9	15	8	66,7	-46,7	-11,1
Ορεινή	10	0	5	-100,0	-	-50,0
Πλατανάκια	23	0	7	-100,0	-	-69,6
TK Νέας Πεύκης	121	29	23	-76,0	-20,7	-81,0
Νέα Πεύκη	100	29	23	-71,0	-20,7	-77,0
Καψάλιον	21	0	0	-100,0	-	-100,0
TK Παραμέρου	57	4	0	-93,0	-100,0	-100,0
Παράμερον	57	4	0	-93,0	-100,0	-100,0
TK Πολυνερίου	221	37	89	-83,3	140,5	-59,7
Πολυνέριον	221	24	48	-89,1	100,0	-78,3
Παναγία	0	13	41	-	215,4	-
ΔΕ ΠΥΛΗΣ	4.195	4.015	2.886	-4,3	-28,1	-31,2
TK Πύλης	1.991	1.831	1.873	-8,0	2,3	-5,9
Πύλη	1.974	1.831	1.873	-7,2	2,3	-5,1
Μονή Δουσίκου	8	0	0	-100,0	-	-100,0
Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Γκούρας	9	0	0	-100,0	-	-100,0
TK Αγίου Προκοπίου	177	75	87	-57,6	16,0	-50,8
Άγιος Προκόπιος	177	75	87	-57,6	16,0	-50,8
TK Κοτρωνίου	514	461	375	-10,3	-18,7	-27,0
Κοτρώνιον	366	356	325	-2,7	-8,7	-11,2
Λογγαί	148	105	50	-29,1	-52,4	-66,2
TK Παλαιοκαρυάς	273	204	117	-25,3	-42,6	-57,1
Κάτω Παλαιοκαρυά	148	122	73	-17,6	-40,2	-50,7
Άνω Παλαιοκαρυά	73	36	25	-50,7	-30,6	-65,8
Μέση Παλαιοκαρυά	52	46	19	-11,5	-58,7	-63,5
TK Πετροχωρίου	219	141	95	-35,6	-32,6	-56,6
Πετροχώριον	219	141	95	-35,6	-32,6	-56,6
TK Ροποτού	1.021	565	339	-44,7	-40,0	-66,8
Ροποτόν	410	228	125	-44,4	-45,2	-69,5
Άγιος Δημήτριος	143	40	26	-72,0	-35,0	-81,8
Άγιος Ιωάννης	105	97	77	-7,6	-20,6	-26,7
Λογγιές (TK Ροποτού)	87	54	16	-37,9	-70,4	-81,6
Παναγία (TK Ροποτού)	70	74	43	5,7	-41,9	-38,6
Πολυθέα	125	41	28	-67,2	-31,7	-77,6
Τσεκούρα	81	31	24	-61,7	-22,6	-70,4

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (1991, 2001, 2011) Επεξεργασία: Ιδία

Πίνακας 4.6.1: Διαχρονική εξέλιξη της Πληθυσμιακής πυκνότητας (2001-2011) σε επίπεδο ΤΚ.

Χωρική ενότητα	Πληθυσμός		Έκταση (τ. χλμ.)	Πληθυσμιακή Πυκνότητα (κάτ./τ. χλμ.)	
	2.001	2.011		2.001	2.011
ΤΚ Στουρναραϊκών	753	568	34,460	22	16
ΤΚ Βαθυρρέυματος	41	24	12,306	3	2
ΤΚ Βαλκάνου	24	38	11,931	2	3
ΤΚ Λιβαδοχωρίου	54	5	11,002	5	0
ΤΚ Μεσοχώρας	212	143	27,869	8	5
ΤΚ Μοσχοφύτου	33	27	22,289	1	1
ΤΚ Νέας Πεύκης	29	23	11,084	3	2
ΤΚ Παραμέρου	4	0	18,141	0	0
ΤΚ Πολυνερίου	37	89	17,176	2	5
ΤΚ Ελάτης	560	445	24,030	23	19
ΤΚ Αγίου Νικολάου	4	3	10,893	0	0
ΤΚ Αθαμανίας	2	5	27,329	0	0
ΤΚ Βροντερού	137	77	8,027	17	10
ΤΚ Γαρδικίου	184	143	48,995	4	3
ΤΚ Λέσης	39	11	36,775	1	0
ΤΚ Δροσοχωρίου	1	2	20,250	0	0
ΤΚ Καλογήρων	141	119	6,597	21	18
ΤΚ Νεραϊδοχωρίου	175	125	32,215	5	4
ΤΚ Περτουλίου	100	73	33,215	3	2
ΤΚ Πύρρας	17	19	33,230	1	1
ΤΚ Πύλης	1.831	1.873	17,281	106	108
ΤΚ Αγίου Προκοπίου	75	87	5,089	15	17
ΤΚ Κοτρωνίου	461	375	12,757	36	29
ΤΚ Παλαιοκαρυάς	204	117	30,598	7	4
ΤΚ Πετροχωρίου	141	95	5,469	26	17
ΤΚ Ροποτού	565	339	16,173	35	21
ΤΚ Νεράιδας	97	78	17,152	6	5
ΤΚ Αρματολικού	117	64	9,700	12	7
ΤΚ Κορυφής	67	65	11,424	6	6
ΤΚ Παχτουρίου	60	45	20,771	3	2
ΤΚ Μυροφύλλου	575	448	32,467	18	14
ΤΚ Πιαλείας	805	755	19,104	42	40
ΤΚ Φιλύρας	399	358	10,194	39	35

Πηγή: Ιδιά επεξεργασία.

Πίνακας 5.6.2.3: Καλλιεργούμενες εκτάσεις (στρέμματα) και παραγόμενες ποσότητες (κιλά) σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας, για το έτος 2016.

ΕΙΔΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ	ΕΚΤΑΣΗ (στρ.)	Δημοτική Ενότητα						
		Πύλης	Αιθήκων	Μυροφ.	Νεράιδ.	Πινδέων	Πιαλείας	Γόμφων
		ΠΑΡΑΓΩΓΗ (ΚΙΛΑ)						
Σιτάρι μαλακό	330	135830			520	4200	182400	523340
Σιτάρι σκληρό	263	72920		2200	180	4860	155500	1171020
Κριθάρι	326	144820			100	7350	124380	535200
Βρώμη	37	10390			11700	1100	29100	40850
Αραβόσιτος χωρίς συγκαλλιέργεια	1715	987790	30200	5800		20200	5603800	8463075
Αραβόσιτος που συγκαλλιεργείται με φασόλια και άλλα είδη	10	6900				2425	2020	
Φασόλια χωρίς συγκαλλιέργεια	45	8050	5480	1725	4685	9184		11350
Φασόλια που συγκαλλιεργούνται με καλαμπόκι και άλλα είδη	10	1655				650		
Βαμβάκι ποτιστικό	180	100					149350	635453
Βίκος	29	7180			2480	1980	9100	56460
Μπιζέλια κτηνοτροφικά (πίσα)	57	15960			500	900	29880	53120
Κουκιά κτηνοτροφικά	16	4480						
Λοιπά κτηνοτροφικά φυτά για καρπό	2	500			180	1000		6060
Κριθάρι για σανό	68	23450			250	2640		67120
Βρώμη για σανό	34	14470	300			1370	29400	20400
Βίκος για σανό	123	33140	750		840	1550	143250	11300
Μηδική (πολυετές τριφύλλι)	1614	2034050	11400	28050	13210	162120	2853000	7292145
Τριφύλλια ετήσια και λοιπά πολυετή	335	372500	19720		1500	9530		2327500
Κοφτολίβαδα	525	305440	54500	10250	2520	54820		174600
Αραβόσιτος χλωρός ή για ενσίρωση	33	109000				8200	6100000	3914300
Σόργο χλωρό	24	132000					59450	325000
Καρπούζια	4	12800					102800	1084750

Πεπόνια	3	10200				35100	646744
Πατάτες άνοιξης	21	43050	13850			4000	80800 166500
Πατάτες καλοκαιρινές	67	156000	96900	22000	40730	69070	21000 491650
Γλυκοπατάτες	2	2100					40000
Μπρόκολο	3	3550				1260	18700 28570
Λάχανα	17	19350	1360	1050	1080	9960	56300 73840
Κουνουπίδια	9	10120	1340			3550	19100 49560
Σπανάκι	50	41520	1710	1100	1140	5440	26000 60800
Πράσα	30	32700	1610	2100	1755	6025	38500 44500
Κρεμμυδάκια χλωρά	60	50780	1370	840	1730	8980	30000 58400
Κρεμμύδια ξερά	18	28680	8400	1800	2890	2580	29600 471730
Σέλινα	11	8480		660	670	1470	7200 28450
Σκόρδα χλωρά	17	13110	970		730	2140	35500 27750
Αρακάς χλωρός	23	12500	650	480	670	250	22000 21300
Μαρούλια	77	77830	1490	1680	4440	15750	28800 95200
Μαρούλια θερμοκηπίου	4	7000	130				14000 14150
Αντίδια και ραδίκια	2	3300					6800 19320
Κοκκάρι	3	6570					252000
Καρότα	1	920	500			950	10700 7250
Τομάτες επιτραπέζιες για νωπή χρήση, υπαίθρου	127	253210	6660	7800	7160	46340	160000 648150
Τομάτες επιτραπέζιες για νωπή χρήση, υπό κάλυψη(θερμοκήπια)	6	25500					48000 147600
Φασολάκια χλωρά	81	58210	8040	14800	8740	14340	30000 64000
Μπάμιες	17	1310					16800 12450
Κολοκυθάκια	67	58830	2550	3700	3280	7750	25400 100500
Αγγούρια υπαίθρου	37	47210	1220	2250		7600	29400 188600
Αγγούρια υπό κάλυψη(θερμοκηπίου)	2	6520					12000 38900

Κολοκύθες	9	17200				820	11000	75650
Μελιτζάνες υπαίθρου	30	39940	280	930	1240	3870	18100	110300
Μελιτζάνες θερμοκηπίου	1	3700					6700	22600
Πιπεριές χλωρές	50	54160	870	1150	1310	6370	30800	113430
Λουπά (άνηθος, μαιντανός, μάραθος, ρόκα κ.λ.π.)	11	1620	2180	160	340	1450	5900	9720

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Ετήσια Γεωργική Έρευνα, 2016) Επεξεργασία: Ιδία.

Πίνακας 5.6.2.4: Παραγωγή (σε κιλά) που συγκομίστηκε από δενδρώδεις καλλιέργειες σε επίπεδο ΔΕ, έτος 2016

Είδος Δένδρων	Αιθήκων	Πύλης	Πινδέων	Νεράιδας	Μυρόφυλλου	Πιαλείας	Γομφών
Ελαιόδενδρα για ελιές βρώσιμες		12640				4501	10960
Ελαιόδενδρα για ελιές ελαιοποιήσεως		30100				2301	74530
Λεμονιές		160					710
Αχλαδιές	1750	30055	9650	1840	3200	12900	131490
Μηλιές	153450	286440	40135	2400	37200	6925	49110
Βερικοκιές		865	250	100		10550	9415
Ροδακινιές	750	29590	2240	75	2040	9550	149094
Κερασιές	9450	56990	25010	7275	1210	10500	37060
Βυσσινιές		375		350		3050	26850
Κυδωνιές		3510	8240	600		12375	11070
Κορομηλιές (μπουρνελιές)		4350	9240	1880	35	12500	6470
Συκιές για νωπά σύκα		1620	350			8150	9880
Δαμασκηνιές για νωπά δαμάσκηνα		6425	840			1500	12850
Αμυγδαλιές	900	5190		1130	1020	1500	7430
Καρυδιές	376960	360165	180230	98680	19250	36050	239595
Ακτινίδια						95750	11100

Φουντουκιές			800		5600		
Καστανιές ήμερες	85700	187490	63480	14960	1500	6375	83150
Ροδιές		18280				18450	30130

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (Ετήσια Γεωργική Έρευνα, 2016) **Επεξεργασία:** Ιδία.

Πίνακας 5.5.3: Νόμιμος Πληθυσμός 2011, ανά Δημοτική Ενότητα (Δήμος Πύλης)

Χωρική Ενότητα	(Νόμιμος)	(Μόνιμος)
ΔΗΜΟΣ ΠΥΛΗΣ	24.478	14.343
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΥΛΗΣ	7.127	2.886
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΙΘΗΚΩΝ	3.505	1.022
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΓΟΜΦΩΝ (Πεδινή)	5.450	4.782
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΜΥΡΟΦΥΛΛΟΥ	752	448
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΝΕΡΑΙΔΑΣ	1.026	251
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΙΑΛΕΙΩΝ	3.943	1.113
ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΙΝΔΕΩΝ	2.675	917

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ **Επεξεργασία:** Ιδία.

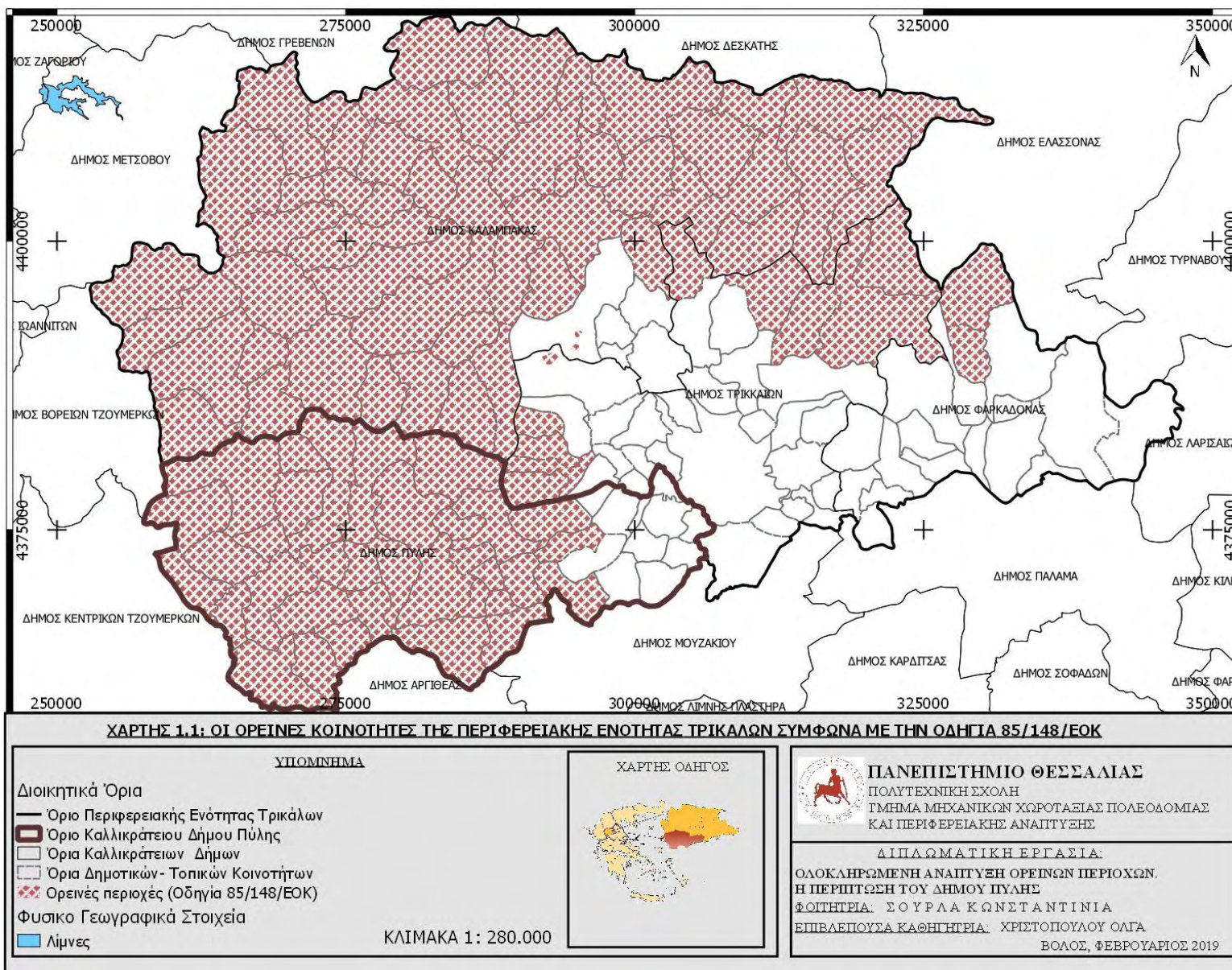
Πίνακας 5.9.1.1: Ιεράρχηση οδικού δικτύου εντός του Δήμου Πύλης και της ευρύτερης περιοχής.

Οδική Σύνδεση, Χαρακτηρισμός και Αρίθμηση οδικού δικτύου		
.Εντός του Δ. Πύλης.	⇒ «Ν. Μοναστήρι – Σοφάδες (μέσω παράκαμψης) – Καρδίτσα (μέσω ανατολικής παράκαμψης) – Τρίκαλα – Πύλη – Ελάτη – Περτούλι», 2 ^{ον} Εθνικός Οδικός Άξονας, (Ε.Ο.30 β)	
	⇒ «Περτούλι – Βουλγαρέλι – Άρτα», 3 ^{ον} Εθνικός Οδικός Άξονας, (Ε.Ο.30 γ)	
	⇒ «Πύλη (διαστ. Εθν. Οδού Τρικάλων- Άρτας) – Στουρναραίικα – Βαθύρρευμα – Μεσοχώρα – Διαστ/ση Εθν. Οδού Τρικάλων – Άρτας», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός άξονας, (9) (Π.Ε. Τρικάλων)	
	⇒ «Γέφυρα Γαρδικίου – Τρία Ποτάμια – Κρασιά – Καστανιά – Επαρχ. Οδό 11», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας, (13) (Π.Ε. Τρικάλων)	
	⇒ «Μουζάκι προς Παλαιομονάστηρο της Εθν. Οδού Τρικάλων – Άρτας», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας, (28) (Π.Ε. Καρδίτσας)	
Στην ευρύτερη περιοχή.	⇒ (Εγνατία Οδός) 1ον Εθνικός Οδικός Άξονας	
	⇒ «Βόλος – Α.Κ. Βελεστίνου –Λάρισα- Τρίκαλα (μέσω βόρειας και ανατολικής παράκαμψης της πόλης) – Καλαμπάκα –Γέφυρα Μουργκάνι – Κατάρια – Μέτσοβο – Ιωάννινα – Ηγουμενίτσα» 2ον Εθνικός Οδικός Άξονας (Ε.Ο.6)	
	⇒ «Γέφυρα Μουργκάνι – Γρεβενά – Μπάρα – Νεάπολη (μέσω νέας χάραξης) – Δισπηλιά – Καστοριά – Τρίγωνο – Άγιος Γερμανός» 2ον Εθνικός Οδικός Άξονας (Ε.Ο.15)	
	<u>Περιφερειακή Ενότητα Άρτας</u>	
	⇒ «Άρτα (από διασταύρωση με Νέα Εθνική «Άρτα – Τρίκαλα» στη θέση Βόιδαρος) – Άνω καλεντίνη – Ξηρόκαμπος – Σταυρόβρυση – Γρέβια – Γέφυρα Κοράκου – Όρια Ν. Καρδίτσας», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (12)	
	⇒ «Άρτα (διασταύρωση με Νέα Εθνική «Άρτα – Τρίκαλα» στη θέση Αστραποκαμμένο Δέντρο - Κλειδί», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (13)	
	⇒ «Γέφυρα Καλεντίνης (Δίστρατο) – Ανεμόρραχη – Καλλονή – Ράμα – Λεπιανά – Άγναντα – Κτιστάδες – προς Πράμαντα μέχρι τα όρια του Ν. Ιωαννίνων», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (16)	
	⇒ «Βουλγαρέλι (Δροσοπηγή) – Κυψέλη (Χώσση) μέχρι την επαρχιακή οδό 16», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (23)	
	⇒ «Αθαμάνιο – Τετράκωμο – Καστανιά – Ελάτη – Σταυρόβρυση και η διακλάδωση της από Τετράκωμο προς Τύμπα – Άνα Καλεντίνη», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (24)	
	<u>Περιφερειακή Ενότητα Ευρυτανίας</u>	
	⇒ «Δυτική Φραγκίστα (από Εθν. Οδό Καρπενησίου – Αγρινίου) – Κρέντης – Βούλπη – Λημέρι – Γρανίτσα – Λιθοχώρι – Ραφτόπουλο – Πρασιά –Κέδρα προς Βραγκιανά Όρια Νομού», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (3)	
	<u>Περιφερειακή Ενότητα Ιωαννίνων</u>	
	⇒ «χ.θ. 26+500 Εθν. Οδού «Ιωάννινα – Τρίκαλα» (θέση Μπαλντούμα) –Μικρή Γότιτσα – Μεγάλη Γότιτσα – Κράψη - Ανατολική», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (43)	
⇒ «Μέτσοβο (χ.θ. 60+900 Εθν. Οδού Ιωάννινα – Τρίκαλα) – Φλαμπουράρι – Μακρίνα –Καστανόνας – Ν. Μαρούσι – Λεπτοκαρβά – Φραγκάδες –Νεγάδες – Κήποι – διασταύρωση με Επ. Οδό 25», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (45)		

Στην ευρύτερη περιοχή.	⇒ «Αυχένας Κατάρας (χ.θ. 68+600 Εθν. Οδού Ιωάννινα – Τρίκαλα) – Μηλιά – Κρανιά (όρια Ν. Γρεβενών», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (46)
	<u>Περιφερειακή Ενότητα Καρδίτσας</u>
	⇒ «Καρδίτσα – Ρεντίνα προς Μακρακόμη δια Κέδρου – Λουτρών Σμοκόβου και Αυχένα Ζαχαράκη», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (1)
	⇒ «Καρδίτσα -Μητρόπολη προς Μορφοβούνι», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (2)
	⇒ «Καρδίτσα-Μουζάκι προς Άρτα δια Φαναρίου –Δρακότρυπας- Οξιάς- Αργιθέας και Γέφυρας Κοράκου», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (3)
	⇒ «Καρδίτσα-Μακρυχώρι –Μαραθέα δια Κοσκινά», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (5)
	⇒ «Μητρόπολις –Βλάσδο (Μοσχάτο)- αυχήν Τσαρδακίου», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (8)
	⇒ «Μουζάκι- Πετρίλο προς Άγραφα από θέσεως Μπαλάνου με Εθν. Οδού 3 μέχρι Νεροβουνίτσα», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (11)
	⇒ «Αγναντερό προς Μαυροβούνι και Λάρισα από 13 χλμ. της Εθν. Οδού Καρδίτσας – Τρικάλων δια Καλογριανών, Μεριχόβου, Παραπράσταινας, Πεδινού, Μαραθέας», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (15)
	<u>Περιφερειακή Ενότητα Τρικάλων</u>
	⇒ «Τρίκαλα - Κρινήτσα και Λιόπρασο - Αγγιλιά, Κρινήτσα – Αδράνι – Βάνια – Ελληνόκαμπος - Λιόπρασο», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (1)
	⇒ «Από διασταύρωση προς Κλεινό - Γέφυρα Μουργάκι μέχρι το 36ο χλμ. της εθν. Οδού Τρικάλων – Ιωαννίνων», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (11)
	⇒ «Καλαμπάκα – Κονίσκος προς Ελασσόνα από το 16 ^ο χλμ. της Εθν. Οδού Τρικάλων Ιωαννίνων δια Γερακαρίου - Λογγάς», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (16)
	⇒ «Καλαμπάκα – Καστράκι - Ι.Ν. Μετεώρων με διακλάδωση προς Ι.Ν. Αγίου Στεφάνου - διασταύρωση Εθν. Οδού Τρικάλων – Καλαμπάκας», 1 ^{ον} Επαρχιακός Οδικός Άξονας (18)

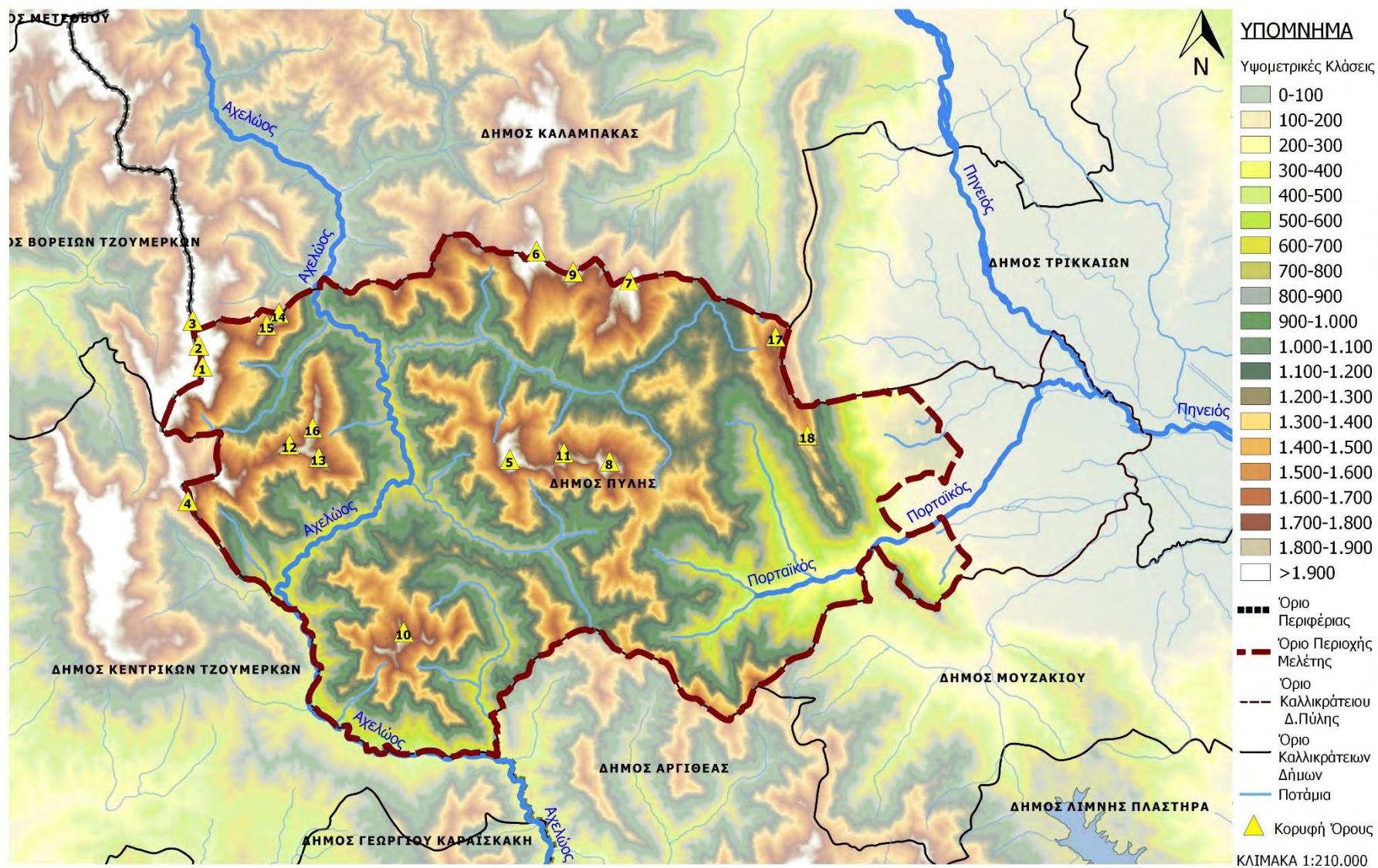
Πηγή: ΥΑ ΔΜΕΟ/ε/Ο/1308, ΔΜΕΟ/ε/Ο/266 Επεξεργασία: Ιδία.

Χάρτης 1.5.2.: Οι ορεινές Κοινότητες της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων, σύμφωνα με την Οδηγία 85/148/ΕΟΚ

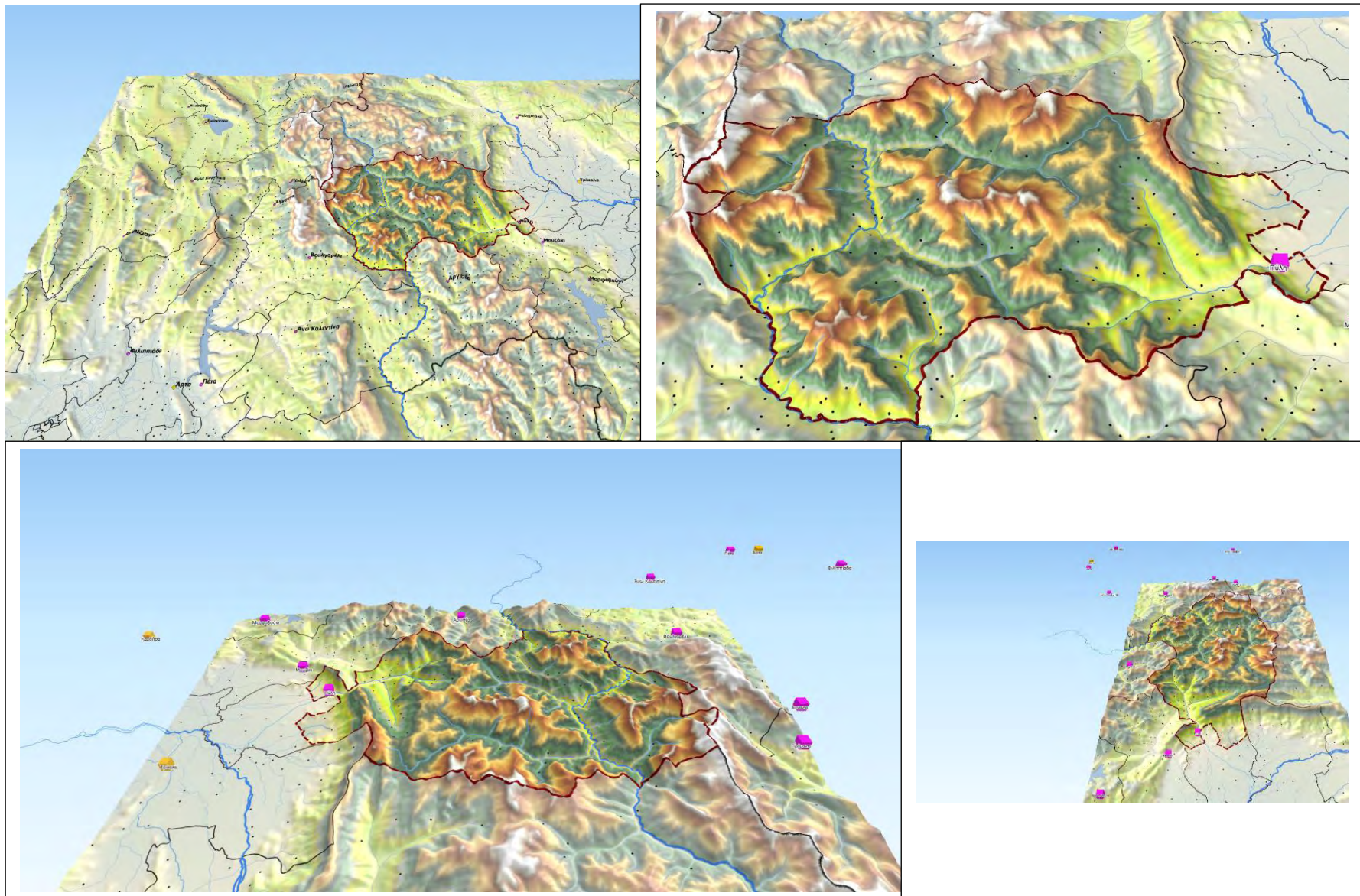
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 1950 **Επεξεργασία: Ιδία**

Χάρτης 5.2.1: Γεωμορφολογία περιοχής μελέτης

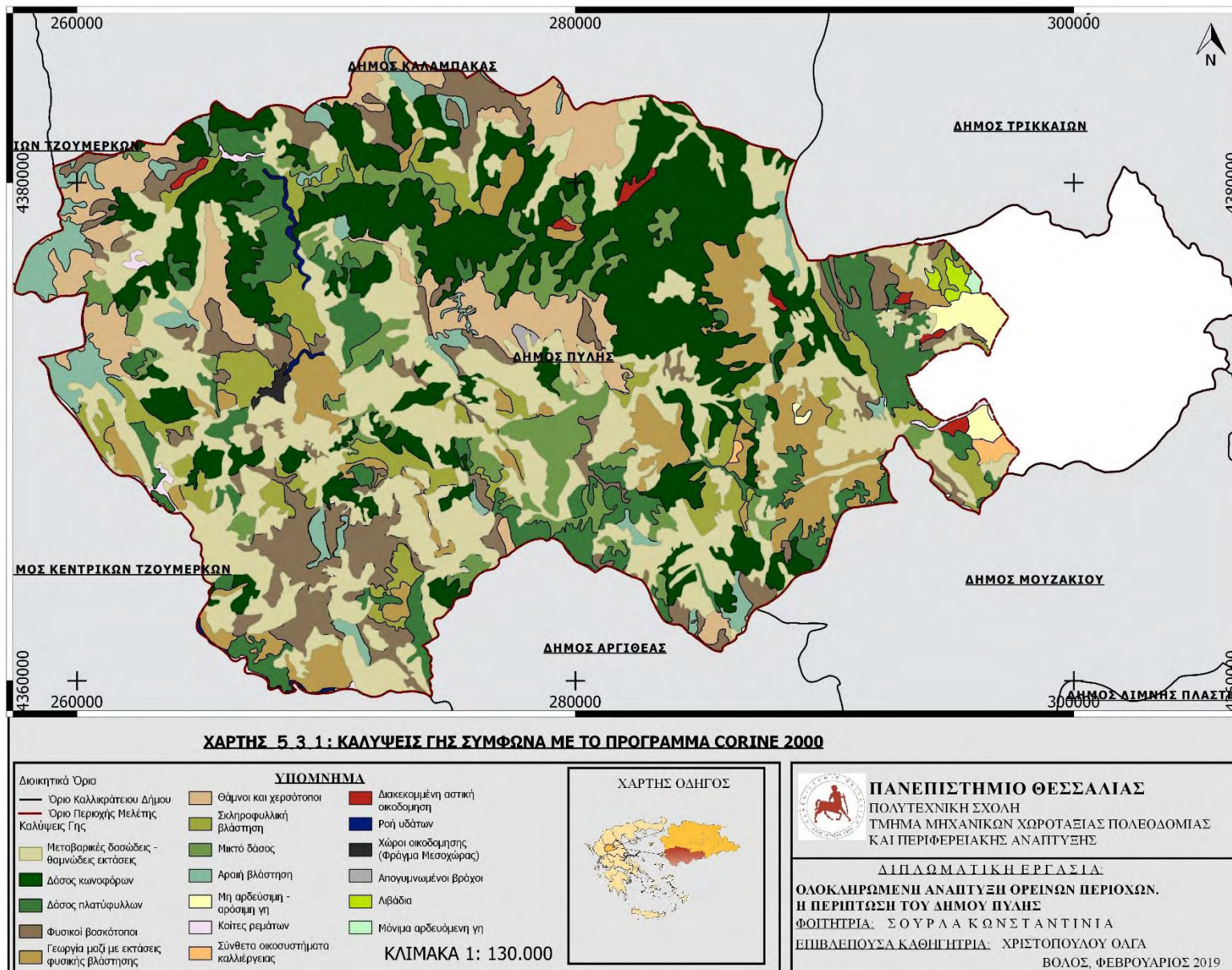
Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Χάρτης 5.2.2.: Τρισδιάστατη απεικόνιση περιοχής μελέτης, με χρήση του προγράμματος QGIS.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Χάρτης 5.3.1.: Καλύψεις Γης, σύμφωνα με το πρόγραμμα Corine 2000.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΕλληνόγλωσση

Αίθικος (2016) «Δημιουργία Μηχανισμού Υποστήριξης για την Ανάπτυξη και Προώθηση της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας σε Πληθυσμούς Ορεινών Περιοχών (ΕΟΧ GR07/3580)», Ακαδημαϊκή Ερευνά στους Τομείς Προτεραιότητας Πρόγραμμα «Διαφορετικότητα, Ανισότητες και Κοινωνική Ενσωμάτωση», Δράση Π.Ε.1 Χαρτογράφηση του επιχειρηματικού και λοιπού δυναμικού της περιοχής», πρόσβαση στις 9/8/2018 στο <http://aithikos-eeagrants.teilar.gr/katathetirio/paradotea2016-1/9--1-1-/file>.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ – ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε. «Τοπικό Πρόγραμμα ΠΕ Τρικάλων: Αναδιατάσσοντας το τοπικό αγροδιατροφικό σύστημα, Trikala: Terra Agraria» CLLD/LEADER ΠΑΑ 2014-2020, σ. 5, πρόσβαση στις 3/2/2019 στο <http://www.kenakap.gr/uploads/final.pdf>

Βικιπαίδεια. (2018). «Πίνδος». πρόσβαση στις 17/12/2018, στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%AF%CE%BD%CE%B4%CE%B4%CE%CF%82>

Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. (2008). ΦΕΚ 128/Α/3-7-2008.

Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Δημοτικής Ενότητας Πύλης, του Δήμου Πύλης, Ν. Τρικάλων (2012). ΦΕΚ 32/ΑΑΠ/13-2-2012.

Γούσιος, Δ., Φαρασλής, Ι. & Γάκη, Δ. (2016). «Ανάπτυξη Αγροτικού Χώρου», σημειώσεις μαθήματος στο ΤΜΧΠΠΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΑΑ, Γενική Γραμματεία Αγροτικής Πολιτικής & Διαχείρισης Κοινοτικών Πόρων του ΥΠ.Α.Α.Τ. (2017). «Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης Της Ελλάδας 2015-2020», έκδοση 3.1, σ. 906. <http://www.agrotikianaptixi.gr/index.php?obj=21b6529de735e297>

Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις ΑΠΕ (2008). ΦΕΚ 2464/Β/3-12-2008

Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία (2009). ΦΕΚ 151/ΑΑΠ/13-4-2009.

ΕΛΣΤΑΤ. (2011). «Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος 2009 & 2010 Statistical Yearbook of Greece», Πειραιάς, σ. 39.

Επιτροπή Αναστολών του ΣτΕ. (2010). «Απόφαση 141/2010 της Επιτροπής Αναστολών του ΣτΕ» σ. 299-300. Νομικά Νέα. πρόσβαση στις 19/12/2018 στο https://www.ypethe.gr/sites/default/files/archivefiles/2010_apofasi_epitropis_anastolon_ste_ahelooos.pdf

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Πύλης 2014-2019, Α΄ Φάση.
<https://dimospylis.gr/wp-content/uploads/2016/04/epixeirhsiako.pdf>

EuroAxes (2007). «Πρόταση Πολιτικής για την ανάπτυξη μονοπατιών στην Ελλάδα», Αθήνα, πρόσβαση στις 3/8/2019 στο http://gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/3.2.%CE%A0%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7%20%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%20%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%B9%CF%8E%CE%BD%20%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1.%20Euro%20Axes.%20%CE%99%CE%BF%CF%8D%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82%202007.pdf .

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (Μάρτιος, 2000). «Οι διαρθρωτικές πολιτικές και τα εδάφη της Ευρώπης Το βουνό». σ.36. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014 α). «Ολοκληρωμένη Εδαφική Επένδυση, Πολιτική Συνοχής 2014-2020», πρόσβαση στις 4/2/2019 στο https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/iti_el.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2014 β). «Ανάπτυξη Με Πρωτοβουλία Τοπικών Κοινοτήτων, Πολιτική Συνοχής 2014-2020» πρόσβαση στις 4/2/2019 στο https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/community_el.pdf

Ζαλίδης Γ., Κατσαβούνη Σ. & Παπαδήμος Δ. (2003). «Αλληλεπιδράσεις Υγροτόπων και Αγροοικοσυστημάτων», σ. 62-70 στο Περιβάλλον και Ανάπτυξη της Υπαίθρου, οικονομικές, γεωγραφικές και περιβαλλοντικές πτυχές, επ. Μπεριάτος Η. και Ψαλτόπουλος Δ., Εκδόσεις Θεμέλιο.

Κανονισμός 1257/99 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών. Αριθ. Ν. 160/80.

Κοκκώση, Χ., Τσάρτας, Π. & Γκρίμπα, Ε. (2011). «Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού, Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Μάττας, Κ. & Τσακνίδου, Ε. (2003). «Ο ρόλος των καταναλωτικών προτύπων στην προώθηση των προϊόντων βιολογικής γεωργίας», σ. 141-153 στο Περιβάλλον και Ανάπτυξη της Υπαίθρου, οικονομικές, γεωγραφικές και περιβαλλοντικές πτυχές, επ. Μπεριάτος Η. και Ψαλτόπουλος Δ., Εκδόσεις Θεμέλιο.

Μιχαηλίδου, Ε. και Ρόκος, Δ. (2004) «Πολιτική Γης για την Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Ορεινών Περιοχών στους Τομείς της Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και

Δασοπονίας», Πρακτικά 3ου Διεπιστημονικού Διαπανεπιστημιακού Συνεδρίου «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη στις Ορεινές Περιοχές. Θεωρία και Πράξη», Μετσόβου, 7-10 Ιουνίου 2001.

Μπεριάτος Η., Ψαλτόπουλος Δ. (2003). «Ο ρόλος της Περιβαλλοντικής Πολιτικής και Σχεδιασμού στην ανάπτυξη της υπαίθρου: η ελληνική εμπειρία» στο «Περιβάλλον και Ανάπτυξη της Υπαίθρου, οικονομικές, γεωγραφικές και περιβαλλοντικές πτυχές», επ. Μπεριάτος Η. και Ψαλτόπουλος Δ., εκδόσεις Θεμέλιο.

MountainsGreece. (2017). «Αχελώος» πρόσβαση στις 18/12/2018 στο <http://www.mountainsgreece.com/achelooos/>

Μωραΐτης, Κ. (2016). «Η ενίσχυση και η κατασκευή της ταυτότητας ορεινών περιοχών στον ελληνικό χώρο: Ιδιαίτερα φυσικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά του τοπίου τους και υπεροπτικοί συσχετισμοί», στο 8ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του Ε.Μ.Π. και του ΜΕ.Κ.Δ.Ε. του Ε.Μ.Π. "Η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Ορεινών και των Γεωγραφικά Απομονωμένων Περιοχών", Μέτσοβο.

Νόμος 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» ΦΕΚ 87/Α/7-6-2010.

Οδηγία 2009/147/ΕΚ «Περί της διατηρήσεως των άγριων πτηνών» Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ, L 20/7 της 26/1/2010

Οδηγία 75/268/ΕΟΚ περί της ορεινής γεωργίας και της γεωργίας σέ ορισμένες μειονεκτικές περιοχές. Αριθ. Ν 128/1.

Οδηγία 81/645/ΕΟΚ περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Ελλάς). Αριθ. Ν 238/1.

Οδηγία 83/339/ΕΟΚ για τροποποίηση των ορίων των μειονεκτικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ του Συμβουλίου στην Ελλάδα. Αριθ. Ν 186/32.

Οδηγία 85/148/ΕΟΚ για την τροποποίηση της οδηγίας 81/645/ΕΟΚ περί του κοινοτικού καταλόγου των μειονεκτικών γεωργικών περιοχών κατά την έννοια της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ (Ελλάδα).

Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «Για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας», Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ αριθ. L 206 της 22/07/1992.

Official Journal C 326. (2012). «Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>

Παναγιώτου, Ι. (2007). «Ανάπτυξη στην περιοχή ορεινής Ναυπακτίας», πτυχιακή μελέτη, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

Περιφερειακό Χωροταξικό Πλαίσιο Θεσσαλίας. (2018) ΦΕΚ 269/ΑΑΠ/15-11-2018

Πολύζου, Π. (2011). «Κείμενο Εργασίας: Η πορεία της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και το μέλλον της μετά το 2013», πρόσβαση στις 29/7/2018 στο http://www.minagric.gr/images/stories/agropol/Greek/Agro_pol/Works/Polyzou_CAP.pdf

Σιαπλαούρα, Π., Αποστολόπουλος, Κ. και Θεοδοροπούλου, Ε. (2004). «Διερεύνηση των δυνατοτήτων ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της χώρας: Η περίπτωση της περαιτέρω ενδογενούς ανάπτυξης της επαρχίας Μετσόβου» 3ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο του ΕΜΠ, πρόσβαση στις 30/8/2018 στο https://www.researchgate.net/publication/319536893_Diereunese_ton_dynatotet_on_anartyxes_ton_oreinon_periochon_tes_choras_E_periptose_tes_peraitero_en_dogenous_anartyxes_tes_eparchias_Metsobou

Τσίπρας Κ., (2001). «Ο Ελληνικός ορεινός χώρος ως και η φύση του ως «Όλον», 3ο Διεπιστημονικό Διαπανεπιστημιακό Συνέδριο ΕΜΠ: Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη στις ορεινές περιοχές. θεωρία και πράξη", 7 – 9 Ιουνίου 2001, Μέτσοβο http://old.ntua.gr/MIRC/3rd_conference/tsipiras.pdf

Υπουργική Απόφαση ΔΜΕΟ/ε/Ο/266 «Ανακατάταξη Επαρχιακού Δικτύου των Νομών της Χώρας» (ΦΕΚ 293/Β/17-4-95).

Υπουργική Απόφαση ΔΜΕΟ/ε/Ο/1308 «περί Κατάταξης Εθνικών Οδών περιφερειακών Αττικής, Στερεάς Ελλάδας, Θεσσαλίας, Ηπείρου, Μακεδονίας και Θράκης σε Βασικό (Πρωτεύον), Δευτερεύον και Τριτεύον Εθνικό Οδικό Δίκτυο» (ΦΕΚ 30/Β/19-1-96).

WonderGreece. (2013). «Αχελώος Ποταμός» πρόσβαση στις 18/12/2018 στο http://wondergreece.gr/v1/el/Perioxes/N_Trikalwn/Fysi/Potamia/2106-Axelwos_Potamos#

Woods, M. (2011). «Γεωγραφία της Υπαίθρου, Διαδικασίες, Αποκρισείς και Εμπειρίες αγροτικής Αναδιάρθρωσης», επ. Ανθοπούλου, Θ., Εκδόσεις Κριτική.

Ξενόγλωσση

Agri-Urban. (2016). «Baseline Study: The local food in urban forks», URBACT, March 2016 European Union, πρόσβαση στις 4/2/2019 στο https://urbact.eu/sites/default/files/agri-urban_state_of_the_art.pdf

Alpine Convention (2018). «History» πρόσβαση στις 11/1/2019 στο <http://www.alpconv.org/en/convention/history/default.html>

AlpFoodWay. (2016) «A cross-disciplinary, transnational and participative approach to Alpine food cultural heritage», project co-financed by the European Union via

Interreg Alpine Space, πρόσβαση στις 11/10/2018 στο <https://www.alpine-space.eu/projects/alpfoodway/en/home>

- Bigaran, F., Mazzola, A., Stefani, A. (2012)** «Enhancing Territorial Capital for Developing Mountain Areas: The Example of Trentino and its Use of Medicinal and Aromatic Plants», in Acta geographica Slovenica, vol. 53 no. 2 (2013), pp. 379-391. <https://ojs.zrc-sazu.si/ags/article/view/1482>
- Birkhölzer K. (2005).** “Local Economic Development and its Potential”, paper for the seminar on “Local Economic Development”, Network of Associations of Local Authorities of South-Eastern Europe, 14th to 15th of April 2005 Brcko, Bosnia and Herzegovina. http://base.socioeco.org/docs/local_economic_development_and_its_potential.pdf
- Brutland B. (1987).** «Our common future», Report for the World Commission on Environment and Development, p.43, Oxford: Oxford Univ. Press
- Byers. E. (1995).** «Mountain agenda: Environmentally sustainable and equitable development opportunities. Global NGO Consultation on the Mountain Agenda, Lima, Peru.» <https://www.researchgate.net/publication/242470100>
- Drexler, C., Braun, V., Christie, D., Claramunt, B., Dax, T., Jelen, I., Kanka, R., Katsoulakos, N., G. Le Roux, Price, M., Scheurer, T. & Weingartner, R. (2016).** «Mountains for Europe’s Future – A strategic research agenda», Switzerland & Austria.
- Euromontana. (2017).** «Sustainable tourism activities in mountain – the example of Espubike in Spain». <https://www.euromontana.org/en/une-activite-de-tourisme-durable-en-montagne-lexemple-du-projet-espubike-en-espagne/>
- European Commission (1999).** «European Spatial Development Perspective towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union» https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf
- European Commission. (2004).** «Mountain Areas in Europe: Analysis of Mountain areas in EU Member States, Acceding and other European Countries». Nordegio. Brussels: DG Regional Policy.
- European Commission (2018).** «The common agricultural policy at a glance. The common agricultural policy supports farmers and ensures Europe’s food security» https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en
- European Network for Rural Development. (2017).** Introduction. in Projects Brochure: «The European Agricultural Fund for Rural Development Transition to Greener Rural Economies», p.3, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

<https://www.euromontana.org/en/une-activite-de-tourisme-durable-en-montagne-lexemple-du-projet-espubike-en-espagne/>

- FAO (2011).** «Why invest in sustainable Mountain Development», Italy, November, 2011.
- Fotaki. E. (2017).** «SMEs Development & Smart Land Use in Municipality of Pyli» in Agri- Urban: The local food in urban forks, πρόσβαση στις 29/1/2019 στο <http://urbact.eu/agri-urban>
- Gløersen. E., Price. F.M., Borec. A. & Glordano, B. (2016).** «Research for Regi Committee - Cohesion in Mountainous Regions of the EU, Study» Directorate-General for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies, Regional Development. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573420/IPOL_STU\(2016\)573420_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573420/IPOL_STU(2016)573420_EN.pdf)
- Goussios, D. (2002).** «Mountainous Areas». In Coccosis H. (Ed.) Man and the Environment in Greece. Athens: Ministry for the Environment, Spatial Planning and Public Works.
- Gutierrez, J. (2017).** Opening in Conference “Cohesion Policy in mountain areas: How to increase the contributions from mountains and benefits for mountain territories” co-organized by the European Commission (DG Regio) and Euromontana. Brussels.
- Ives D., J. (1995).** «Mountain Agenda: A progress Report» Mountain Research and Development Vol. 15, No. 4 (Nov., 1995), pp. 349-353
- Jouled, M., Kolosy, K., Pellegrin, J.-P., & others. (2010).** «Cohesion Policy Support for Local Development: Best Practice and Future Policy Options». European Commission.
- Kapos, V., Rhind, J., Edwards, M., Price, M.F., Ravilious, C. (2000).** «Developing a map of the world's mountain forests». In M.F. Price and N. Butt (eds.) (2000) Forests in sustainable mountain development: A state-of knowledge report for 2000. CAB International, Wallingford: 4-9.
- Kisman, Z. A., Tasar I. (2014).** «The key elements of Local Development», Procedia Economics and Finance, v. 15, pp 1689-1696. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00642-X](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00642-X)
- Korner, C., Ohsawa, M., Spehn, E., Berge, E., Bugmann, H., Groombridge, B. et al. (2005).** «Mountain Systems». In R. Hassan, R. Scholes, and N. Ash (eds.) Ecosystems and human well-being: Current state and trends, vol. 1, pp 681-786, Island Press: Washington, DC

- Kroumova, Y. (2016).** «Mountains and Mountain Regions in Bulgaria». In Zhelevoz, G., (Ed.) Sustainable Development in Mountain Regions, (pp. 35-41), Switzerland: Springer International Publishing.
- Lotova, I. (2017).** Opening in Conference “Cohesion Policy in mountain areas: How to increase the contributions from mountains and benefits for mountain territories” co-organized by the European Commission (DG Regio) and Euromontana. Brussels.
- Messerli B., Ives J.D. (Ed.) (1997).** «Mountains of the World: A Global Priority». Parthenon Publishing, New York and Carnforth.
- Marcon, A. (2017).** «How to encourage innovative and competitive SMEs in mountain areas?» speech in Conference “Cohesion Policy in mountain areas: How to increase the contributions from mountains and benefits for mountain territories” co-organized by the European Commission (DG Regio) and Euromontana. Brussels.
- Nikolova, M. (2016).** «Scientific Research Basis for Sustainable Development of the Mountain Regions: Main Concepts and Basic Theories». In Zhelevoz, G., (Ed.) Sustainable Development in Mountain Regions, (pp. 3-8), Switzerland: Springer International Publishing.
- Pantic, M. (2015).** «Delineation of mountains and mountain areas in Europe – a planning approach». Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijic". 65(1) pp. 43-58.
- Portail N., Thoby A. (2018).** «Pyrénées Création: restoring the nobility of wool» in XI European Mountain Convention 2018. Cultural Heritage as an Engine for Creativity, Innovation and Socioeconomic Development for the Future of Mountain areas. p. 8.
- Price, M., Lysenko, I., Gloersen, E. (2004).** Delineating Europe’s mountains, article in Revue de géographie alpine, no 2, pp.61-85.
- Official Journal of the European Union L 271/63. (2006).** «Protocol on the implementation of the 1991 Alpine Convention in the field of mountain farming Mountain Farming Protocol» πρόσβαση στις 8/11/2018 στο <http://www.alpconv.org/en/convention/protocols/Documents/MountainfarmingProtocolEN.pdf>
- Quaddusa, M.A. & Siddique, M.A.B. (2001).** «Modelling sustainable development planning: A multicriteria decision conferencing approach». in Enviromental International vol. 27, pp 89-95.
- Regional Report. (2012).** «Sustainable Mountain Development in Central, Eastern and South Easter Europe. From Rio 1992 to Rio 2012 and beyond», eds. Hugill. B., Mountain Partnership, Vienna, Austria.

- Sekula, A. (2002).** « Local Development- The definition aspect in the 21st century», in Company at the Turn of the 21st Century, Politechnika Rzeszowska, Rzeszów 2002, pp. 59-64.
https://www.researchgate.net/profile/Alicja_Sekula/publication/262854751_Local_development_-_the_definition_aspect_in_the_21st_century/links/00b7d53904e7b2c5d2000000/Local-development-the-definition-aspect-in-the-21st-century.pdf
- United Nations Conference on Environment & Development (1992).** «AGENDA 21», Rio de Janeiro, Brazil, 1992
- URBACT (2016).** «Agri-Urban: The local Food in urban forks, Integrated Action Plan Pyli», πρόσβαση στις 29/1/2019 στο https://urbact.eu/sites/default/files/media/agri-urban_pyli_iap.pdf
- Wong, C. (1998).** «Determining Factors for Local Economic Development: The Perception of Practitioners in the North West and Eastern Regions of the UK». in Regional Studies, vol. 32 no 8, pp. 707-720.
<https://doi.org/10.1080/00343409850119409>
- XI European Mountain Convention. (2018).** Cultural Heritage as an Engine for Creativity, Innovation and Socioeconomic Development for the Future of Mountain areas. p.1. Romania. https://www.euromontana.org/wp-content/uploads/2018/10/Proceedings_workshop_EN.pdf
- Zhelevoz, G., (Ed.) (2016).** Sustainable Development in Mountain Regions Southeastern Europe. Switzerland: Springer International Publishing.

Ηλεκτρονικές Ιστοσελίδες

ALPINE CONVENTION <http://www.alpconv.org/en/convention/default.html>

apostasies.gr http://www.apostaseis.gr/loc_ap/odigikes-apostaseis.asp

FAO <http://www.fao.org/home/en/>

ICIMOD <http://www.icimod.org/>

EUROMONTANA <https://www.euromontana.org/en/>

EUROPEAN UNION <http://europa.eu/>

ΕΛΣΤΑΤ <http://www.statistics.gr/>

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΤΡΙΚΑΛΩΝ <http://www.trikala-chamber.gr/trikala/shared/index.jsp?context=101>

ΔΗΜΟΣ ΠΥΛΗΣ <https://dimospylis.gr/>

Διαρκή Κατάλογο Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδας
<http://listedmonuments.culture.gr/>

Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Τρικάλων
<http://dipe.tri.sch.gr/new2/>

ΚΕΝΑΚΑΠ Α.Ε. Αναπτυξιακή

<http://www.kenakar.gr/el/%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%B9%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1>

ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ <http://mirc.ntua.gr/>

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΙΘΗΚΟΣ <http://aithikos-eeagrants.teilar.gr/>